

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů
u dětí a mládeže ve vybraných nízkoprahových
centrech**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Studijní program:

REHABILITACE

Autor: Bc. Kateřina Vyhlídková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci s názvem „*Aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů u dětí a mládeže ve vybraných nízkoprahových centrech*“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 15. 4. 2018

.....

Kateřina Vyhlídková

Poděkování

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Adéle Mojžíšové, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů u dětí a mládeže ve vybraných nízkoprahových centrech

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na volnočasové aktivity poskytované s ohledem na prevenci socio-patologických jevů u dětí a mládeže ve vybraných nízkoprahových centrech. Cílem práce je identifikace podoby přístupů v sociální práci s dětmi s ohledem na kulturu a zvyky dané společnosti. Důvodem pro výběr tématu je osobní zkušenost s prací s dětmi a mladými lidmi v nízkoprahovém zařízení a zájem o uvedenou problematiku.

Práce je rozdělena na teoretickou a výzkumnou část. V teoretické části je představena sociální práce jako pomáhající profese. Z hlediska kompatibility byla teorie členěna na sociální práci s dětmi a mládeží v kontextu České a Zambijské republiky, kde probíhal výzkum. V teoretické části byly také popsány socio-patologické jevy ve společnosti. Rizikové chování, jež nejvíce ohrožuje cílovou skupinu dětí a mládeže, bylo specifikováno i s možnou prevencí patologického jednání.

Výzkumná část obsahuje popis a výsledky šetření, které proběhlo kvalitativní a kvantitativní formou ve vybraných centrech v České a Zambijské republice. Kvalitativní výzkum byl proveden metodou doslovné transkripce ze získaných rozhovorů. Rozhovory byly uskutečněny s pracovníky zařízení pro děti a mládež z obou zemí. Kvantitativní šetření bylo realizováno prostřednictvím anonymních dotazníků, které byly rozdány dětem a mladým lidem taktéž v obou organizacích. Pomocí získaných dat, a to zaprvé přepisem rozhovorů a za druhé vyjádřením absolutní a relativní četnosti z dotazníků, byly identifikovány podoby přístupů v sociální práci s dětmi.

Vědeckým přínosem byla již zmíněná identifikace podoby přístupů v sociální práci s dětmi, a sice s ohledem na kulturu a zvyky dvou odlišných společností. Práce byla komparací současného stavu služeb, a to zejména s důrazem na aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů.

Klíčová slova

Nízkoprahová zařízení; děti a mládež; pomáhající profese; socio-patologické jevy; prevence; rizikové chování.

Activities Aimed at the Prevention of Children's and Youth's Sociopathic Phenomena in Selected Youth-drop in Centers

Abstract

The thesis is focused on leisure-time activities provided with respect to socio-pathic phenomena in selected Youth-drop centers. The aim of the thesis is to identify the forms of approach in social work with children with respect to culture and customs of given society. The reason for this topic selection is a personal experience of dealing with children and adolescents in Youth-drop institution as well as interest in presented problems.

The thesis is divided into theoretical and survey parts. The theoretical part introduces social work as a preventing profession. Considering the compatibility, the theory was divided into social work with children and adolescents in the context of the Czech Republic and the Republic of Zambia, where the survey was implemented. Risk behavior, by which a target group of children and adolescents is threatened, was classified together with a possible prevention of pathological behavior.

The survey part includes questionnaire construction, using both qualitative and quantitative methods in selected centers in the Czech Republic and the Republic of Zambia. The Qualitative research was implemented by a literal transcription method from provided interviews. The interviews were carried out together with the staff of institutions for children and adolescents of both the countries. Quantitative construction was implemented through anonymous questionnaires which were distributed among the children and adolescents in both the institutions.

The scientific asset was the aforementioned identification of social work with children forms with respect to culture and customs of two different kinds of society.

The thesis was a comparison with present status of services, stressing namely the activities aimed at socio-pathological traits prevention.

Key words

Youth-drop institution; children and adolescents; preventing profession; socio-pathological traits; prevention; risk behavior.

Obsah

Úvod	9
1 Lidský vztah jako součást profese	11
1.1 Osobnost pomáhajícího pracovníka	11
2 Sociální práce s dětmi a mládeží v kontextu České republiky	13
2.1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)	13
2.2 Sociální práce a multikulturní výchova ve spektru soužití romské populace a většinové společnosti.....	15
2.3 Pojmosloví NZDM.....	16
2.4 Poslání NZDM	16
2.5 Princip nízkoprahovosti	17
2.6 Historie NZDM v České republice	18
3 Sociální práce s dětmi a mládeží v kontextu Zambijské republiky	20
3.1 Systém školství v Zambii	21
3.2 Projekty Njovu, o. p. s.....	22
4 Socio-patologické jevy u dětí a mládeže	24
4.1 Zneužívání návykových látek	24
4.1.1 Prevence drogové problematiky	26
4.2 Problematika sexuality u dětí a mládeže	27
4.2.1 Prevence rizikových sexuálních aktivit	28
4.3 Problematika životního stylu, zdraví a nemoci	28
4.3.1 Prevence špatných hygienických návyků a nemocí.....	30
4.4 Agresivita a její projevy u dětí a mládeže	30
4.4.1 Prevence a možnosti eliminace agresivity	32
4.5 Problematika vztahů v působnosti k rodině, vrstevníkům a společnosti	33
4.5.1 Prevence vztahových problémů	34
4.6 Sociálně-patologické jevy školních či pracovních povinností	35
4.6.1 Prevence záškoláctví a nezaměstnanosti.....	35
5 Výzkumná část – Cíl práce	37
6 Výzkumné otázky	38
7 Stanovení hypotéz.....	40
8 Charakteristika nízkoprahového zařízení pro děti a mládež V Kleci Liberec	41

8.1	Cíle NZDM V Kleci.....	41
8.2	Cílová skupina.....	42
8.3	Práva uživatelů	42
8.4	Pravidla NZDM V Kleci	43
8.5	Nabídka služeb nízkoprahového centra	45
8.5.1	Volnočasové aktivity	46
8.5.2	Hudební a tvořivé dílny	47
8.5.3	Podpora vlastní aktivity	47
8.5.4	Sportovní aktivity	48
8.5.5	Akce mimo klub.....	48
8.5.6	Pomoc se vzděláváním/školní institucí.....	49
8.5.7	Filmy, přednášky, besedy	49
8.5.8	Rozhovory (individuální nebo skupinové)	50
9	Charakteristika Centra mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit	
	Chibolya.....	51
9.1	Cíle komunitního centra Njovu.....	51
9.2	Lokalita Chibolya.....	52
9.3	Cílová skupina a aktivity centra	52
9.4	Vzdělání	53
9.5	Aktivity, zaměřené na volný čas	53
9.6	Sportovní aktivity.....	54
10	Operacionalizace pojmů.....	56
11	Výzkumný soubor.....	57
12	Metodika a sběr dat.....	58
13	Interpretace získaných dat	61
13.1	Analýza rozhovorů	61
13.2	Výsledky z rozhovorů s pracovníky NZDM V Kleci.....	61
13.3	Výsledky z rozhovorů s pracovníky komunitního centra Njovu.....	69
14	Dotazníkové šetření	79
15	Diskuze	99
15.1	Kvalitativní výzkum – sumarizace	99
15.2	Kvantitativní výzkum – sumarizace	104
15.3	Shrnutí diskuze	109
15.4	Porovnání na základě jiných výzkumů.....	113

Závěr	117
Seznam literatury.....	120
Seznam příloh.....	126
Seznam tabulek	127
Seznam obrázků.....	128
Přílohy.....	130
Seznam použitých zkratk	147

Úvod

Dětem a mladým lidem se věnuji již pátým rokem. Pracovala jsem ve dvou nízkoprahových klubech, které, byť ve svých cílech a principech fungovaly shodně, byly ve skutečnosti trochu odlišné. Záleží na cílové skupině, která dotváří atmosféru zařízení a jeho vnitřní i vnější klima. Každá taková skupina má svá specifika.

V prvním nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež Kruháč, kde jsem pracovala, byla skupina složena z romských dětí a mládeže. Klub se nacházel ve vyloučené lokalitě, a tak k nám docházeli lidé z ne zcela vyhovujícího prostředí, kteří však díky této nepříznivé sociální situaci byli jasnými uživateli sociální služby.

Ve svém současném zaměstnání jsem na stejné pracovní pozici. Pracuji v NZDM V Kleci, kam docházejí mladí lidé z blízkého sídliště. Chod klubu zde ovlivňují místní děti a mladé osoby, které povětšinou pocházejí ze zdejší betonové džungle. Opět dotvářejí prostředí klubu jeho návštěvníci čili uživatelé. Práce se v různých směrech liší, především s přihlédnutím na věk dětí, jejich mentální zralost, či různé patologie. Obsah této profese svou náročností nepřímo tvaruje požadavky na pracovníka. Těmi by měly být kromě odborného zaměření i odolnost vůči stresu, empatie, flexibilita, autenticita a umění komunikace.

Důvodem k výzkumu zaměřenému na volnočasové aktivity, které mají fungovat preventivně proti socio-patologickým jevům u dětí a mládeže, byl můj profesní profil a osobní zájem. Za svou praxi jsem se už totiž u této skupiny setkala s mnohými případy rizikového chování. Děti a mladí lidé jsou více bezbranní v situacích, ve kterých by si dospělí snadno poradili. Pokud jsou děti z patologického rodinného prostředí, není jednoduché určit, nakolik se dokáží od svých prožitků oprostit. Rodinné prostředí neovlivním, z mé pracovní pozice mi k tomu ani nepřínáležejí patřičné kompetence. Co však mohu ovlivnit, je chod zařízení, do kterého děti docházejí a tráví v něm volný čas.

Ztotožňuji se s cíli své domovské organizace a chci umožnit mladým lidem pocit bezpečí a podpořit je v jejich rozvoji. K jejich zdravému rozvoji napomáhá preventivní charakter této služby.

Cílem diplomové práce je identifikace podoby přístupů v sociální práci s dětmi s ohledem na kulturu a zvyky dané společnosti. Domnívám se totiž, že nás zcela jiné metody práce mohou v lecčems obohatit. To by samozřejmě mělo fungovat na vzájemném principu. A i tak vzdálená země, jakou je Zambie v subsaharské Africe, může razit podobné přístupy při práci s dětmi a mládeží, což lze komparací neboli

porovnáním, identifikovat. Zvláště pokud se jedná o česko-zambijskou neziskovou organizaci Njovu, o.p.s.

V tamní organizaci jsem byla na studijní stáži. Během svého tříměsíčního pobytu jsem realizovala výzkum, který je součástí mé diplomové práce. Toto centrum a také moje domovská organizace byly stěžejním místem při sběru dat. Pro účely této práce je nezbytné se seznámit s fungováním obou zařízení.

Uživatelé mohou využívat volného času v klubu a trávit jej sobě nejpřirozenějším způsobem. Potkávají se zde skupiny vrstevníků, kteří se buď znají ze školy, ze stejné lokality, anebo se předtím nepotkali, a centrum se tak stává prvním místem, kde mohou navázat i nová přátelství.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část představí nejen sociální práci v kontextu České republiky, ale i republiky Zambie. Vymezí principy NZDM a poukáže na socio-patologické jevy u dětí a mládeže. Socio-patologie vychází z rizikového chování, které bude také přiblíženo. Výzkumná část obsahuje informace o stanovených cílech studie, výzkumných otázkách, o stanovení hypotéz, výzkumném souboru, o použitých metodách a o průběhu realizace výzkumu. Realizace proběhne smíšenou formou, a sice jako kvalitativní výzkum prostřednictvím nahrávaných rozhovorů s respondenty a v kvantitativní podobě za pomoci rozdaných dotazníků, včetně kresby pro nejmladší děti. K této části nepochybně patří i následná diskuze nad dosaženými výsledky z proběhlého šetření.

1 Lidský vztah jako součást profese

V pomáhajících profesích je lidský vztah nezbytnou součástí práce, ať už s pacienty, nebo s uživateli sociálních služeb (Kopřiva, 2006). Existují problémy s kategorizací těchto lidí. Mnoho sociálních pracovníků nesouhlasí s termíny, jako jsou klienti, pacienti nebo uživatelé. Leckdy jsou nepřijatelné pro určitou skupinu lidí (Payne, 2016). K tomu, aby mohla být služba efektivně poskytována, je zapotřebí plná spolupráce klienta, a to jedině za předpokladu navození důvěry, která je ve vztahu stěžejní (Kopřiva, 2006). Neutrální vztah, kdy pomáhající profesionálové vidí pomoc pouze jako rutinu, není zářný příklad, avšak situace může být ještě mnohem horší, protože uživatelé se mohou potkávat i s arogancí, hrubostí a lhostejností tváří v tvář naléhavým problémům (Kopřiva, 2006). To jsou tzv. neangažovaní pracovníci (Kopřiva, 2006).

Jejich opakem jsou pracovníci angažovaní, které pomáhající profese přitahuje a má pro ně své kouzlo i při nižším příjmu, než by se jim nabízelo jinde (Kopřiva, 2006). Naštěstí pro mnoho lidí představuje pomáhání smysluplnou činnost a ti dokáží přemýšlet nad stavem a perspektivami lidstva i celé planety, dokáží registrovat ekologické problémy, bídu rozvojových zemí apod. (Kopřiva, 2006).

Pomáhající pracovník se často setkává s lidmi v nouzi, v závislém postavení, kteří zpravidla potřebují víc než jen pouhou slušnost: přijetí, spoluúčast, porozumění, pocit, že nejsou pracovníkovi na obtíž a že je pracovník neodsuzuje (Kopřiva, 2006). Uživatel služby potřebuje důvěřovat, cítit se bezpečný a přijímaný (Kopřiva, 2006). „*Bez tohoto vztahového rámce se práce pomáhajícího stává jen výkonem svěřených pravomocí*“ (Kopřiva, 2006, s. 15).

Interpersonální komunikace je primárním nástrojem sociální práce, která je tzv. multidisciplinárním oborem, jenž využívá dalších nástrojů převzatých např. z psychologie, což produkuje nesoulad mezi odborníky (Jessup, Rogerson, 2016). Ti jsou přesvědčeni, že se jedná o samostatnou disciplínu, která vyžaduje specifickou formu dovedností mezilidské komunikace (Jessup, Rogerson, 2016).

1.1 Osobnost pomáhajícího pracovníka

Jedná se o důležitý nástroj, který při své práci pomáhající používá (Géringová, 2011). Vždy přenáší na uživatele určité polohy své osobnosti, proto by se mělo jednat o člověka kompetentního, jenž oplývá i schopností sebereflexe a sebekritiky,

čímž je v této souvislosti přínosné učení jungovské¹ psychologie o individuaci (Géringová, 2011).

Individuace je proces stávání se sám sebou, což je nejvyšším úkolem člověka (Géringová, 2011). Umožní nám projevit více autentičnosti a naplno tak rozvíjet svůj potenciál (Géringová, 2011). Individuační proces je nutností k žití dobrého života a je nezbytný pro lidi, kteří pomáhají druhým, pro všechny, jejichž pracovním nástrojem je jejich osobnost (Géringová, 2011).

---

¹ Carl Gustav Jung byl švýcarský lékař a psychoterapeut. Zakladatel analytické psychologie.

2 Sociální práce s dětmi a mládeží v kontextu České republiky

Jedná se o společenskovední disciplínu i oblast praktické činnosti, kdy je cílem odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (Matoušek, 2008). V případě této cílové skupiny jde především o problematiku delikvence mládeže, nezaměstnanosti, záškoláctví, šikany, vztahových problémů, ale i o chudobu či rasové předsudky atd. (Matoušek, 2008).

Sociální práce se opírá o rámec společenské solidarity, ale také o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu (Matoušek, 2008). Sociální pracovníci pomáhají v tomto případě jednotlivcům, ale i celým skupinám, jakožto i rodinám uživatelů služeb dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění (Matoušek, 2008).

S nástupem humanizace metod sociální práce se změnil postoj sociálního pracovníka vůči uživatelům, skupinám a komunitám (Gulová, 2011). Původní autoritativní přístup, kdy druh, způsob a prostředky pomoci byly uživateli nepřímo vnuceny, se postupně mění v samostatné rozhodování uživatele pod vedením sociálního pracovníka na základě rovnocenného partnerského vztahu (Gulová, 2011).

Prevence při práci s dětmi a mládeží předpokládá řadu spolupracujících složek (rodinu, školu a školská zařízení, oblast sociálně právní ochrany dětí, zdravotnická zařízení, místní samosprávy, poradenské instituce, duchovní sdružení, policii, kulturní střediska, zájmové organizace, nestátní neziskové organizace apod.) (Pešatová, 2007).

2.1 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM)

Jsou určena dětem a mládeži, které tráví svůj čas neorganizovaně (Streetwork, 2006). Není v nich tolerována diskriminace, ať už z hlediska barvy pleti, náboženství, sexuální orientace, politického přesvědčení, pohlaví nebo věku (Streetwork, 2006). Jsou otevřená lidem se sníženým intelektem, stejně jako gymnazistům a tvoří jakousi alternativu k tradičním volnočasovým zájmovým kroužkům s přidanou hodnotou poradenství a sociálního servisu (Streetwork, 2006).

Studie zaměřující se na aktivity ve volném čase užívají různých konceptů, které popisují svou organizaci, např. jako strukturovanou – nestrukturovanou nebo konstruktivní – pasivní, nebo určenou pro mládež či dospělé (Fredriksson, 2016). Strukturované aktivity jsou organizovány pravidelně a pod dohledem nadřízených v relativně veřejném prostředí, jako jsou sportovní kluby, komunitní centra atd. (Fredriksson, 2016).

Předchozí výzkumy prokázaly mnoho benefitů, ať po stránce fyzické, duševní a sociální, jež mladí lidé získali spoluprací v pravidelných činnostech (Fredriksson, 2016). Mezi těmito výhodami byl rozvoj dovedností, zdraví, školní úspěchy a snížení rizika delikventního chování a alkoholových, či drogových problémů (Fredriksson, 2016).

Centra se opírají zejména o principy bezplatnosti a dobrovolnosti, tzn., že se zde vyžaduje finanční spoluúčast jen v ojedinělých případech, např. při zorganizování zážitkové akce nebo výletu (Streetwork, 2006). Dobrovolnost je o tom, že pokud děti nebo mladí lidé nemají zájem do klubu chodit, pak nemusí (Streetwork, 2006). Jejich účast a dokonce i participace na různých aktivitách není nutná, až na předem stanovený program (Streetwork, 2006).

Centra nabízejí cílové skupině vyžití úměrné jejich věku a mnohdy i možnostem (Streetwork, 2006). Vzhledem k nepříznivé sociální situaci, jež mnohdy determinuje jejich reálné šance na účast v placeném zájmovém kroužku, lze s jistotou tvrdit, že kluby fungují skutečně jako alternativní prostor (Streetwork, 2006). Místo, kde se mohou jedinci realizovat ve sportovních aktivitách (box, stolní tenis, stolní fotbal, basketbal), hudebních dovednostech (za pomoci hudebních nástrojů jakými jsou flétny, kytary, mikrofony), divadle, hraním deskových her, sledováním zajímavých filmů či dokumentů apod. (Streetwork, 2006).

Nicméně nejedná se o volnočasová centra, jejichž legislativním zřizovatelem je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT), ale sociální služby pod Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále MPSV), které jim ze zákona stanovuje poskytovat výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (Streetwork, 2006). Zásadní význam je tedy v poskytování poradenských a preventivních činností (Co je nízkoprahový klub pro děti a mládež? 2006).

Děti a mladí lidé mají možnost být vyslechnuti, mohou ventilovat své pocity, svěřit se pracovníkům centra (Streetwork, 2006). Jedním z práv každého návštěvníka centra je bezpečný prostor, který koresponduje s pravidlem mlčenlivosti u pracovníků, ti pak nemohou vynášet ven důvěrné informace, a tak vše zůstává na poli sdílení informací mezi blízkými kolegy v rámci porad atd. (Streetwork, 2006). Svá práva a pravidla mají mít ideálně zpracované uživatelé služby i pracovníci (Streetwork, 2006).

2.2 *Sociální práce a multikulturní výchova ve spektru soužití romské populace a většinové společnosti*

V souvislosti s cílovou skupinou dětí a mládeže lze uplatnit multikulturní výchovu v rámci sociální práce (Gulová, 2011). Multikulturní výchova zatím nemá v našich podmínkách charakter disciplíny, jakou je např. sociální politika nebo sociální patologie, nicméně zahrnuje oblast vědecké teorie (Gulová, 2011). Vývoj probíhá velmi intenzivně a v různých částech společnosti i různorodě (Gulová, 2011). Podle struktury obyvatelstva a dalších faktorů si multikulturní výchova vytváří zázemí adekvátní podmínkám jejího vzniku, např. regiony s vysokým zastoupením romské populace věnují pozornost tématům integrace, velká města se potýkají s migrací apod. (Gulová, 2011). V klubu pracujeme s pojmy, jako jsou předsudky, xenofobie, rasismus, agresivita a násilí, dále pak migrace, integrace a soužití kultur (Gulová, 2011).

Cílovou skupinu tvoří i romská populace, a tak dochází k soužití romského obyvatelstva s většinovou společností (Gulová, 2011). Situace Romů je značně komplikovaná a neutěšená nejen v kontextu ČR, ale také v rámci celé Evropy (Gulová, 2011). „*Romové, kterých žije v Evropě téměř dvanáct milionů, patří k národnostní skupině, která je nejvíce diskriminována a segregována ze strany většinové společnosti.*“ (Gulová, 2011, s. 23) Ať už v oblasti školství, nebo v sociální práci, stále se objevuje tendence segregovat tuto skupinu obyvatelstva (Gulová, 2011). Můžeme narazit i na dobrovolnou segregaci v důsledku předsudků a xenofobie, ale i nedostatečného vzdělání mnohých romských rodičů (Gulová, 2011).

Významný podíl na postoji vůči Romům mají především média (Kajanová et al., 2015). Jak zmiňuje Sedláková ve svém výzkumu (2002, s. 75): „*Jejich role v každodenním životě výrazně většiny aktérů v dnešní informační společnosti neustále stoupá.*“ Sedláková dále zmiňuje (2002, s. 75–76): „*Ve vztahu k minoritám mediální prezentace reality (zejména ve zpravodajství) odpovídá perspektivě majoritní společnosti a přesahuje vymezení my-oni a v této souvislosti se hovoří o médii vytvářené sociální exkluzi.*“ Sedláková (2002, s. 76) k tomu navíc dodává: „*Negativní prezentace druhých funguje jako zdroj negativních mentálních modelů, stereotypů, předsudků a ideologií o druhých, a tak nepřímo reprodukuje rasismus.*“

Děti žijící v sociálně vyloučené lokalitě (zejména v romských ghettech) podpoříme v procesu socializace skrze zprostředkování nových vědomostí, dovedností a zkušeností v rámci společensky uznávaných hodnot, norem a očekávaných rolí (Bucháčková,

2014). Jedná se o oboustranně přijatelný a přirozený způsob, jak je možno zlepšit jejich sociální fungování (Bucháčková, 2014).

2.3 Pojmosloví NZDM

Nízkoprahová zařízení jsou službou sociální prevence dle zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. (§ 62) a vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některé úkony při poskytování základních činností (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Poskytují především ambulantní, ale i terénní formu práce dětem a mladým lidem od 6 do 26 let (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).

Determinantem cílové skupiny je nepříznivá sociální situace pramenící z nevyhovujícího sociálního prostředí, nepodnětného rodinného života, špatných či z důvodu absence zákonných zástupců žádných rodičovských vzorců chování (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Cílem je zlepšení nebo zmírnění dopadů ohrožení společensky nežádoucími jevy, umožnění lepší orientace v sociálním prostředí a vytvoření podmínek k řešení jejich nepříznivé situace (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). „*Služba může být poskytována osobám anonymně*“ (Česká asociace streetwork, o. s., 2008, s. 3).

2.4 Poslání NZDM

Hlavním posláním NZDM je úsilí o sociální začlenění a nastartování pozitivní změny cílové skupiny v nepříznivé sociální situaci (Česká asociace streetwork, o. s., 2008) a také poskytování informací, odborné pomoci a podpory, a předcházení tak jejímu sociálnímu vyloučení (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).

Dle Veřejného závazku² NZDM (2017) usilujeme o pomoc dětem a mladým lidem překlenout období dospívání, které s sebou přináší řadu změn. „*Je spojené s touhou někam patřit, s někým chodit, prosadit se, najít vhodnou školu, zvolit povolání. Zajímáme se o to, co děti a mladí lidé prožívají, co řeší a jak si v tom počínají*“ (Člověk v tísní o. p. s., 2017e). Přejeme si, aby v tom mladí lidé nebyli sami, a tak jim nabízíme prostor, kde mohou trávit svůj volný čas, zapojit se do společných aktivit nebo mohou přijít s vlastním nápadem a uskutečnit ho (Člověk v tísní o. p. s., 2017e). Jako pomáhající pracovníci jim nabízíme vztah založený na důvěře a respektu (Člověk v tísní o. p. s., 2017e). Usilujeme o to, aby děti a mladí lidé rozvíjeli svůj potenciál

---

² Dokument, jenž obsahuje základní údaje o organizaci, kromě kontaktu na zařízení: poslání, principy, cíle a pro koho jsou služby určeny.

i dovednosti, a učili se tak přijmout odpovědnost za sebe i druhé (Člověk v tísní o. p. s., 2017e).

2.5 *Princip nízkoprahovosti*

Princip deklaruje, že sociální služba má nastaven tzv. „nízký práh“ ve věci týkající se bezplatnosti, dobrovolnosti a anonymity (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Je tedy koncipována tak, aby byla dosažena maximální míra dostupnosti časové, prostorové, psychologické a finanční (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Tato dostupnost nebrání ve využívání nabídky poskytovaných služeb (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).

- Centra jsou svým charakterem a lokací blízka přirozenému prostředí uživatelů³ (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).
- Uživatelé mají možnost zůstat v anonymitě (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Dokumentace vztahující se k jejich osobě je vedena pouze s jejich souhlasem (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Děti i mladí lidé mají právo nahlížet do svého spisu a být tak součástí procesu řešení své situace, což je i vyžadováno (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Pracovníci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, které se během spolupráce dozvědí, vyjma souhlasu uživatele s poskytnutím informace o své osobě někomu třetímu (Česká asociace streetwork, o. s., 2008, s. 5).
- Během otevírací doby může návštěvník přijít i odejít podle svého uvážení (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). Nemusí být službou registrován a vstup do centra nepodléhá jeho podpisu (každé zařízení si upraví vnitřní řád k obrazu svému, nicméně princip zůstává stejný) (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).
- Služby jsou poskytovány bezplatně, kromě možné finanční spoluúčasti za akce většího rozměru, např. zážitkové aktivity, výlety apod.
- (Česká asociace streetwork, o. s., 2008).
- Otevírací doba je v souladu s možnostmi návštěvy cílové skupiny (Česká asociace streetwork, o. s., 2008). To znamená, že je povětšinou

---

³ Příjemce sociální služby. Termín uživatel vychází ze zákona o sociálních službách (Individuální plánování v sociálních službách, 2017).

v odpoledních hodinách, kdy supluje komerčně využívané zájmové objekty pro trávení volného času (Česká asociace streetwork, o. s. 2008), nehledě na povinnou školní docházku u dětí v dopoledním čase (Česká asociace streetwork, o. s. 2008).

- Kdokoliv bez ohledu na barvu pleti, náboženství, sexuální orientaci a politické přesvědčení může navštívit centrum, nicméně nesmí svým chováním porušovat daná pravidla (Česká asociace streetwork, o. s. 2008).

2.6 Historie NZDM v České republice

Instituce zařízení se u nás etablovala zhruba od poloviny devadesátých let minulého století (Čechlovský, 2006). Prvním mezníkem z hlediska významu pro vznik zařízení byla práce na ulici neboli streetwork (Čechlovský, 2006).

V roce 1994 byla na základě usnesení vlády zavedena funkce sociálního asistenta (Čechlovský, 2006). Sociální asistent, jakožto článek sociální prevence, měl vykonávat terénní práci s dětmi staršího školního věku a mládeží ohroženou nebo už zasaženou sociálně patologickým vývojem (Čechlovský, 2006). Sociální pracovník vykonával svou činnost pod obvodním, magistrátním nebo městským úřadem v přirozeném prostředí cílové skupiny (Čechlovský, 2006).

Streetwork nevznikal jen na úrovni státní správy a samosprávy, ale začal se rozvíjet paralelně i na úrovni nestátních organizací (Čechlovský, 2006). Mezi prvními organizacemi, které začaly se streetworkem, byla centra pro drogově závislé a až později se přidružila centra pro bezdomovce, prostitutky, Romy a neorganizované děti a mládež (Čechlovský, 2006).

Kontakt s kolegy ze zahraničí (konkrétně ze Spolkové republiky Německo), kde tato práce měla delší tradici, se ukázal jako šťastný (Čechlovský, 2006). Saská sociální akademie koncipovala pro sociální asistenty ucelené vzdělávání v problematice streetwork, a zasloužila se tak o teoretické zázemí (Čechlovský, 2006). První nízkoprahová zařízení pro děti a mládež začala vznikat v roce 1995 jako dobrý příklad praxe z center pro mládež v Sasku (Čechlovský, 2006). Mezi prvními byly kluby např. v Hradci Králové, Jablonci nad Nisou, v Plzni nebo Českých Budějovicích (Čechlovský, 2006).

Druhým mezníkem byla grantová politika nadací (Čechlovský, 2006). Prostřednictvím programů, kterými byly Děti ulice Nadace Open Society Fund Praha,

program Gabriel Nadace rozvoje občanské společnosti nebo program Fond mládeže firmy Levi Strauss Nadace Via, došlo k rozvoji v této oblasti (Čechlovský, 2006). Nadační peníze byly v té době velmi významnou finanční podporou, neboť ostatní zdroje od samospráv i orgánů státní správy byly minoritní (Čechlovský, 2006).

Třetím mezníkem byla pracovní skupina pro děti a mládež v rámci České asociace streetwork (dále jen ČAS) (Čechlovský, 2006). Asociace byla založena v roce 1997 jako profesní organizace, která sdružovala odborníky z praxe i teoretických pracovišť působících v oblasti streetwork (Čechlovský, 2006). *„Jejím cílem bylo vytvořit platformu pro odborný dialog na všech úrovních, zastřešovat supervizi, rozpracovávat metodiku streetwork, ale také rozvíjet vzdělávání a výměnu informací atd.“* (Čechlovský, 2006, s. 16).

V lednu 2001 vznikla pracovní skupina pro děti a mládež jako výsledek dialogu o problematice NZDM (Čechlovský, 2006). Důvodem vzniku skupiny bylo formální zaštitění ČASem, sebedefinování center a stanovení měřítek kvality poskytovaných služeb (Čechlovský, 2006). Zásadní význam pro rozvoj těchto zařízení mělo vytvoření standardů kvality pracovní skupinou (Čechlovský, 2006). Ta posléze reflektovala také potřebu realizace projektu Rozvojových auditů NZDM (Čechlovský, 2006). Nebýt osobností, které se zasloužily o vznik a rozvoj nízkoprahových služeb, nebyla by v dnešní době centra na takové úrovni (Čechlovský, 2006).

Velmi skloňovaným jménem v této oblasti je Aleš Herzog, který se zasloužil o iniciaci založení a koordinaci pracovní skupiny ČAS (Čechlovský, 2006). Jeho specializací je samotné odvětví zaměřené na individuální plánování s ohledem na kvalitu poskytovaných služeb (Čechlovský, 2006).

3 Sociální práce s dětmi a mládeží v kontextu Zambijské republiky

„Zambie se řadí do skupiny rychle ekonomicky se vyvíjejících ‚afrických lvů‘, nicméně i přes svůj ekonomický růst, který v roce 2015 dosáhl přes 6 %, patří mezi nejchudší země světa“ (Česká rozvojová agentura, 2017).

Zambijská republika je vnitrozemský stát ležící v jihostřední Africe (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Sousedí s několika zeměmi: Demokratická republika Kongo, Malawi, Mozambik, Namibie, Tanzanie, Angola a Zimbabwe (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Rozloha Zambie činí 752 614 km² a s počtem obyvatel 11 262 000 je na tom obdobně jako ČR (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Úředním jazykem Zambie je angličtina, nicméně v zemi se mluví i místními 70 bantuskými⁴ jazyky (nejpoužívanějších je 7) (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a).

V Zambii je téměř polovina populace dětí mladších 15 let (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Běžným standardem je, že žena má hodně dětí (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Epidemie HIV/AIDS zasáhla v Zambii velké procento lidí (okolo 17 % infikované populace, která je testovaná, tudíž reálné číslo bude ještě vyšší), a vyvolává tak komplikace i v dětském věku (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Děti jsou nuceny žít na ulici, vyrůstají bez adekvátní ochrany dospělých, neboť v důsledku nemoci přišly o oba rodiče apod., také mohou být vykořisťovány a využívány k dětské a nucené práci, u dívek je častým zdrojem obživy prostituce (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Dětská práce je často definována jako činnost, jež narušuje normální vývoj dětí (Borga, 2015).

Problémem zde není jen péče o děti, ale i o starší osoby, jež už nejsou natolik soběstačné (Dhemba et al., 2015). Dotyční se bez podpory a s akumulovanými interpersonálními ztrátami (ztráta manžela(ky), přátel, fyzického zdraví) stávají více ohroženými na životní spokojenosti (Dhemba et al., 2015). Je zde patrná diskriminace na základě věku, přičemž u žen se jedná o diskriminaci na základě pohlaví po celý život (horší přístup ke vzdělání, zdravotní péči apod.) (Dhemba et al., 2015).

„Gramotnosti dosáhne v Zambii jen okolo 70 % populace. Gramotnost je měřena schopností číst a psát u osob starších 15 let“ (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Základní školu navštěvuje pouze cca 59 % dětí, střední školu již pouze 20 % (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Bohužel ne každé dítě, které začne chodit

---

⁴ Domorodými jazyky v Africe, např. Bemba, Nyanja atd.

na ZŠ, má také možnost ji dokončit (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). V Zambii nepodléhá základní školství placení školného, nicméně je povinností vlastnit a nosit školní uniformu (pozůstatek britské kolonizace), na což finance mnohdy nepostačují (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Docházka do školy je podmíněna i koupí dalších věcí, jako psacích potřeb, školní brašny, knih atd. (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a). Dívky, které otěhotní, již nemají možnost dostudovat, neboť jsou považovány za špatný příklad pro ostatní studenty (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a).

3.1 Systém školství v Zambii

S ohledem na skutečnost, že se v sociální práci s dětmi zabýváme i vzděláním a přístupem k němu, pak je na místě přiblížit školství v nám tak geograficky a kulturně vzdálené zemi (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Školní rok začíná v lednu a dělí se na tři trimestry, které trvají tři měsíce a po nich vždy následuje měsíc prázdnin (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Vysvědčení dostávají žáci na konci každého trimestru (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). V praxi ho však dostávají až na začátku dalšího trimestru nebo třeba vůbec (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Závěrečné zkoušky píší žáci v průběhu třetího trimestru v 7., 9. a 12. ročníku (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b).

Státní školství je v Zambii na velmi špatné úrovni (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Ve třídě může být až kolem 45–70 dětí na jednoho učitele a škola probíhá pouze 4 hodiny denně. Stává se také, že učitel na výuku nedorazí a některé děti se tak během své docházky nenaucí ani číst a psát (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b).

Soukromé školství je na lepší úrovni (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Děti je ve třídě méně a učitelé dostanou o něco lépe zapláceno (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Z toho důvodu je důležité, aby děti, pokud mají možnost, alespoň v prvních letech navštěvovaly soukromou školu a dostaly dobré základy angličtiny, psaní, čtení a počtů. Výuka od 5. třídy probíhá výkladovou formou a jenom v angličtině (na úkor toho, že v Zambii existuje 72 druhů jazyků, ne všechny děti umí anglicky) (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b).

Komunitní školy jsou oproti státním a soukromým v menšině (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Namísto školného se platí symbolický poplatek

a nemusí se nosit školní uniforma (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Kvalita výuky je však přímo odvislá od kvalifikace učitelů, jež bývá často nedostačující (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b).

Školní docházka není povinná (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Od 1. do 7. třídy je zdarma, avšak na státních školách, které neposkytují kvalitní vzdělání (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Ve všech těchto školách je povinná školní uniforma, školní boty a sportovní úbor, což musí uhradit rodina dítěte (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). To platí i o doučování a povinně volitelných předmětech (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b). Tyto požadavky prakticky znemožňují rodinám žijícím pod hranicí chudoby, aby děti chodily do školy (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b).

Střední školy začínají 10. třídou a končí ve 12. třídě (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c). Děti, které ukončily 9. třídu na ZŠ, a platily už tak školné, mohou pokračovat ve studiu na SŠ. Zde ovšem platí školné ještě dvojnásobně vyšší, než v uplynulých dvou letech na ZŠ (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c). Zpoplatněné bývají i závěrečné zkoušky. Po absolvování studia na střední škole mohou studenti pokračovat na vyšších středních školách nebo na univerzitách, kde se roční školné pohybuje v přepočtu kolem 35 000 CZK (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c).

3.2 Projekty Njovu, o. p. s.

Českých organizací, které poskytují pomoc dětem a mladým lidem v této části subsaharské Afriky, je vícero, např. Člověk v tísni, o. p. s., Charita ČR, Česká rozvojová agentura, Salesiánská asociace Dona Boska.

Pro účely diplomové práce nám postačí znát a orientovat se v projektech neziskové organizace Njovu, o. p. s. (2017), která se zaměřuje na rozvojovou pomoc v Zambii, a to konkrétně na Centrum mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit Chibolya.⁶ Nicméně projektů, které jsou zaměřeny na děti a mládež, jimiž organizace oplývá, je několik a pro přehled je uvedeme:

Učňovské vzdělávání pro sociálně ohrožené děti Katongo v řemeslných kurzech v oborech pekař, elektrikář a krejčí (Njovu, 2017b). Učňovské centrum bylo vybudováno v okrese Mongu v Západní provincii Zambie (Njovu, 2017b). Hlavní

---

⁶ Chibolya – chudinská čtvrť v hlavním městě Lusaka, která je známá jako ghetto.

myšlenkou projektu je poskytnout dětem a mladým lidem ve věku 13 až 25 let učňovské vzdělání, aby měli větší šance po ukončení studia uplatnit se na trhu práce (Njovu, 2017b). V roce 2014 došlo k nahrazení projektu Centrem učňovských kurzů pro sociálně ohroženou mládež Mongu. Na obou projektech měla svůj podíl Česká rozvojová agentura (Njovu, 2017b).

Little Noah Children's Home v Mongu je pro děti, které nemají rodiče (Njovu, 2017a). Cílem je poskytnout těmto dětem zázemí a vzdělání, aby byly schopny obstarat v budoucnu svou rodinu (Njovu, 2017a). Děti budou odcházet v dospělosti z dětského domova s výučním listem a znalostmi podnikání (Njovu, 2017a). Tento projekt zaštiťuje nadace Malý Noe, jež vznikla v roce 2007 a ve své činnosti pomáhá dětem sociálně i zdravotně znevýhodněným (Njovu, 2017a). Působí převážně v Olomouckém kraji, ale i v Zambii (Njovu, 2017a).

Adopce zambijských dětí na dálku (2017) je projekt Nadačního fondu Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity. Projekt je spojen s centrem pro děti ulice, kam děti vybrané pro adopci docházejí (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c). Prostřednictvím českých sponzorů mohou tyto děti navštěvovat školu, která je pro ně často nedostupná z důvodu neschopnosti jejich rodičů zaplatit školní pomůcky a uniformu. Organizace dohlíží mimo jiné na to, aby děti skutečně školu navštěvovaly (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c). Komunikace se sponzorem je zajištěna psaním dopisů (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c).

4 Socio-patologické jevy u dětí a mládeže

V sociální patologii jde o souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů. Studium a popisem těchto jevů se zabývá řada vědních disciplín, a sice sociologie, psychologie, medicína, etopedie atd. Dle PhDr. Slavomila Fischera, Ph.D., M.B.A. je společným cílem těchto disciplín eliminace jevů (Fischer, Škoda, 2009).

„*Deviantní a patologické jednání vzniká ve vztahu ke společnosti*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 27). Zřejmá je souvislost jeho vzniku se společenskými faktory, ale i s osobností nositele (Fischer, Škoda, 2009). Socio-patologické chování je zejména důsledkem působení řady různých bio-psycho-sociálních faktorů (Fischer, Škoda, 2009). Příčiny vzniku socio-patologických jevů můžeme označit za multifaktoriální (Fischer, Škoda, 2009).

Dolejš (2010) rozděluje fenomén rizikového jednání do následujících skupin: zneužívání legálních a nelegálních látek, kriminalita, šikana, hostilita a agresivní chování, rizikové sexuální aktivity, školní problémy, extremistické, hazardní a sektářské aktivity a ostatní formy rizikového chování (Zemanová, Dolejš, 2015).

4.1 Zneužívání návykových látek

Zneužívání a závislost na drogách představují zátěž nejen pro samotného jedince, ale i pro celou společnost (Dolejš, Zemanová, 2015). Návykové látky zapříčiňují z celosvětového měřítka 9 % všech nemocí, což je staví do popředí globálního a politického předmětu zájmu (Dolejš, Zemanová, 2015). Jejich užívání je velmi často spojeno se zdravotními a sociálními problémy (Dolejš, Zemanová, 2015). Dle MUDr. Tomáše Zábranského, Ph.D. mluvíme o zneužívání návykových látek tehdy, pokud tyto látky již ovlivňují zdraví uživatele (Dolejš, Zemanová, 2015).

Cílovou skupinou jsou pro sociální pracovníky lidé užívající drogy jakýmkoli způsobem (Matoušek et al., 2010). Tito lidé se mohou nacházet v různých etapách užívání a závislosti na návykových látkách (Matoušek et al., 2010). Může se jednat o experimentátory nebo příležitostné uživatele drog (Matoušek et al., 2010). Ti, co patří do této skupiny, nemají zpravidla potřebu kontaktovat odborníky (Matoušek et al., 2010). Užívání drog je součástí jejich životního stylu (Matoušek et al., 2010).

U pravidelných a problémových uživatelů se již projevují škodlivé účinky užívání drog (Matoušek et al., 2010). Dochází k ovlivňování soukromého, případně pracovního

(studijního) života člověka (Matoušek et al., 2010). Mohou se také objevit zdravotní problémy, jež např. souvisejí s aplikací drogy rizikovým, zejména nitrožilním způsobem (Matoušek et al., 2010). Po tomto užívání si lze vypěstovat návyk a stát se tak na droze závislým (Matoušek et al., 2010).

Závislost se projevuje vyšší tolerancí k návykové látce, což znamená, že člověk má potřebu svou dávku zvyšovat za účelem dosažení žádoucího účinku (Matoušek et al., 2010). Vyskytuje se zde bažení neboli craving, demonstrováné silnou touhou drogu opět užít (Matoušek et al., 2010). Uživatelé mají zřetelné zdravotní, psychické a sociální problémy, za což odpovídá právě závislost (Matoušek et al., 2010).

Problém chorobné závislosti lze nalézt ve všech společenských vrstvách (Röhr, 2015). Některé skupiny jím mohou být postiženy silněji. K těm patří nejen ti, kdo jsou na dolním konci škály společenského uznání, ale v mimořádné míře také extrémně úspěšní lidé (příslušníci high society) (Röhr, 2015). Na inteligenci také nezáleží. „Závislost hrozí každému.“ (Röhr, 2015, s. 11).

Nejčastěji užívanými látkami mezi českými dětmi a mládeží jsou tabák a alkohol (Dolejš, Zemanová, 2015). Nejčastější rizikové chování mezi touto cílovou skupinou je užívání alkoholu, kouření cigaret a zkušenost s marihuanou (Dolejš, Zemanová, 2015). „Alcohol and tobacco use by under - 15s has been found to correlate with subsequent use of illicit drugs, although the nature of the drugs-alcohol-tobacco relationship is complex and inextricably linked to other aspects of youth culture in each country, as well as to drug availability, social norms, fashions and the influence of the leisure industry“ (Drug use and related problems among very young people (under 15 years old), 2007, s. 10).

V Zambii jsou to děti závislé především na psychotropních látkách (Šimečková, Rejhová, 2007). Děti se pohybují s lahvemi naplněnými látkami, které čichají. To jim umožňuje mimo jiné zahnat hlad (Šimečková, Rejhová, 2007). Poznáte je podle unavených a krví podlitých očí (Šimečková, Rejhová, 2007). Lepidla a rozpouštědla jsou na ulicích volně dostupná, což platí i pro finanční stránku (Šimečková, Rejhová, 2007). Ve větší míře je konzumován také alkohol, zejména pivo (Šimečková, Rejhová, 2007). Děti, které zneužívají návykové látky, jsou často vyloučeny z programů humanitární pomoci pro děti ulice (Šimečková, Rejhová, 2007).

Zambie je jednou z nejchudších zemí na světě, a tak se děti dostanou především k levným a silně destruktivním látkám, které nejčastěji vdechují (Šimečková, Rejhová, 2007). Vdechované páry působí kromě omamného účinku i na mozkovou činnost,

potlačují pocity hladu a chladu (Šimečková, Rejhová, 2007). Některé návykové látky působí halucinogenně, sekundárně ale způsobují plicní epidemie, nevratné poškození mozku, selhání ledvin a v některých případech může užívání drog vést až ke smrti (Šimečková, Rejhová, 2007).

Bohužel zdravotně sociální síť není dostatečně rozvinuta (Šimečková, Rejhová, 2007). „V Zambii se nepřikládá příliš velký důraz tomuto problému především proto, že je zde mnoho jiných existenčních problémů, které je nutné řešit“ (Šimečková, Rejhová, 2007, s. 195). „Jednoduše řečeno, není na to čas“ (Šimečková, Rejhová, 2007, s. 195).

4.1.1 Prevence drogové problematiky

Primární prevence si klade za cíl, aby k poruše zdraví vlivem užívání drog vůbec nedošlo (Kalina, 1999). Cílová populace získává prostřednictvím besed a prezentací náhled na své chování (Kalina, 1999).

Do sekundární prevence patří poradenství a aktivity, jejichž přístup se snaží o minimalizaci poškození (Kalina, 1999). Používá krizové intervence, psychoterapie a socioterapie jako metod „lечения“ (Kalina, 1999).

Terciární prevence je v ČR poskytována terénními programy nebo kontaktními centry pro osoby užívající pravidelně návykové látky (Kalina, 1999). Jedná se o udržení socializace, k čemuž se používá metod od podpůrné farmakoterapie přes psychoterapii až k sociální rehabilitaci (Kalina, 1999).

Prevenci drogové problematiky v Zambii se věnují např. sportovní nebo komunitní centra (Šimečková, Rejhová, 2007). Vedoucí klubu pro děti a mládež upozorňují na problémy, které mohou nastat v důsledku zneužívání návykových látek (Šimečková, Rejhová, 2007). Prevenci si tedy zajišťují sami. V nejkrajnějším případě pak vyhledají i erudovaného odborníka (Šimečková, Rejhová, 2007). „V prostředí chudých lidí není problematika návykových látek řešena stejně jako nemoci, především pak problematika HIV/AIDS.“ (Šimečková, Rejhová, 2007, s. 195) I když je znát nárůst preventivních činností ve smyslu předávání informací o této problematice (Šimečková, Rejhová, 2007). Rozebírají se tak konkrétní problémy a oblasti prevence: HIV/AIDS, zneužívání návykových látek, mateřství, sexuální výchova, malárie, hygienické návyky (Šimečková, Rejhová, 2007).

4.2 *Problematika sexuality u dětí a mládeže*

Promiskuitní chování (střídání a narůstající počet sexuálních partnerů) u mladých dívek, ale i chlapců podléhá mnohem většímu riziku než u dospělých jedinců, a to jak po fyziologické stránce, tak psychologické (Matoušek et al., 2010). Důsledkem je vyšší výskyt sexuálních onemocnění, ale i např. nezdrženlivost vůči přístupu k drogám (Matoušek et al., 2010).

Souvislost s promiskuitou může, ale nemusí mít i brzké těhotenství (Dolejš, Zemanová, 2015). Dle prof. PhDr. RNDr. Marie Vágnerové, CSc. je prožitek prvního pohlavního styku pro ně ze subjektivního pohledu symbolem jednoznačného přechodu do dospělosti, který je chápán jako další důkaz vyrovnání se dospělým (Dolejš, Zemanová, 2015). Nicméně chyby, kterých se v této oblasti mladí lidé dopustí, mohou takové jedince poznamenat na celý život (Dolejš, Zemanová, 2015).

V Zambii je situace složitější, neboť možnosti mužů a žen zde nejsou na stejné úrovni (Uhde, Tožička, 2014). Došlo již k eliminaci genderové nerovnosti v základním vzdělávání, avšak rozdíl mezi počtem dívek a chlapců ve středoškolském a vyšším vzdělávání zůstává velký (Uhde, Tožička, 2014). K častým příčinám, proč se tak děje, patří těhotenství nezletilých dívek (není jim dovoleno v tomto stavu setrávat ve školní instituci), brzké sňatky, sexuální násilí a různá očekávání týkající se péče o domácnost (Uhde, Tožička, 2014).

Nejhorší formou dehonestace vlastního těla je prostituce (Matoušek, 2008). Jedná se o poskytování služeb souvisejících s uspokojováním sexuálních potřeb zákazníka za úplatu (Matoušek, 2008). Prostitutky, ale i prostitutí nabízejí své služby buď na ulici, nebo ve specializovaných podnicích (Matoušek, 2008). První forma je podstatně rizikovější i s ohledem na páchání trestné činnosti (Matoušek, 2008). Někdy jsou k tomu přinuceny mladé ženy, či dívky, jejichž rodina se dostala do zoufalé ekonomické situace a ony nevidí jinou možnost, jak získat finance (Matoušek, 2008).

V Zambii jsou dívky prostitutkami především na ulici a řadí se do skupiny tzv. Street children (Šimečková, Rejhová, 2007). S tímto životním stylem je spojeno velké ohnisko dalších sociálních a zdravotních problémů (Šimečková, Rejhová, 2007). Těmito problémy jsou především: nedostatek vzdělání, HIV/AIDS a zneužívání návykových látek (Šimečková, Rejhová, 2007).

4.2.1 Prevence rizikových sexuálních aktivit

Preventivní aktivity se zaměřují na pohlavně přenosné choroby, nechtěná těhotenství, antikoncepci apod. (Matoušek et al., 2010). S tím souvisí i prevence kriminality (zákonem stanovená hranice pro pohlavní styk v ČR, krádeže, vědomé šíření sexuálních chorob, násilí a zneužívání) (Matoušek et al., 2010). Pomoc potřebují i dívky, které brzy otěhotněly, což už však řadíme do sekundární prevence. Uživatelkám služby je žádoucí poskytnout z naší strany v tomto životním období podporu, pomáhat jim tak překlenout dobu, než se sžijí s novou životní rolí matky (Matoušek et al., 2010).

4.3 Problematika životního stylu, zdraví a nemoci

Socializace dítěte je dána řadou faktorů. *Jedním z nich je i sociokulturní kontext, ve kterém dítě vyrůstá a v němž je vychováváno* (Morgensternová et al., 2007, s. 35). Dítě se rodí do kultury svých rodičů a v průběhu socializace se učí osvojením získat specifické kulturní charakteristiky a vzorce chování, které jsou v dané kultuře zastoupeny (Morgensternová et al., 2007).

Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, jenž se utváří prostřednictvím vlivů životních podmínek a aktivitou jedince (Pávková et al., 2002). „*Z hlediska volného času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují*“ (Pávková et al., 2002, s. 29). Někteří lidé pojem volný čas ani neznají, nejvyšší hodnotou je pro ně práce, což lze přičíst i kulturním rozdílům a problematice chudoby, např. v případě Zambie (Pávková et al., 2002). Volný čas tak mohou posuzovat jako něco nepatřičného a zahálčivého (Pávková et al., 2002). Výkon práce chápou mnohdy jako jediné životní poslání, díky kterému mohou vystoupit z nuzných podmínek či zkrátka jen přežít (Pávková et al., 2002). Proto sami sebe často přetěžují a ničí si tak své zdraví (Pávková et al., 2002).

Většina sirotků a chudých pubescentů a adolescentů v Zambii je nucena pracovat pro zajištění sebe a své rodiny (Šimečková, 2010). „*Často pracují v rodinných hospodářstvích*“ (Šimečková, 2010, s. 187). Některé dětské práce jsou nelegální – především prostituce, kriminalita a práce dětí žijících na ulici (Šimečková, 2010). Děti ulice obvykle vydělávají peníze prodejem ručních výrobků, ovoce a zeleniny, mytím a údržbou automobilů, čištěním bot nebo žebráním (Šimečková, 2010).

„*Dětská práce na tabákových polích patří k nejhorším formám*“ (Hronová, 2016). Z čerstvých listů proniká do kůže nikotin a vzniká tzv. nemoc ze zeleného tabáku

(Hronová, 2016). Lze to srovnat s vykouřením 50 cigaret za den. V sektoru zemědělství pracuje dětí nejvíce, ale výjimkou nejsou ani služby jako hotelnictví, restaurace nebo pouliční prodej (Hronová, 2016).

V ČR je situace jiná, nicméně pojem chudoba nám není úplně cizí (Klíma, Jedlička, 2007). Nezanedbatelná je v tomto případě zprostředkovaná pomoc NZDM ve formě ubytování, zajištění nutné osobní hygieny, získání vhodného oblečení a stravy nebo zdravotní péče (Klíma, Jedlička, 2007).

Životním stylem může být i patologické jednání, kterým se vykazují jeho dlouhodobí nositelé (ti, kteří nejen ohrožují nejbližší okolí, ale rovněž jsou důsledky svého chování sami bezprostředně ohroženi – např. závislí na návykových látkách, chroničtí pachatelé pouličních incidentů, prostitute) (Klíma, Jedlička, 2007).

V Zambii se prevence dotýká těchto nejpálčivějších témat: HIV/AIDS, zneužívání návykových látek, mateřství, sexuální výchova, malárie, hygienické návyky (Šimečková, Rejhová, 2007).

Ve snižování prevalence HIV učinila Zambie sice pokrok, ale přes účinný boj s touto nemocí je míra výskytu nových případů nakažení stále vysoká. Programy antiretrovirové⁷ terapie v podstatě závisejí na mezinárodní pomoci (Uhde, Tožička, 2014, s. 6).

Epidemiologie HIV je velmi rozdílná v subsaharské Africe a v jiných částech světa a značně se liší i v rámci kontinentu (Sahn, 2010). Ve většině zemí světa, včetně severní Afriky, se HIV soustřeďuje mezi lidmi, kteří užívají drogy intravenózně, jsou sexuálně promiskuitní, nebo mezi homosexuály, kteří mají anální sex s jinými muži (Sahn, 2010). V částech západní Afriky jsou tyto skupiny také zastoupeny mezi lidmi infikovanými virem HIV, ačkoli prevalence nakažení mezi těmi, kdo nemají vysoce rizikové chování, může být také vysoká (Sahn, 2010). V částech východní a jižní Afriky se HIV šíří ze široka a vyskytuje se i mezi lidmi, kteří se nechovají rizikově, ale k přenosu viru mohlo dojít z matky na dítě apod. (Sahn, 2010).

V Zambii je stále velkým strašákem malárie, neboť v důsledku omezených zdrojů a nedostatečného přístupu k lékařské péči vzrostl počet případů nakažených osob, stejně jako míra úmrtnosti (Uhde, Tožička, 2014).

Počet HIV pozitivních osob ale narůstá i v ČR. K 28. únoru 2014 bylo u nás diagnostikováno 2172 infikovaných osob HIV a více než 200 z nich již svému

---

⁷ Farmakoterapie u HIV pozitivních osob.

onemocnění podleho (Jilich et al., 2014). O skutečném počtu nakažených osob ale lze jen spekulovat. I přes dlouhodobé preventivní programy se nedaří nárůst onemocnění zastavit (Jilich et al., 2014).

Co se týče hygienických návyků, pak jednoznačně nejefektivnějším je mytí rukou (Plus pro Vás, 2011). Základní hygienický návyk, jenž je bohužel i v dnešní době a našich zeměpisných podmínkách stále zanedbáván. Bakterie a viry jsou přitom zejména v dětství nejčastější příčinou zdravotních problémů (Plus pro Vás, 2011).

V Africe je to komplikovanější v důsledku nedostatečného přístupu k nezávadné pitné vodě a zdravotnickým zařízením (Uhde, Tožička, 2014). Podíl dětské úmrtnosti (do 5 let) a kojenecké úmrtnosti (do jednoho roku věku dítěte) zůstává v Zambii vysoký (Uhde, Tožička, 2014).

4.3.1 *Prevence špatných hygienických návyků a nemocí*

Prevence či boj proti chudobě je v Zambii vytyčen i cíli (Rozvojovými cíli tisíciletí), které se přímo týkají problematiky zdraví a nemoci a jsou jimi: odstranění extrémní chudoby a hladu, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení zdraví matek, boj s HIV/AIDS, malárií a dalšími nemocemi (Mojžíšová, Rosková, 2009).

Pozitivní dopad na zdraví mají zejména fyzicky aktivní volnočasové aktivity. Pravidelné, aktivní cvičení a pohyb dokáží snížit riziko rakoviny, srdečních onemocnění, diabetu a obezity (Tyrlík et al., 2012). Pohyb je prospěšný nejenom pro fyzické zdraví, ale i pro zdraví psychické (Tyrlík et al., 2012). Ale není to jenom o fyzicky zaměřených aktivitách, jelikož pozitivní dopad na zdraví jedince mají veškeré činnosti volnočasového charakteru (Tyrlík et al., 2012). S ohledem na psychické zdraví se jedná především o minimalizaci úzkosti, pocit pohody a posílení sebeúcty (Tyrlík et al., 2012).

4.4 *Agresivita a její projevy u dětí a mládeže*

„*Agresivita a násilí prostupují společností*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 45). Násilí, války a kriminalita dosáhly obřích rozměrů. „*Problém lidské agresivity je otázkou psychologickou, sociologickou a také politickou*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 45).

Výsledky prokázaly vyšší četnost agrese u dětí, které sledovaly filmy nebo hrály hry zaměřené na násilí (Fischer, Škoda, 2009). Vliv mediálního násilí zasahuje u dětí do vývoje tvořící se osobnosti (Fischer, Škoda). „*Násilné chování si dítě osvojuje*

od nejranějšího věku. Kritickým obdobím je věk mezi 6–8 lety“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 54).

Sledováním násilí lze dosáhnout ohrožení mravního a sociálního vývoje (Fischer, Škoda, 2009). Jedinec, jenž pro komunikaci volí agresivní formy chování, obtížněji navazuje spolupráci a přátelství. Respekt druhých osob je povětšinou vynucený (Fischer, Škoda, 2009).

Mezi agresivní projevy patří např. šikana, jež se může vyskytnout ve školách, v dětských domovech (v případě Afriky např. v sirotčincích), výchovných ústavech, ale i centrech pro děti a mládež (Procházka, 2012).

Jedná se o sociálně patologický jev, se kterým se setkávají učitelé či kontaktní pracovníci v klubech pro děti a mladé lidi dnes a denně (Procházka, 2012). Jako jedna z forem asociálního a agresivního jednání a chování se šikana vyskytuje nejčastěji tam, kde je oběť nucena žít společně s agresory a kde je uplatňován hierarchicko-autoritativní přístup (Procházka, 2012). Slovo šikana je odvozeno z francouzského *chicane*, což znamená zlomyslně týrat, sužovat, pronásledovat a opakovaně vyžadovat nesmyslnou činnost (Procházka, 2012). Za šikanu je považováno ubližování (fyzická a slovní agrese), které je charakteristické rysem promyšlenosti (Procházka, 2012). Je tudíž opakované, systematické a průběžné (Procházka, 2012).

Problémem dnešní doby je také kyberšikana způsobená moderními technologiemi (Kopecký, Szotkowski, 2015). Lze ji definovat jako záměrnou, opakující se a zraňující činnost využívající počítač, mobilní telefon a jiné elektronické přístroje (Kopecký, Szotkowski, 2015). Zprávy s kriminální tematikou často vykreslují krutý obraz, ve kterém se objevují příběhy sebevražd mladých lidí, jejichž příčinou je právě kyberšikana (Jarret, Wingrove, 2004).

Poměrně časté bývají dětské krádeže (Hájek et al., 2011). Cílová skupina se jich dopouští z mnoha důvodů, ať už z touhy vlastnit onu věc (děti nevyzrálé nebo s problémovými sociálními zkušenostmi často nerozlišují právo užívání a právo vlastnické), nebo ze snahy vykonat něco mimořádného, někomu pomoci či poškodit druhého (ublížit tím majiteli) (Hájek et al., 2011).

Vandalismus je specifickým typem agresivního chování (Fischer, Škoda, 2009). Toto chování je trestné, tudíž jej můžeme hodnotit i jako delikventní (Fischer, Škoda, 2009). Jedná se o logicky nezdůvodnitelné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či věcných hodnot (Fischer, Škoda, 2009).

Rasismus a xenofobii většina z nás intuitivně vnímá jako názory, postoje a někdy i chování, které se obecně považují za špatné nebo alespoň nežádoucí (Tollarová et al., 2013). Ve výchově a vzdělávání je tudíž nutností se těmito jevy preventivně zabývat (Tollarová et al., 2013)

Rasismus je termín užívaný pro intoleranci, nesnášenlivost a odmítání skupiny na základě příslušnosti k národu. Jde o ideologii vycházející z xenofobie. Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských ras. Xenofobii lze obecně definovat jako strach z cizího. Slovo je odvozené z řeckého xénos, což znamená příchozí a fóbos je v překladu úzkost (Tollarová et al., 2013).

„Přítomnost národnostních menšin je v každé společnosti provázena napětím.“ Jeho zdrojem je odlišná „národnostní“ zkušenost, obavy o zachování identity a mnohdy rozporné zájmy a potřeby. Majorita vnímá potřeby minorit jako marginální, nevýznamné a často i uměle vytvořené problémy (Kajanová et al., 2015, s. 75).

Česká společnost má xenofobní sklony, které významně ovlivňují utváření a následné udržování vztahů k Romům v České republice. *„Významný podíl na postoji vůči Romům mají zejména média.“* Etnocentrická povaha zpravodajství totiž způsobuje, že informace o minoritách se do médií dostávají jen v omezené míře. Česká média téměř nikdy nereferují o Romech v kontextu vysoké politiky a ekonomiky, jako je tomu naopak ve spojení s kriminalitou (Kajanová et al., 2015, s. 75–76).

Co se týče Zambie, je zajímavé, že na africké poměry je v zemi nulové etnické napětí. Ačkoliv je zambijská společnost mnohokulturní a hovoří se zde více jak 70 jazyky (Němec, 2008).

4.4.1 Prevence a možnosti eliminace agresivity

Z perspektivy nízkoprahově vykonávané odborné činnosti je zapotřebí si uvědomit zorný úhel, ze kterého se sociální pracovník dívá a vidí problematiku jednotlivců i skupin (Klíma, Jedlička, 2007, s. 231).

„Z perspektivy ‚ulice‘ a všedního dne mají rizikové a konfliktní situace či sociálně deviantní chování jiný rozměr než z oken akademických pracoven. Jde zde o výchovně-vzdělávací a socializační působení, jež ve svém základu akceptuje, že jeho objekt vychází z jiných osobních zkušeností než z pohledu běžných hodnot a idejí majoritní společnosti.“ Pro demonstraci lze užít paralelu mezi kontaktním neboli terénním pracovníkem a etnografem, který studuje kulturu poměrně izolovaného kmene.

Obdobně jako antropolog, tak i sociálně pedagogický pracovník se setkává nejen s odlišnými hodnotami, normami a pojmenováváním věcí, ale i s jiným příběhem anebo hierarchií potřeb a zájmů. Objevuje tak jiné kvality života a rozdílné každodenní starosti. Jevy a problémy musíme sledovat a posuzovat na pozadí životního okolí a v kontextu sociálních vztahů a interakcí cílové skupiny (Klíma, Jedlička, 2007, s. 231-232).

Činnosti v rámci nízkoprahově pojímané práce mají směřovat k rozšíření životních příležitostí uživatelů služby, k zprostředkování řešení problémů a ke zmírnění nebezpečí, hrozících jim z vyhrocení různých společenských konfliktů. Hlavní funkce nízkoprahově organizovaných sociálních služeb můžeme spatřit ve dvou souběžných a navzájem se protínajících liniích. První je spojena s přiměřeným úsilím o změnu nevhodného (deviantního) chování či eliminaci následků sociálně patologického jednání (např. preventivní aktivitou v podobě skupinové hry či besedy o tématu). Druhá linie usiluje o změnu definice tohoto chování, ale také o změnu postojů sociálního okolí k atypickému chování a především k těm, kteří jsou označováni jako problémoví jedinci, chuligáni, extrémisté a devianti (Klíma, Jedlička, 2007, s. 232).

4.5 *Problematika vztahů v působnosti k rodině, vrstevníkům a společnosti*

Význam rodinných vazeb ve vztahu k rizikovému chování potvrdili Viner et al. (2012), kteří zjistili, že děti a dospívající, jež se svými rodinami zažívají blízké vztahy, vykazují rizikové chování v menší míře. Pokud však rodiče kouří, pijí alkohol nebo se chovají násilně, je více pravděpodobné, že se tak budou chovat i jejich potomci (Viner et al., 2012). „*Vliv sociálních, ale i emocionálních faktorů na rozvoj rizikového chování potvrdil i Steinberg (2008), dále i Haase a Silbereisen (2010), kteří uvedli, že pouhá přítomnost vrstevníků může vést k tomu, že se dospívající jedinec bude chovat rizikově*“ (Dolejš, Zemanová, 2015, s. 48).

Z hlediska rodiny je největším problémem dysfunkce až afunkce jednotky, kdy se to na dětech může projevit psychickou deprivací, respektive subdeprivací. Dalším jevem je porucha rodičovské role, kdy rodiče nemohou, neumějí či nechtějí z různých důvodů pečovat o děti. Problematika adoptivních rodičů, náhradní výchovy, ale i té ústavní již přesahuje značnou měrou základní instituci v podobě rodiny. Přesah má společenský dopad. Smutnou kapitolou je samar problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN) (Fischer, Škoda, 2009, s. 140).

V Zambii označujeme termínem „děti ulice“ neplnoleté děti žijící z nejrůznějších důvodů na ulici. „*V chudých zemích končí na ulici často sirotci (v Africe jde mnohdy o děti, jejichž rodiče a příbuzní zemřeli na následky onemocnění HIV/AIDS), ale také děti, které rodiče ponechali jejich osudu*“ (Šimečková, 2010, s. 188).

O tyto děti se rodiče nechtěli nebo nemohli postarat (matky samoživitelky bez zaměstnání, rodiče závislí na alkoholu nebo chudé rodiny s mnoha dětmi). Dětské bezdomovce ovšem můžeme najít i v zemích ekonomicky stabilních. Řada dětí nemá to štěstí vyrůstat v harmonickém rodinném prostředí, a tak z nefunkční rodiny utíkají. *Jsou to často děti týrané, sexuálně zneužívané, děti z rozvrácených rodin či z rodin alkoholiků* (Šimečková, 2010, s. 188).

Stále častěji utíkají z domova také děti, jejichž rodiče jsou velmi zaneprázdněni a svým potomkům věnují velmi málo času. Chybějící blízkost rodiny pak dítě vyhledává jinde a postupně ji začne nacházet v partě svých vrstevníků, kteří se mohou vyznačovat rizikovým chováním (Šimečková, 2010, s. 188).

4.5.1 Prevence vztahových problémů

I v NZDM V Kleci je poskytovanou službou práce s osobami blízkými. Osobami blízkými jsou míněni rodiče či další rodinní příslušníci. Práce s nimi podléhá souhlasu uživatele, tedy dítěte či mladého jedince. Společné spolupráci se však v NZDM nebráníme, a někdy i vyžadujeme podpis a tel. číslo na osoby blízké, a to z důvodu přebírání odpovědnosti (výlet, spaní v klubu) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

Nicméně o práci s rodinou jako takové, hovoříme tehdy, kdy je zaměřena na změnu fungování. Změny ve fungování rodiny působí zpětně na chování jejích členů. Obsah a forma práce může být různá v závislosti na charakteru problémů, ochoty a schopnosti rodiny spolupracovat atd. (Labáth et al., 2001, s. 104).

Sociální či pedagogičtí pracovníci se snaží minimalizovat rizika různých druhů interpersonálních konfliktů (v prostředí nízkoprahových center pro děti a mládež lze zvládnout vyhocení sporů mezi dospívajícím dítětem a některým z jeho rodičů; je tak možno předejít srážkám, jež občas vyústí v útěk z domova či v domácí násilí; může jít o pomoc při dojednávání v případě mezigeneračních konfliktů; konflikt v komunitě, ve společenství sousedů apod.) (Klíma, Jedlička, 2007, s. 230).

4.6 Sociálně-patologické jevy školních či pracovních povinností

Část dohledu přebírá v jistý čas škola, neboť dítě tráví ve školním prostředí podstatnou část dne a nejde vždy jenom o samotné vyučování. Učitelé si mohou povšimnout, zda se dítě nestýká s problémovými vrstevníky, jestli má potíže s učením (i když mezi delikventy nacházíme i dobré žáky), chodí za školu apod., a může na tuto skutečnost rodiče upozornit (Buriánek, Moravcová, 2015, s. 27).

Žáci a studenti jsou v našich zeměpisných podmínkách povinni řádně docházet do školy a vzdělávat se. Zletilí žáci a studenti jsou povinni dokládat důvody své nepřítomnosti ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými zákonem č. 561/2004 Sb. (školský zákon) (Ženatová, 2011, s. 14–15).

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen Pokyn) z roku 2010 uvádí k prevenci sociálně patologických jevů výčet typů rizikového chování. Kromě závislostního chování, agrese, rasismu a prekriminality tam patří i záškoláctví (Procházka, 2012, s. 141).

Chudoba v Zambii zabraňuje tamním dětem využívat svých základních práv, jako je právě vzdělání. Školní docházka není povinná, a navíc by rodina dítěte musela uhradit školní uniformu a učebnice, které už nutné jsou. Děti v mnoha případech školu vůbec nenavštěvují, což ale neznamená, že záškoláctví některých svých studentů školní instituce neřeší, zvláště když je jejich vzdělávání podporováno sponzorským programem (Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c).

Nepracujeme pouze s dětmi, ale i s mladými dospělými lidmi. Ti jsou často nezaměstnaní. Kritériem ochoty pracovat je kontakt uživatele s úřadem práce, resp. potenciálními zaměstnavateli. Změny ve struktuře pracovních příležitostí vyvolávají ve většině vyspělých zemí jako doprovodný jev strukturální nezaměstnanost, která právě nejvíce postihuje mladé lidi s nízkou úrovní vzdělání (Matoušek, 2008, s. 116).

Skrytou nezaměstnaností označujeme nezaměstnanost osob, které nejsou registrovány na úřadech práce, a buď vůbec nepracují, nebo pracují bez formální smlouvy se zaměstnavatelem, tzv. práce „na černo“ (Matoušek, 2008, s. 116).

4.6.1 Prevence záškoláctví a nezaměstnanosti

V centru pro děti a mládež se mohou uživatelé doučovat, to platí i o neformálních třídách v Zambii, kde probíhá vyučování. *„Základní formou je doučování individuální. Doučování může být dlouhodobé (např. pravidelná pomoc s přípravou na reparaát)*

nebo krátkodobé (asistence při psaní domácí úlohy).“ Pomáháme tak dětem v motivaci a ve zvládnání nároků na učivo (Česká asociace streetwork, o. s., 2008, s. 8).

S přihlédnutím na nezaměstnaného musí pomoc reagovat na specifickou situaci. Nezbytná je spolupráce s dalšími odborníky a znalost využitelných zdrojů podpory, které jsou pro uživatele vhodné a dostupné. Zdroje nabízené státními organizacemi jsou v rámci tzv. aktivní politiky úřady práce a poradenská střediska. Jiné zdroje nabízí neziskový sektor, kde lze najít možnosti pro využití volného času nezaměstnaných. Nejdůležitější je využití zdrojů přímo v rodině nebo v sousedské komunitě uživatele (Matoušek et al., 2010, s. 309).

5 Výzkumná část – Cíl práce

Cílem práce je identifikace podoby přístupů v sociální práci s dětmi s ohledem na kulturu a zvyky dané společnosti. Práce se zaměřuje na očekávání cílové skupiny a pracovníků nízkoprahového zařízení V Kleci a komunitního centra Njovu v souladu s korelací stanovených cílů poskytovaných služeb. Každá z těchto dvou institucí má stanovené cíle/poslání služby, již poskytuje lidem. Poslání samozřejmě může odrážet kulturu a zvyklosti dané společnosti, nicméně v mnohém se přístupy mohou vzájemně ztotožňovat, na což nám v rámci práce odpoví výzkumný soubor.

6 Výzkumné otázky

Aktivity, které jsou zaměřené na prevenci socio-patologických jevů u dětí a mládeže mají různý obsah a rozměr. Přihlíží se k organizacím, jež mají tyto aktivity v nabídce svých služeb.

Cílová skupina těchto organizací má své specifické potřeby na trávení volného času a dle analýzy těchto potřeb můžeme poskytovat adekvátní podporu. Výzkumný důraz se tak klade mimo jiné na filosofii nízkoprahových center, jež se odráží na kultuře a zvycích dané společnosti.

Činnosti zacílené na děti a mládež s sebou nesou prvky prevence, a mohou tak ovlivňovat jednání uživatelů dané služby. Nás především zajímá, zda očekávání cílové skupiny dětí a mládeže spolu s pracovníky jsou v souladu s cíli (posláním) nízkoprahových center, které si v následujících kapitolách přiblížíme.

- *Jsou očekávání cílové skupiny dětí a mládeže spolu s pracovníky těchto zařízení v souladu s reálným posláním poskytované služby?*

Komparaci lze provést, ačkoli je prostředí, v němž vyrůstaly děti v Africe a Evropě zcela odlišné a rozdíly jsou markantní. Můžeme vycházet z toho, že děti a mládež mají po celém světě touhu něco dokázat, být součástí něčeho velkého. Tyto touhy jsou zcela přirozené a jedinec je ztrácí či si je více racionalizuje až s postupným stárnutím. Konkrétní srovnání lze aplikovat pouze v určitých instancích, např. aplikovatelných přístupech v poskytování služby apod.

- *V čem lze shledat podobnost aplikovaných přístupů a v čem nikoliv v rámci komparace ve vybraných centrech v naprosto odlišných podmínkách pro život?*

Vzdělávání má svou nezastupitelnou úlohu v zařízeních pro děti a mládež, neboť formuje jejich motivaci k vědění a stimuluje rozvoj osobních kompetencí jedince, a to nehledě na preventivní rozměr rozšiřování si rozumových znalostí a kompetencí. V práci zjišťujeme, nakolik je pomoc se studiem a vzděláváním v centrech důležitá, aniž by suplovala penzum služeb nabízených školními institucemi.

- *Je významným prvkem těchto center pomoc se vzděláváním?*

Každé zařízení by se mělo řídit a rozvíjet své služby dle požadavků uživatelů/klientů. Nesmírně důležitým nástrojem v tomto směru je evaluace. Ta nám

dává možnost posunout služby více směrem k požadované kvalitě a plánovat chod centra v součinnosti s cílovou skupinou.

- *Jakou zpětnou vazbu o své práci mohou pracovníci od dětí získat, nakolik se jejich plány do budoucna ztotožňují s návrhy cílové skupiny na zlepšení chodu zařízení?*

7 Stanovení hypotéz

Na základě zkušeností z praxe, ale i studia odborných pramenů, které souvisejí s danou problematikou, byly stanoveny následující hypotézy:

- Cíle zařízení odpovídají potřebám cílové skupiny dětí a mládeže.
- Přístupy práce s dětmi a mládeží v rámci aktivit zaměřených na volný čas jsou si podobné, a to bez ohledu na odlišné podmínky pro život.
- Všichni dotazovaní respondenti v Zambii vyhledávají službu nabízející pomoc se vzděláváním a jsou s ní spokojeni.
- V ČR je poptávka po této službě pouze u poloviny z dotazovaných respondentů.
- Pracovníci si jsou vědomi prevence a její důležitosti v podobných typech zařízení.
- Co se týče budoucnosti chodu zařízení, plány pracovníků se téměř shodují s návrhy cílové skupiny.

8 Charakteristika Nízkoprahového zařízení pro děti a mládež V Kleci Liberec

Zřizovatelem klubu V Kleci pro děti a mládež je obecně prospěšná společnost Člověk v tísni. Liberecká pobočka má více programů, jsou jimi také terénní sociální práce, předškolní klub pro děti od 3 do 7 let, podpora vzdělávání v rodinách a dluhové poradenství Člověk v tísni, o. p. s., 2017b).

Zařízení pro děti a mládež funguje již od roku 2010. V současné době poskytuje své služby dětem a mládeži ve věkovém rozpětí od 10 do 20 let. Vzhledem k odlišným potřebám takto široké cílové skupiny jsou časově vymezeny dva kluby pro mladší a starší návštěvníky. V odpoledních hodinách od 13:00 do 15:30 je centrum otevřeno pro děti od 10 do 14 let. Od 16:00 do 18:30 hodin je zde prostor pro mládež od 15 do 20 let. V těchto časech k nám mohou uživatelé služby zavítat vždy od pondělí do čtvrtka. Činnost zařízení usiluje o rozvíjení dovedností potřebných k posílení sebedůvěry a odpovědnosti za sebe i druhé. Uživatelé se potýkají s různými problémy, které mohou mít přesah do rodinného, profesního a osobního života (Člověk v tísni, o. p. s., 2017b).

Klub nabízí bezpečný prostor, ve kterém lze trávit volný čas smysluplnou činností preventivního charakteru. Pracovníci prohlubují vztah s uživateli služby, jenž je založený na vzájemné důvěře, a pozitivně ovlivňují postoje, chování a jednání klientů. Prostřednictvím poskytnuté podpory jsou návštěvníci schopni identifikovat svou obtížnou situaci, hledat její řešení a mobilizovat tak své vlastní zdroje k lepší orientaci ve svých právech a povinnostech (Člověk v tísni, o. p. s., 2017b).

8.1 Cíle NZDM V Kleci

- **nabídnout bezpečný prostor pro všechny**

Uživatelé či zájemci o službu dodržují pravidla klubu. Společně se s pracovníky vzájemně respektují (Člověk v tísni o. p. s., 2017e).

- **zapojovat návštěvníky do dění v klubu**

Příchozí se účastní připraveného programu, mohou realizovat vlastní aktivity a zapojit se do chodu a zvelebování klubu, budovy i jejího okolí (Člověk v tísni o. p. s., 2017e).

- **dát radu a podpořit při zvládnání různých životních situací**

Uživatelé se obracejí na pracovníky pro radu a postupně se učí, jak věc řešit samostatně. *Znají nabídku navazujících služeb a umějí ji využít* (Člověk v tísni o. p. s., 2017e).

- **propojovat dění v klubu s děním v lokalitě Rochlice** (klub se nachází na největším sídlišti v Liberci)

Uživatelé klubu se mohou podílet na pořádání akcí pro veřejnost a účastnit se aktivit mimo klub (Člověk v tísni o. p. s., 2017e).

8.2 *Cílová skupina*

Děti (mladí lidé) z Liberce ve věku 10 až 20 let:

- pocházející z nepodnětného prostředí (chybějící zázemí, pozitivní vzory v rodině i mezi vrstevníky) (Člověk v tísni o. p. s., 2017e),
- které se ve volném čase nudí (jsou pasivní, nenavštěvují žádné zájmové instituce z důvodu absence prostředků nebo nápadů) (Člověk v tísni o. p. s., 2017e),
- které nemají podporu a ani motivaci ke vzdělávání a zaměstnání (záškoláctví, nepokračování ve studiu po ZŠ, nevyhovující školní prospěch, nezaměstnanost) (Člověk v tísni o. p. s., 2017e),
- které jsou ohrožené životem „na ulici“ (dynamika party vrstevníků, kriminalita, užívání drog, zanedbání rodinnými příslušníky) (Člověk v tísni o. p. s., 2017e).

8.3 *Práva uživatelů*

Pracovníci NZDM znají platné normy a zákony v oblasti základních lidských práv. Těmi jsou Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, občanský zákoník, zákon o sociálně právní ochraně dětí, atd. *„Sociální služby jsou poskytovány v souladu s těmito právními normami a v souladu s Etickým kodexem sociálních pracovníků“* (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).

Organizace ve své činnosti respektuje základní lidská práva uživatelů služby, jejich nároky vyplývající z dalších platných obecně závazných norem a pravidla občanského soužití (Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM, 2006).

Zařízení má stanoveny oblasti, v nichž by mohlo dojít s ohledem na poskytování služeb k porušení práv uživatelů. Jde zejména o následující oblasti: ochrana osobní svobody, osobních údajů, soukromí, práva na vzdělání a svobodnou volbu povolání, ochrana před jakýmkoli formami zneužívání, nucenými pracemi, diskriminací, apod. (Standardy kvality sociálních služeb pro NZDM, 2006).

Práva uživatelů NZDM jsou umístěna na viditelném místě a napsána srozumitelnou formou s ohledem na věk a mentální vyzrállost. Pro mladší děti jsou k nim přidány i piktogramy, aby sdělení ještě lépe porozuměly (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).

- Nabídku služeb využíváš bezplatně (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Máš právo být veden anonymně (stačí nám přezdívka) (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Během otevírací doby klubu můžeš kdykoliv přijít a odejít, aniž by ses zapojil/a do probíhajících aktivit (mimo naplánované akce) (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Přijď s vlastním nápadem a po dohodě s pracovníky klubu ho můžeš uskutečnit (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Klub je bezpečné prostředí, kde máš právo na vlastní názor, náboženské vyznání, důvěru, osobní svobodu i soukromí. Jakákoliv forma diskriminace (z hlediska barvy pleti, národnosti, věku nebo pohlaví) se v klubu netoleruje (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Můžeš podat stížnost a dosáhnout jejího spravedlivého vyřízení. Pokud ti na klubu něco schází, anebo jsi potěšen(a) stávajícím stavem, pak nám to sděl nebo napiš (schránka důvěry) (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- S informacemi o své osobě nakládej podle svého uvážení (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).
- Máš právo nahlížet do dokumentace vztahující se k tvé osobě. Pracovníci klubu si v elektronické podobě vedou informace o tvé docházce, účasti na aktivitách a tvém individuálním plánu (Člověk v tísni o. p. s., 2017c).

8.4 Pravidla NZDM V Kleci

Při prvokontaktu (v den, kdy zájemce o službu přijde poprvé do centra) je klient seznámen se základními informacemi o zařízení a jeho vnitřních pravidlech. Uzavřením

ústní dohody o poskytování sociální služby s těmito pravidly de facto souhlasí (Člověk v tísni, o. p. s., 2017d).

Každý uživatel je při prvokontaktu seznámen s pravidly NZDM V Kleci. Uzavřením dohody o poskytování sociální služby s těmito pravidly souhlasí. Každý jedinec se může k pravidlům vyjádřit a navrhnout jejich doplnění či přepracování. Tato možnost je prodiskutována na společném setkání uživatelů (pravidelné klubové sezení). Uživatelé jsou informováni, pokud dojde ke změně pravidel z rozhodnutí pracovníků NZDM. Sankce jsou zapisovány písemně a elektronicky do databáze ARUM⁹ (Člověk v tísni, o. p. s., 2017d).

Pokud dojde k porušení pravidel, přistupuje se k různým opatřením dle závažnosti provinění. Tím se uživatelé učí přijmout odpovědnost za své činy. V klubu je popsán postup v případě sankcionování uživatele. V první řadě se jedná o napomenutí, poté varování a nakonec opatření např. v podobě sankce zákazu vstupu do klubu (záleží na relevanci přestupku) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017b).

Pravidla NZDM (opět na viditelném místě, psána srozumitelně a doplněna piktogramy):

- Pokud chceš chodit do klubu a stát se uživatelem služby, je s tebou uzavřena ústní dohoda o spolupráci (Člověk v tísni, o. p. s., 2017d).
- Do klubu nechod' pod vlivem alkoholu nebo jiných drog, ani je neměj u sebe a nemanipuluj s nimi ve zdejších prostorách (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).
- V klubu se nekouří. V budově a na schodech také NE, což platí i pro elektronickou cigaretu. Balení cigaret v klubu také není povoleno (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).
- Fyzicky (bitky) a slovně (nadávky) nikoho nenapadej, chovej se k ostatním slušně a férově. Nenos do klubu zbraně (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).
- Žádné hry zde nehraj o peníze! Netolerují se ani hry na PC (např. poker a hry zaměřené na násilí) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).
- V klubu nesexuj a nedívej se na porno (např. video na PC, časopis s erotickým obsahem) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).
- Nenič vybavení klubu. Za to, co ti půjčíme, neseš zodpovědnost (Člověk v tísni, o. p. s., 2017c).

---

⁹ ARUM – elektronická databáze uživatelů sociálních služeb v rámci organizace Člověk tísni, o. p. s.

- Dávej si pozor na své věci (telefon, peněženka, batoh,...) (Člověk v tísní, o. p. s., 2017c).
- Udržuj v klubu pořádek, anebo po sobě uklid' (např. výtvarná činnost, box apod.) (Člověk v tísní, o. p. s., 2017c).

8.5 *Nabídka služeb nízkoprahového centra*

Mezi základní nabídku patří poskytování volnočasových aktivit, sportovní aktivity v klubu i mimo něj, hudební a tvořivá dílna, podpora vlastní aktivity, klubové sezení, skupinové hry, kvízy a turnaje, besedy preventivního charakteru na aktuální témata, filmotéka, poradenství a pomoc se studiem či zaměstnáním. Vše je koncipováno tak, aby se zmíněné služby mohly opřít o legislativou určené činnosti (zákon č. 108/2006 Sb., § 62 a vyhláška č. 505/2006 Sb. § 27) (Česká asociace streetwork, o. s. 2008, s. 6).

- **Výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti** zajišťují podmínky pro aktivity, jež jsou společností akceptovatelné a žádoucí. Tyto činnosti aktivizují své příjemce ve smyslu upevňování psychických a sociálních schopností a dovedností. S dětmi probíhají formou praktických workshopů a dílen pracovně výchovné aktivity. S ohledem na školní přípravu a potřebu se vzdělávat je návštěvníkům umožněno v prostorách klubu za asistence sociálního pracovníka pracovat na svém seberozvoji (Vyhláška č. 505/2006 Sb., 2006).
- **Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím** umožňuje lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se v takovém prostředí. Prostřednictvím center se tak uživatelé mohou dostat na různá místa (exkurze, výlety), kam by se za běžných okolností nepodívali, ať už z důvodu špatné finanční situace, nezájmu či nedostatečné informovanosti (Vyhláška č. 505/2006 Sb., 2006).
- **Sociálně terapeutické činnosti**, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob. V praxi se jedná o seberozvoj v rámci pravidelných setkávání a konzultací, kdy se s ohledem na individuální plán uživatele společně pracuje na zakázkách a dílčích krocích. Uživatel je tak formou poradenství a nácviku sociálních dovedností podporován k využití

vlastních sil k řešení své nepříznivé situace (Vyhláška č. 505/2006 Sb., 2006).

- **Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí** se uplatňuje např. při vyřizování běžných záležitostí, při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob. Uživatelé v centru často řeší pomoc s vyřízením osobních dokladů, např. s občanským průkazem nebo kartičkou zdravotní pojišťovny (Vyhláška č. 505/2006 Sb., 2006).

8.5.1 Volnočasové aktivity

Volný čas je dle Hermochové a Vaňkové (2014) fenomén a vztah společnosti k němu je trochu problematický a nejednoznačný. Na tento fenomén lze pohlížet z mnoha úhlů a sledovat jej můžeme nejen v sociální práci, ale i v jiných vědních oborech (Hermochová, Vaňková, 2014). Má několik svých rovin, především ekonomickou (komerční využití vs. neziskové využití volného času); sociologickou a sociálně psychologickou (činnosti a chování lidí ve volném čase, sledování sociálních vztahů); politickou (zásahy státu do trávení volného času); zdravotně-hygienickou (podpora zdravého životního stylu) a kulturní (vztah volného času a kultury) (Hermochová, Vaňková, 2014).

Uživatelé mohou svůj volný čas využívat v klubu a trávit jej sobě nejpřirozenějším způsobem (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). K dispozici je zde vybavení, které je odrazem poptávky mladé generace, zejména fotbálek, šipky, stolní tenis, boxovací pytel a celá škála deskových her (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Díky tomuto vybavení jsou pořádány turnaje s ostatními spřátelenými kluby nebo je podporována účast na nich. Zde mají děti možnost být konfrontovány s konkurencí a okusit zdravou soutěživost (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

Také máme počítače s připojením na Internet (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Na nich však uživatelé netráví celý svůj čas, neboť tomu se nám daří úspěšně čelit našimi pravidelnými aktivitami, na kterých vyžadujeme účast, nehledě na to, že se děti a mladí lidé u počítače musí vystřídat. Důvodem je ochrana před zbytečně dlouhou a neefektivně strávenou dobou před obrazovkou počítače, kde mohou hrát online hry, chatovat na sociálních sítích či sledovat zakázané webové stránky s pornografickým

obsahem (porušení klubového pravidla). Tímto způsobem je tedy ošetřeno, jak zamezit rizikům a svodům Internetu u mladistvých.

8.5.2 Hudební a tvořivé dílny

V NZDM je možnost zapojit se do tvořivých aktivit (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). K dispozici máme papírenské a malířské potřeby (Nabídkový list služeb klubu V Kleci, 2017). Kompetentní pracovníci zkoušejí s dětmi všemožné techniky, jejichž prostřednictvím dochází k pracovně výchovnému působení (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a).

Děti i mladí lidé, kteří nemají možnost chodit na placené kroužky se zaměřením na výtvarnou nebo hudební scénu, mohou využít alternativu v podobě pravidelných setkávání se za určitým účelem např. vytvořit šperk z kovu nebo naučit se zahrát stupnici na zobcovou flétnu (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a).

Zde narážíme na to, jak významnými prostředky našeho působení jsou i prostory, ve kterých daná činnost probíhá, a jejich materiální vybavení, totiž materiální prostředky, jež musí splňovat hygienické, pedagogicko-psychologické a estetické požadavky (Hájek et al., 2011). Prostory a vybavení musí odpovídat zařízení určenému dětem a mládeži (Hájek et al., 2011).

8.5.3 Podpora vlastní aktivity

Uživatel služby může přijít s vlastním nápadem a po dohodě s pracovníky klubu jej uskutečnit (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). Lze tak připravit pro ostatní návštěvníky klubu nějaký program, uspořádat taneční či pěvecké vystoupení, nebo využít prostoru kuchyně pro přípravu pokrmu (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a).

Dětem a mládeži jsme tak prospěšní, neboť poskytneme prostory k jejich seberealizaci (Bucháčková, 2014). Podpoříme je tak v procesu socializace skrze zprostředkování nových vědomostí, dovedností a zkušeností v rámci společensky uznávaných hodnot, norem a očekávaných rolí (Bucháčková, 2014). „Podle našeho názoru je to oboustranně přijatelný a přirozený způsob, jak zlepšit jejich sociální fungování“ (Bucháčková, 2014, s. 19).

8.5.4 Sportovní aktivity

V klubu máme sportovní vybavení jako např. míče, stolní tenis, kolečkové brusle, frisbee, pétanque atd. (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). Uživatelé toho mohou využít při společných činnostech nebo sami na svou vlastní zodpovědnost (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). Méně náročné aktivity lze vykonávat uvnitř, nicméně v častějších případech vně centra, zejména na hřištích a jiných k tomu uzpůsobených venkovních plochách (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). Operujeme s výpůjčním listem, kde se děti a i ti starší podepíší svými jmény nebo přízvisky (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a).

„Tělovýchova a sport přispívají k rozvoji fyzické zdatnosti, mají také důležitou roli při sebepoznávání, při výchově k toleranci a smyslu pro fair play, při pěstování psychické odolnosti vůči stresu“ (Hájek et al., 2011 s. 170). Riziko může nastat při necitlivém vedení k soutěživosti, jež by mohla podněcovat agresivitu (Hájek et al., 2011).

8.5.5 Akce mimo klub

Tyto akce jsou spíše jednorázového charakteru, jedná se především o výlety do přírody, či do města za kulturou (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a). Děti tak mohou načerpat poznatky v rámci kulturního vyžití (památky, zajímavé akce v okolí) (Člověk v tísní, o. p. s., 2017a).

Činnosti jsou organizovány za účelem zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a institucemi většinové společnosti (Bucháčková, 2014). Sociální pracovníci uživatele seznamují s očekávanými vzorci chování v různých společenských situacích od jízdy městskou hromadnou dopravou po návštěvu kina (Bucháčková, 2014).

V letních měsících je na programu náročnější pobyt v přírodě. Zážitek z takové zájmové činnosti ozvláštňuje každodenní život jedince, jedná se o výchovu prožitkem, výzvou apod. (Hájek et al., 2011). Jsou zaměřeny na rozvoj sebepoznání a sociálních vztahů (Hájek et al., 2011). Přivádějí jedince k lepšímu poznání sebe samého i svého místa ve skupině, vlastních dosud utajených schopností a slouží k odbourávání nejrůznějších bariér (Hájek et al., 2011). Také budují psychickou odolnost, sebevědomí a sebedůvěru (Hájek et al., 2011).

8.5.6 Pomoc se vzděláváním/školní institucí

Důležitou součástí nabídky služeb je pomoc se studiem (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Děti mohou využít prostor klubu a jeho vybavení za účelem přípravy do školy (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Doučování, ale i např. pomoc s výběrem vhodné SŠ nebo SOU, probíhá pravidelně v rámci individuálních konzultací s uživateli služby (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

Většina našich uživatelů nedosahuje od samého začátku vzdělávací dráhy ani průměrných školních výsledků (Bucháčková, 2014). Důvodem je nepodnětné prostředí, ve kterém vyrůstají a absence jakékoliv formy předškolního vzdělávání (Bucháčková, 2014). Tento fakt má vliv nejen na množství jejich vědomostí, ale také na úroveň socializace (Bucháčková, 2014). Běžná, či praktická základní škola je pro děti novým sociálním prostředím s novými požadavky, které od žáků očekává minimálně osvojené společenské a hygienické návyky, ztotožnění s rolí žáka a uznání autority pedagoga (Bucháčková, 2014).

8.5.7 Filmy, přednášky, besedy

V centru je k dispozici dataprojektor, a tak se pořádají pravidelné filmové kluby (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Jejich prostřednictvím lze sledovat zajímavé dokumenty, které můžeme moderovat, jakožto i následné besedy vztahující se k tématu (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Po dohodě s pracovníky lze pustit film na přání. Hlavním know-how zařízení je poskytování preventivních činností v podobě zajímavých prezentací a diskuzí nad různými tématy (násilí, zdraví, sexualita atd.) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Za tímto účelem jsou zváni i odborníci celé škály profesního zaměření (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

Cílem současné výchovy není jenom děti vybavovat příslušnými kompetencemi k smysluplnému trávení volného času, ale také je učit odolávat nástrahám, které jim společnost připravuje (Hájek et al., 2011). Děti, u kterých je vyšší riziko sociálně patologické činnosti, jsou naprosto bez zájmu o cokoli (Hájek et al., 2011). Mezi sociálně patologické jevy můžeme zařadit záškoláctví, šikanu, rasismus, xenofobii, vandalismus, kriminalitu, užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky), politický či náboženský extremismus a patologické hráčství (gamblerství) (Hájek et al., 2011).

8.5.8 Rozhovory (individuální nebo skupinové)

Uživatelé mají možnost společného rozhovoru, kterému říkáme klubové sezení (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Velice často tak pracujeme se skupinou a její dynamikou, což na nás jako pracovníky klade vyšší nároky (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Děti a mládež na sezení přináší nové invence ve vztahu ke klubu, ať už se jedná o program zaměřený vyloženě na volnočasové aktivity nebo na témata vhodná k preventivním činnostem (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Klub je bezpečné prostředí, které je založeno na důvěře (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). S ohledem na individuální práci s uživatelem společně plánujeme a bilancujeme, jak se jedinec ve službě během procesu posunul (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Sociální pracovníci poskytují základní sociální poradenství ze zákona a hledají tak východisko z obtížné životní situace (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

V rámci jednání s dostupnými institucemi lze též podpořit uživatele při vyřizování formalit na úřadech, u lékaře apod. (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Poskytujeme i doprovod, pokud by to situace v dané chvíli vyžadovala, a to např. na úřady nebo do místa bydliště uživatele v důsledku vyhrožování vrstevníky atd. (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a). Děti a mládež obdrží také kontakt na další zařízení v případě, že chtějí zprostředkovat navazující službu (organizace pro lidi bez domova, v kontaktu s drogou apod.) (Člověk v tísni, o. p. s., 2017a).

Situační intervence probíhají většinou v několika málo vteřinách a jejich podstata spočívá v předávání hodnot a norem a vyjasňování role pracovníka (Bucháčková, 2014).

Z toho vyplynou vždy i opatření jako reakce na závažnost porušení pravidel (Česká asociace streetwork, o. s. 2008). Pracovník při intervencích vstupuje do interakcí, které nastávají mezi uživateli služby, přináší podněty, reflektuje situaci a používá další techniky, které vytvářejí či zvýrazní výchovný efekt situace (Česká asociace streetwork, o. s. 2008).

9 Charakteristika Centra mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit Chibolya

Centrum, jež dostalo jméno jednoduše Njovu,¹⁰ poskytuje spektrum vzdělávacích a na volný čas zaměřených aktivit pro sirotky a zranitelné děti a problémovou mládež z chudinské čtvrti Chibolya (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Projekt zabezpečuje neformální vzdělání a adopci na dálku formou sponzorování dětí, které nenavštěvují školní instituce (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Volnočasové aktivity jsou určeny pro všechny děti z komunity (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Mladí lidé si mohou vybrat z mnoha aktivit, včetně sportovních jako box, karate, netbal,¹² fotbal, volejbal, ale také drama a hudební klub, radu mládeže a podpůrné skupiny (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Ze statistiky vyplývá, že nyní navštěvuje komunitní centrum zhruba 150 dětí a 200 mladých lidí (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Njovu má 8 zaměstnanců a 10 dobrovolníků (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Roční rozpočet je zhruba 250 000 ZMW¹³ (čisté provozní náklady bez investic) (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Njovu Zambie se pyšní tím, že jako první nezisková organizace zřídila vzdělávací centrum v Chibolyi (chudinské čtvrti) (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). To bylo vybudováno s vášní ke změně a sociálně udržitelnému rozvoji dětí a mladých lidí (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Cílem je nevytvářet rozdíly, ale posílit působení na problémové děti a mládež vyplněním jejich volného času dostupnými a zdravými prospěšnými aktivitami (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

9.1 Cíle komunitního centra Njovu

- Děti s ukončeným středoškolským vzděláním (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Děti a mládež, co tráví svůj volný čas zdravým způsobem (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

---

¹⁰ V bantuském jazyce Nyanja znamená Njovu zvíře, jež je maskotem komunitního centra, je jím slon.

¹² Netbal je míčový sport převážně hraný ženami a v Africe velmi populární.

¹³ Zambijská měna Kwacha.

- Snížení počtu dětí a mládeže závislých na alkoholu a drogách (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Pokles dětské promiskuity, prostituce, brzkého těhotenství a šíření HIV/AIDS (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Pomoc navázat kontakt s mladými lidmi s aktivním přístupem k životu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

9.2 Lokalita Chibolya

Chibolya a okolní ghetta jsou jedny z nejchudších v Zambii (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Kvůli jejich pověsti je zde pouze malé zastoupení institucí poskytujících sociální a vzdělávací služby (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Populace dětí a mladých lidí v Chibolyi čelí náročným výzvám každý den: nedostatek vzdělávání, nedostatek pracovních příležitostí, velmi nízký socioekonomický status rodin, vysoká kriminalita, špatná kanalizace a hygiena (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Děti a mladí lidé často nenacházejí východisko z obtížné životní situace, a tak začínají s kriminalitou, promiskuitou, prostitucí nebo alkoholovou a drogovou závislostí (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Nemají žádné aktivity, či vyhlídky na zlepšení svých životních podmínek (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

9.3 Cílová skupina a aktivity centra

- Děti a mladí lidé ze čtvrti Chibolya, Kanyama a John Leingh (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Děti a mladí lidé mezi 4 až 25 lety (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Sirotci a zranitelné děti, problémoví a sociálně slabí mladí lidé (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Společnosti prospěšné aktivity (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).
- Kolem 300 dětí a mladých osob spolupracuje na klubových aktivitách každý den (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

9.4 *Vzdělání*

Základní vzdělání se nabízí dětem, které nikdy nevstoupily do školy, nebo které odešly ze školy z důvodu ukončeného sponzorství (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Děti v cílové skupině jsou ve věku 5 až 15 let (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Centrum disponuje dvěma neformálními třídami, v jejichž čele stojí učitelé, kteří dětem poskytují základy čtení, matematiky, občanské výchovy atd. (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Společnými silami učí 60 dětí ročně (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Po absolvování neformální třídy jsou děti připraveny se zapojit do běžné školy, kterou jim najdeme a sponzorujeme (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Děti jsou pak posílány do soukromých nebo vládních škol s pravidelnou docházkou (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ve sponzorském programu je v současnosti více jak 100 dětí (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Novou strategií je začlenit sponzory v rámci Zambie, kteří jsou ochotni pokrýt náklady na vzdělání dětem v Chibolyi (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Centrum se věnuje převážně aktivitám, které podporují děti ve vzdělání (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Poskytují lekce doučování, klub čtení a literatury v rámci vybavené knihovny atd. (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Tímto dosahuje zařízení spravedlnosti v přístupu ke vzdělávání a k lidskému rozvoji u každého jedince (Bollweg, Otto, 2009). Jedná se o děti a mládež ze sociálně znevýhodněného prostředí, postižené chudobou s nedostatečnými vyhlídkami na minimální vzdělání (Bollweg, Otto, 2009). Právě této skupině jsou zde nabídnuty nové přístupy a možnosti kognitivního a sociálního rozvoje (Bollweg, Otto, 2009).

9.5 *Aktivity, zaměřené na volný čas*

Tyto aktivity jsou otevřeny všem dětem a mládeži z komunity (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Dramatický a hudební klub umožňuje mladým lidem všech věkových skupin z Chibolye předvést svůj talent (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Od skic, básní a tvůrčích písní až po jakoukoli formu umění, pro vše se najde v zařízení místo (Project profile Njovu

Community Centre in Chibolya, 2016). Roste počet dětí, které oplývají přirozeným talentem a s narůstající sebedůvěrou se chtějí učit, jak zazpívat a zahrát na hudební nástroj (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Rada mládeže se skládá z vybrané skupiny mladých osob z ghetta (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ti jsou zapojeni do diskuze a poskytování poradenství dalším mladým lidem s rozdílným pohledem, jenž ovlivňuje jejich životy (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Poradenství zahrnuje tlak okolí, sex, násilí, zneužívání drog, prostituci, špatnou hygienu, pozice ve vedení atd. (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Cílem je, aby tito mladí lidé měli vliv na ostatní a mohli jim tak předat konstruktivní a bezpečné rady a pomoci tak přátelům v jejich každodenním rozhodování a výzvách (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Organizace má profesionální mentory, kteří provádějí tréninkové programy té části mládeže, z níž se rekrutují členové rady, zaměstnanci a komunita jako taková (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Klub pro mladé matky se skládá ze skupiny mladých matek z Chibolya komunity pod 20 let, hlavně žen, které byly nuceny odejít ze školy kvůli těhotenství (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ženy jsou školené v různých dovednostech, např. v šití nebo v jiných ručních pracích, zatímco debatují o rozdílných a každodenních výzvách, které se jich dotýkají v rámci jejich domovů (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Kromě řady podpůrných a informačních skupin jsou nejoblíbenějšími činnostmi vždy ty zábavné (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ať už jde o sledování TV a filmů, pořádání tanečních zábav nebo hraní deskových her, mladí lidé preferují trávení volného času raději v centru než na ulicích (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

9.6 Sportovní aktivity

Tělocvična v centru je atrakcí v Chibolyi a je v podstatě vždy obsazena aktivními mužskými i ženskými členy boxerského týmu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ukázala se být jedním z nejúspěšnějších nástrojů, které drží mladé lidi od všech nelegálních, násilných a nezákonných činností v ghettu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Řídí se pravidly a předpisy boxu,

což vzbuzuje disciplínu a trpělivost (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Není to tedy pouze o zábavné aktivitě, ale i o kariérním rozvoji členů týmu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Tým netbalu je nejaktivnější a nejvíce nadšenou skupinou v ghettu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Jednou z výzev, které čelí, je přebytek členů týmu (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Ve středu centra je cvičiště pro netbalový tým (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Tým se účastní lokálních a komunitních turnajů (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Také je zapojen do ligy mladých (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

Další sportovní aktivity v centru, které se zde pravidelně trénují jsou: karate, judo, akrobatický klub, fotbal, rugby, basketbal nebo volejbal (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Každá aktivita v sobě zahrnuje nácvik disciplíny (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Každý tým se skládá z minimálně dvaceti členů vedených zkušenými dobrovolníky ze čtvrti Chibolya (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016). Trénink probíhá pravidelně každý den a členové mohou předvést také svůj um v rámci vystoupení na různých akcích (Project profile Njovu Community Centre in Chibolya, 2016).

10 Operacionalizace pojmů

V této části kapitoly shrneme nejdůležitější pojmy a termíny, které jsou zahrnuty ve výzkumném problému:

Identifikace je ztotožnění se s někým, či něčím jiným. V případě práce se jedná o ztotožnění podoby přístupů neboli způsobů při činnostech s dětmi a mládeží.

Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, delikvence mládeže apod.) (Matoušek, 2008). V této práci je činnost nasměrována směrem k aktivitám s dětmi a mládeží, jež jsou zaměřeny na prevenci socio-patologických jevů.

Děti jsou pro účely výzkumného problému diplomové práce vymezeny věkem od 6 let. Pracuje se ale také s mládeží do 20 let. Tato cílová skupina je spolu s pracovníky zařízení výzkumným souborem.

Kultura a zvyky jsou pojmy užití v práci z důvodu činnosti v obdobných institucích, nicméně ve zcela odlišných podmínkách pro život, ať už z hlediska kultury dané společnosti nebo jejích zvyků. Kultura je dána do vínku každému člověku. Ten se narodí do společnosti, jež je tvořena hmotnými i nehmotnými statky. Na základě kulturní identity přejímáme v průběhu života zvyky zakořeněné v dané společnosti.

11 Výzkumný soubor

Výzkumný vzorek tvořila v rámci kvalitativního šetření čtveřice pracovníků, jež poskytla potřebné informace na předem připravené otázky. Těch bylo celkem 12 a týkaly se tématu diplomové práce.

Výzkumný soubor byl záměrně vybrán jako heterogenní čili genderový vyvážený v poměru jedna dvojice mužů a jedna dvojice žen. Jednalo se tedy o pracovníky organizací, jež pracují s dětmi a mládeží. V případě NZDM V Kleci Liberec byli vybráni muž a žena, kteří jsou ve vztahu k centru v nadřízené a zaměstnanecké pozici. Obdobným výběrem prošli i pracovníci NJOVU v Zambii. Muž zde byl v pozici koordinátora projektu a žena zastupovala zejména neformální třídu, tudíž byla spíše vnímána jako pedagog volného času. V nadřízené roli je také muž v klubu v Liberci, v přímém kontaktu s dětmi pracuje naše informantka.

Odborníci byli vybráni na základě zmapování terénu a dalších preferencí, jako je několikaleté působení v organizaci, kladný vztah k cílové skupině, potřebné zkušenosti a kompetence k vykonání náležitých činností. S ohledem na problematiku zákona o ochraně osobních údajů nebudou informanti vedeni pod svými jmény (ale budou vedeni pod označením respondent(ka) 1–4). Nebudou zde uveřejněna žádná data, jež by mohla dotyčné osoby kompromitovat, neboť šetření není opatřeno písemným informovaným souhlasem, ačkoliv ústní souhlas k rozhovoru udělen byl.

Dalším výzkumným vzorkem byla v rámci kvantitativního šetření cílová skupina nízkoprahových center. Soubor představoval jak děti a mladé lidi ze zambijského zařízení, tak osoby ve stejné věkové skupině z české organizace. Stejnou věkovou skupinou se míní děti od 6 let až po mladé dospělé uživatele ve věku 20 let. V Africe byla velmi vysoká návštěvnost zařízení, nicméně do výzkumného souboru byly zahrnuty pouze děti, se kterými se pracovalo intenzivněji a které navštěvovaly neformální školu. Opět s ohledem na etické principy a také efektivitu sběru dat bylo dotazníkové šetření anonymní. Uživatelé nad 12 let vyplnili dotazník v písemné podobě, kdežto děti mladšího školního věku dostaly, s přihlédnutím na stáří a rozumové schopnosti, dotazníky v kreslené formě. Rozdáno bylo 90 dotazníků, včetně kreseb. Nakonec se jich vrátilo 68, což je uspokojující výsledek. Respondentů z řad dětí a mladých lidí z centra mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit Njovu a z NZDM V Kleci bylo tedy celkem 68.

12 Metodika a sběr dat

Sběr dat probíhal od března 2016 v Zambii, a to v rámci studijní stáže, a následoval až do března roku 2017 v centru pro děti a mládež v České republice. Empirická část byla realizována za pomoci kvalitativní a kvantitativní strategie. Jedná se tedy o smíšený výzkum. Rozhovory s dvěma pracovníky proběhly v Zambii v místě neformální školy v organizaci Njovu, o. p. s. Pracovníci byli velmi ochotní a nahrávanému rozhovoru se nebránili. Rozhovory s taktéž dvěma respondenty z ČR, proběhly v místě nízkoprahového zařízení v kanceláři, mimo obvyklou otevírací dobu určenou dětem a mládeži.

Rozhovor může být prováděn dokonce i telefonicky (Disman, 2005). Nicméně všechny rozhovory použité pro tento výzkum byly realizovány tváří v tvář.

Respondenti byli informováni o způsobu vedení rozhovoru a souhlasili s jeho nahráváním. Taktéž byli ubezpečeni o zachování anonymity.

Doba trvání rozhovorů se lišila dle způsobu odpovědí jednotlivých respondentů. Otázky byly otevřené, nicméně rozhovor netrval více jak 30 minut. Předem připravené otázky (jichž bylo celkem 12), byly v průběhu trvání rozhovoru nahrávány na MP3 přehrávač a následně dle techniky doslovné transkripce přepsány. Z důvodu komunikace se zambijskými respondenty byly otázky zhotoveny také v anglickém jazyce. Následně byl nahraný rozhovor přepsán a podroben otevřenému kódování. Pro lepší srozumitelnost a jednotnost textu diplomové práce byly odpovědi přeloženy do českého jazyka.

Technika je náročná na čas, ale prostřednictvím autenticity výpovědí jednotlivých respondentů se dosáhne vyšší kvality ve výsledcích. Dle Hendla (2005) spočívá síla kvalitativních dat ve schopnosti výzkumníka dobře poznat několik lidí v jejich kulturním kontextu. Podstatná pro formulaci otázek byla hlavní výzkumná otázka. Z doslovného přepisu získaného textu byly následně získány potřebné informace.

Přepisy rozhovorů byly podrobeny otevřenému kódování, což znamená, že text byl v podstatě rozložen na dílčí informace (kódy), jež z odpovědí logicky vyplynuly. Cílem tak bylo odkrýt význam u podaných odpovědí.

Transkripce je proces převodu mluveného projevu z interview do písemné podoby (Hendl, 2005). Nabízí se několik technik, které vycházejí z doslovné transkripce, zejména komentovaná transkripce, shrnující protokol a selektivní protokol (Hendl, 2005).

Za účelem interpretace získaných dat (kódů) můžeme provést jejich redukci, a sice prostřednictvím kategoriálních systémů (Hendl, 2005). Kategorizace ulehčí proces rozřídění a jejich systémovou klasifikaci (Hendl, 2005). Její pomocí uspořádáváme datový materiál k různým nadpisům (Hendl, 2005).

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních strategií, postupně však získal rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu (Hendl, 2005). V typickém případě vybírá realizátor na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky (Hendl, 2005).

Je náročnější na čas a energii, neboť se provádí pomocí delšího a intenzivnějšího kontaktu s terénem nebo jedincem (Hendl, 2005). „*Používají se relativně málo standardizované metody získávání dat*“ (Hendl, 2005, s. 52). Výzkumník sám je hlavním instrumentem, jehož typy dat v takto zaměřeném výzkumu zahrnují přepisy terénních poznámek z pozorování a rozhovorů, fotografie, audio a videozáznamy atd. (Hendl, 2005). Data se poté induktivně analyzují a interpretují (Hendl, 2005).

Dotazníky byly rozdány dětem a mladým lidem v centru (Njovu a NZDM V Kleci), jejich vyplnění (či kresba) byly anonymní, tudíž nepodléhaly identifikaci osob. Vyplnění dotazníků bylo určeno dětem a mladým lidem starším 12 let. Celkem obsahoval dotazník 12 otázek, z nichž některé byly svým charakterem uzavřené a jiné otevřené. Dotazník ve formě kresby obdržely děti od 6 do 11 let. V NZDM V Kleci je cílová skupina od 10 let věku dítěte, avšak jako tzv. návštěvníci chodí i děti devítileté. V komunitním centru Njovu, o. p. s. se pohybovala cílová skupina od cca 5 až 6 let. Děti měly za úkol vyjádřit kresbou odpověď na dva dotazy, přičemž jeden byl směřován k přítomnosti a aktuálnímu stavu věcí a druhý k budoucnosti a zpětné vazbě právě současné situace. Z celkového počtu 90 dotazníků (včetně kreseb) se jich vrátilo 68, což je velmi uspokojivý vzorek. Zvláště s ohledem na NZDM V Kleci a jeho diametrálně odlišnou kapacitu dětí, než mají v Njovu.

Kvantitativní metoda výzkumu spočívala v anonymním dotazníku určeném cílové skupině nízkoprahových center čili dětem a mládeži. Otázky v dotazníku byly uzavřené i otevřené, respondentům mohlo vyplnění zabrat max. 15 minut. V úvodu dotazníku byli seznámeni s jeho účelem a dobou potřebnou na jeho vyplnění. Také byli informováni o tom, že sběr dat je anonymní. Využitelná pro interpretaci informací je i zmínka o pohlaví a věku. Otázek bylo celkem 12, a to stejně jako předem připravených otázek v rozhovoru s pracovníky center. Dotazníky byly opět ve dvojím vyhotovení, a sice

v českém i anglickém jazyce. Dětem, které nejsou v angličtině zdatné, pomohli s překladem do domorodého jazyka pracovníci centra.

Otevřené otázky dovolují respondentovi vyjádřit se vlastními slovy, nicméně nevýhodou může být obtížné sumarizování v post procesu (Hendl, 2014). Důležité je předzpracování, kdy kódujeme podle vlastního uvážení a s ohledem na kvantitativně a statisticky zpracované výsledky (Hendl, 2014).

Uzavřené otázky jsou jasně dané, respondent si musí vybrat z daných možností (Hendl, 2014). Alternativou je políčko „jiné“ (Hendl, 2014).

V případě použitého smíšeného výzkumu obsahuje dotazník jak kvalitativní, tak kvantitativní metody, v rámci, kterých shromažďuje data (kódy) a nakonec je analyzuje (Hendl, 2005). Kvantita se opírá o standardizovaná kvantifikovatelná data a kvalita se zabývá texty, slovy a obrazy (Hendl, 2005).

U velkého vzorku čili velkém počtu proměnných je vždy lepší využít kvantitu nad kvalitou. V případě dětí a mladých lidí z obou center jsme tak získali informace o relativně velkém počtu jedinců.

U dětí od 6 do 12 let bylo upuštěno od dotazníku v psané podobě, a tak mohly kreslit obrázky ke dvěma otázkám, které se týkaly daných center v současnosti, ale i s přihlédnutím do budoucnosti. Analýza dětské kresby nám umožní lépe rozebrat aktuální situaci, poněvadž tento způsob vyjádření se je dětem vlastní a mnohem srozumitelnější (s přihlédnutím k mentálním schopnostem), než je vyplňování dokumentu.

Nejde o arteterapii či artefiletiku, ale skutečně o jednodušší verzi dotazníku určeného mladším dětem. Dotazníky i kresby slouží jako feedback čili zpětná vazba.

S jistotou ovšem lze tvrdit, že tato tvořivá činnost mohla napomáhat v kontextu rehabilitace či seberozvoje (Lhotová, 2010). Kresba mohla být vnímána jako odpočinek, prostředek aktivizace a sdělování nebo také jako prostředek odvádění od destruktivního chování (Lhotová, 2010).

13 Interpretace získaných dat

Data byla získána prostřednictvím smíšeného výzkumu, přičemž se využilo metod pro kvalitativní i kvantitativní výzkum. Rozhovory byly u dvou respondentů a dvou respondentek nahrávány na MP3 přehrávač a následně metodou doslovné transkripce došlo k jejich přepisu. V této části jsou uvedeny výsledky z rozhovorů s danými informanty. Výsledky kvantitativního šetření na základě vyplněných 73 (100 %) dotazníků jsou zpracovány a vyjádřeny pomocí tabulek, grafů a doplňujících komentářů. Testy se týkaly statistické významnosti, nás tedy zajímaly absolutní a relativní výsledky proměnných.

13.1 Analýza rozhovorů

Prostřednictvím audiozáznamů byly rozhovory převedeny do písemné podoby. Pro přehlednější a uchopitelnější interpretaci byla zvolena metoda kategoriálních systémů. Za účelem práce byly vybrány následující kategorie:

- poskytované aktivity,
- prevence socio-patologie,
- program,
- pravidla,
- pozitivní vzory,
- vzdělávání,
- výchovné intervence,
- negativní aspekty,
- zpětná vazba,
- plán do budoucna.

13.2 Výsledky z rozhovorů s pracovníky NZDM V Kleci

Zde jsou uvedeny výsledky z jednotlivých rozhovorů s informanty za účelem zjištění poskytování služeb dle jednotlivých kategorií. Výsledky jsou členěny do jednotlivých kategorií, které v sobě nesou informace z jednotlivých dotazů směřujících ke kvalitě poskytovaných služeb.

Kategorie – poskytované aktivity

Na otázku, jaké aktivity v zařízení NZDM V Kleci poskytují, odpověděla *respondentka č. 1* slovy, že mají pravidelný program volnočasových aktivit, který je specifický svým pevným rozvrhem. Mluvila o konkrétních dnech, kdy mají promítání filmů, či dokumentů, dále kdy se věnují hudbě a s uživateli zpívají či poslouchají hudbu. Také vzpomněla na tvořivou dílnu se zaměřením na kutilské činnosti.

Respondentka č. 1 odpověděla konkrétněji na otázky, které se týkaly aktivit v klubu, více rozvedla jak volnočasové aktivity, tak ostatní druhy aktivit. Ze vzdělávacích aktivit mluvila hodně o přípravě do školy, o možnosti pomoci se zpracováním referátu. Uvedla, že se snaží učit děti i zábavnou formou pomocí různých kvízů, křížovek a deskových her. Z oblasti prevence mluvila o nejpálčivějších tématech, jako je šikana či drogy, což se jim daří realizovat prostřednictvím sledování filmů, či uspořádáním besed.

Respondent č. 2 užil obecnějších pojmů, příliš se konkrétně k daným aktivitám nevyjadřoval. Nicméně mluvil o tom, že aktivity jsou poskytovány ze zákona o sociálních službách. Dle jeho tvrzení by se dala služba rozdělit do dvou balíčků s tím, že jeden z nich by obsahoval volnočasové aktivity a ten druhý by byl více zaměřen na sociální práci. Volnočasové aktivity jsou dle *respondenta č. 2* spíše lákadlem pro lidi, kteří do centra přijdou a sociální práce se poté odvíjí až z konkrétních zakázek.

Kategorie – prevence socio-patologie

Do této kategorie jsou zahrnuty dvě otázky z dotazníku. Míra spoluúčasti těchto aktivit na prevenci a názor, zda prevencí socio-patologie mohou být i volnočasové a sportovní aktivity.

Respondentka č. 1 k této kategorii uvedla, že se v klubu snaží ukázat dětem různý úhel pohledu na konkrétní témata v rámci besed. Například, pokud se baví o drogách, pak o nich poskytnou základní informace, včetně rizik spojených s jejich užíváním. Prostor dávají i samotné cílové skupině, která se k tématu může vyjádřit a podělit se o své zkušenosti.

Už samotné využívání volnočasových aktivit je v podstatě smysluplné trávení volného času. Děti se tak učí novým dovednostem a už to je znakem prevence. Díky sportu jsou děti vedeny ke zdravému životnímu stylu. Podporou zájmů mohou

pracovníci naplnit konkrétní cíle dětí, ať už se jedná o hraní fotbalu a využití prostoru, kde si jej zahrají, nebo o samotné zdokonalování se ve hře.

Respondent č. 2 uvedl k míře podílu na prevenci volnočasových aktivit toto, citováno: „...no tak, vzhledem k tomu, že to je preventivní sociální služba, tak máme za to, že ze 100 %.“ Nicméně podotkl, že někdy je prevence více skrytá, jindy je zjevnější. Jasnou prevencí je pro něj beseda nesoucí jasné preventivní poselství. Trochu obtížněji lze hledat prevenci např. v turnaji ve stolním fotbálku, i když i v tom spatřuje primární prevenci. *Respondent č. 2* zauvažoval nad tím, že by se dalo říci, že v podstatě všechny sportovní kluby se prezentují tím, že poskytují primární protidrogovou prevenci a prevenci proti socio-patologickým jevům.

Příkladem může být situace, kdy zkrátka přihlásíte dítě na fotbal a ono se nedotkne drog. To se zdá *respondentovi č. 2* poněkud diskutabilní, neboť dospívající mládež se může k drogám dostat i prostřednictvím posiloven (respondent zde mínil zejména různá anabolika, jež si lze opatřit klasickou legální cestou).

Sportovní aktivita na rozumné úrovni je dle *respondenta č. 2* žádoucí, neboť skutečně přispívá k rozvoji daného jednotlivce. Je přínosné, že jsou tyto aktivity součástí práce klubu.

Respondentka č. 1 se rozmluvila ohledně prevence socio-patologie o tématech, jež jsou vybírána s přihlédnutím na aktuální situaci a potřebu uživatelů. Témata se jich totiž mohou úzce dotýkat, např. šikana nebo zdravý životní styl.

Besedy pak mají následující průběh. Většinou je pozván erudovaný odborník. V rámci tématu užívání drog do klubu zavítali terénní pracovníci, kteří pracují s lidmi v kontaktu s drogou. O vazební věznicí vyprávěl pro změnu referent vězeňské služby. Besed s dětmi se nezdráhají ani sami pracovníci NZDM V Kleci, avšak vždy je dle slov *respondentky č. 1* lepší, když přijde někdo zvenčí a pro děti je to nová, neokoukaná tvář.

Průběh závisí většinou na počáteční přípravě prezentace či besedy. Doprovodným materiálem může být film a po něm následuje debata. Zařízení má různé informační letáky a brožury, které si mohou návštěvníci odnést.

Kategorie – program

Respondenti byli dotázáni i na program v centru, podle kterého se řídí a připravují aktivity pro cílovou skupinu. Neméně podstatná část práce s dětmi a mládeží je věnována času na přípravu daných aktivit čili i samotného programu.

Respondentka č. 1 mluvila o jasné strukturalizaci programu. „*Ee jo, jo, máme program, je teda strukturovanej, dycky máme nějaký měsíční téma*“. Pomáhají si měsíčními plány zaměřenými na určitá témata. Na jejich základě lze „stavět“, tudíž se v podstatě připravují a realizují aktivity s jasným posláním.

Děti přicházejí do centra i s vlastními nápady. *Respondentka č. 1* je za tyto podněty vděčná, neboť dle potřeb a nápadů cílové skupiny se program odvíjí.

Respondent č. 2 zmínil také v tomto případě otevírací dobu klubu, což je určitě jeden z limitů programu. Mluvil o filmovém klubu, ale vzápětí dodal, že důležitým prvkem je improvizace čili určitá flexibilita pracovníků, kteří jsou schopni zareagovat na přání dětí. To podle něj rovněž funguje jako prevence.

Kategorie – pravidla

Tato kategorie byla zjednodušeně vykreslena jako pravidla. Jedná se skutečně o vnitřní pravidla centra, která mají být v širším pojetí v souladu s filosofií zdravého životního stylu.

Respondentka č. 1 si myslí, že několik pravidel s touto filosofií koresponduje, např. pravidlo týkající se konzumace drog v klubu, aby zde cílová skupina nebyla pod jejich vlivem. Úsilím pracovníků, včetně respondentky č. 1, je bezpečný prostor centra pro všechny bez rozdílu. Ideální prostředí je samozřejmě bez návykových látek, podporující tak zdravý životní styl.

Respondent č. 2 také souhlasí s tím, že jsou pravidla klubu v souladu s touto filosofií. Jsou dle jeho slov nastavena pozitivně a motivují jednotlivce ke změně. Změna by měla být žádoucí a projevit se kladně.

Kategorie – pozitivní vzory

Otázka zněla, zda se pracovníci domnívají, že na osobnosti odborníka, či lídra, a jeho (či jejich) kompetencích závisí úspěch dané aktivity. Nakolik je podstatné jít dětem příkladem jako pozitivní vzor.

Respondentka č. 1 odpověděla, že ano. „*Je vlastně, když jako ty děti viděj, že jakoby něco umíš a seš takovej ten jakoby pozitivní jakoby vzor, že je nějakým způsobem jakoby nadchneš a dokážeš je vtáhnout do tý aktivity, tak si myslím, že to má pak jakoby ee dobrej, dobrej dopad jakoby na ten program, takže je jakoby fajn, když ten program vede někdo, kdo s tou aktivitou už má třeba nějakou jakoby hlubší*

zkušenost. “ Domnívá se tedy, že to má na program dobrý dopad. Děti vidí, že pracovník něco umí, a tak je pro ně pozitivním vzorem. Určitě je přínosem pro práci s dětmi, když má pracovník zkušenosti a je kompetentní. Cílová skupina jej za to může ocenit. Nicméně stává se také, že i lektor, který skutečně něco umí a může tak být pro své okolí zajímavým, nesklidí za svůj výkon ovace, neboť u zvolené aktivity děti zkrátka nevydrží a ztratí o ni zájem.

Respondentka č. 1 také na připomínku o osobnosti lídra zmínila, že je to důležité, zvláště při práci s vnímavými dětmi. Pro ni je také významná pestrost ve složení týmu, např. genderová vyváženost.

Respondent č. 2 měl jasno v tom, že jsou pozitivní vzory hodně důležité. Táhnou cílovou skupinu ke změně, ta to registruje a dokáže se odrazit k lepšímu. Pro *respondenta č. 2* není podstatné, zda skutečně v centru působí hlavní lídr, který si je jist za všech okolností. Hlavní je, aby měl pevné hranice, dokázal si je udržet a legitimně se odkazovat na pravidla. Zároveň ale musí umět dát prostor dětem a podpořit je v jejich aktivitě. Nemusí to být podle jeho slov člověk, za kterým všichni jdou jako stádo. Ale pokud je dokáže dotyčný motivovat, něčím je oslovit, pak samozřejmě není důvod jej nenásledovat. Úspěch aktivity je odvislý od odborností a kompetencí lídra, o tom samozřejmě *respondent č. 2* nepochybuje.

Kategorie – vzdělávání

V centrech, jež jsou určena pro děti a mládež, je mnohdy podstatnou složkou vzdělávání. Nicméně zařízení argumentují tím, že nesuplují školní instituce a obdobná zařízení.

Respondentka č. 1 k dané věci uvedla, že se snaží dětem vštípit skutečnost, že klub není pouze o volnočasových aktivitách. Snaží se jim vysvětlit podstatu sociální služby, jež má svou roli i v podpoře vzdělávání. K tomuto účelu mají v zařízení dokonce vymezený den, kdy děti mohou přijít a využít prostoru a vybavení klubu k sepsání domácích cvičení. Možností je vícero, např. si mohou napsat referát nebo se doučovat danou látku. Jeden z pracovníků se konkrétnímu dítěti věnuje, kromě jeho přispění může dotyčnému pomoci i zázemí klubu, zapůjčení PC s možností připojení k Internetu, kde si klient může vyhledat potřebné informace. Vypracovaný referát si může v zařízení i vytisknout. NZDM V Kleci je tedy určitě místem, kde jsou děti ve vzdělávání podporovány. *Respondentka č. 1* také mluvila o tom, že ačkoli je fixně daný den

zaměřený na podporu vzdělání, není problém pomoci dítěti i v jiné dny, pokud pomoc potřebuje.

Respondent č. 2 rovněž souhlasil s poskytováním podpory vzdělávání v klubu. Mluvil i o možnosti využití jiné sociální služby v rámci ČvT, nežli je NZDM. Na mysli měl zřejmě kariérní a pracovní poradenství poskytované v rodinách. Doučování tak probíhá přímo v přirozeném prostředí uživatelů sociální služby. Vyjádřil se, k již několikrát zmiňovanému doučování, ale i ke vzdělávání formou besed a debat. *Respondent č. 2* zdůraznil, že se nemusí jednat jen o formální vzdělávání, ale i o nějaké téma, které s ním může souviset. Podporu vzdělávání spatřuje i v rozvoji kompetencí, jako je např. vaření a nejen pouze ve školních předmětech jako matematika, český jazyk, ale i v dalších dovednostech praktických pro život. I tak probíhá podle jeho slov edukace.

Kategorie – výchovné intervence

Většina těchto nízkoprahových zařízení má vypracována pravidla, jak zamezit patologickému chování právě v místě, které by mělo být bezpečné. Pokud dojde k porušení pravidel, pak je zapotřebí situaci urovnat různými intervencemi, ať už v individuální či skupinové podobě. Do jisté míry se tak mohou pracovníci podílet na výchově dětí a předávat jim pozitivní vzory.

Respondentka č. 1 se k věci vyjádřila tím, že zmínila pravidla, podle kterých by se měly děti v klubu řídit. Mluvila o dětech, které mají problém s jejich dodržováním, ale i o těch, co s nimi problém nemají. Důležité je pochopit jejich význam, pak to plní výchovnou funkci. Více práce je zapotřebí věnovat dětem, které jsou v rozporu s nastavenými pravidly. Skrze situační intervence je třeba pracovat na společném fungování s pracovníky, ale i s ostatními uživateli uvnitř zařízení. To je dle *respondentky č. 1* nejdůležitější prvek výchovného působení.

Respondent č. 2 k tomu přidal také snahu o dodržování pravidel. Mluvil o jejich dodržování a vymáhání důsledků v případě jejich porušení. I když podotkl, že 100% spravedlnost není zcela možná, neboť situace se odvíjejí od individuálních osobností dětí, intervence fungují jistě pozitivně. Hlavním prostředkem je otevřenost a možnost prostoru. Uživatelé se tak mohou ke svému jednání vyjádřit, uvědomit si v interakci s pracovníky či ostatními dětmi, co svým jednáním způsobili apod. Získají tak nad celou situací nadhled a neodnesou si pocit, že jsou ti špatní, ale že ta situace

nebyla v pořádku a že oni jako aktéři mají možnost se k incidentu vyjádřit. Dostanou i možnost určité nápravy. To vše se odvíjí od toho, jak se dokáží k problému postavit a řešit jej.

Kategorie – negativní aspekty

Touto kategorií se míní narážení na negativní aspekty v rámci poskytování práce. I přes zjevné pozitivní cíle služby totiž může vyvstat a jevit se jako problematická otázka např. situace finanční, či materiální.

Respondentka č. 1 tvrdí, že si velký počet věcí dělají v zařízení po svém. I některé besedy zvládnou uskutečnit ve vlastní režii. Vzhledem k tomu, že mnoho odborníků dělá besedy s nárokem na honorář, v centru se jich tolik nerealizuje, ale najdou se i tací, kteří přijdou i bez nároku na odměnu.

Respondentka č. 1 se domnívá, že s financemi až takový problém není. Spíše jej spatřuje v tom, že děti často nejeví o nabízené aktivitě zájem. Jako příklad posloužil výlet na rafty, kdy byla účast velmi malá. Ani na letním zážitkovém pobytu nebyla účast o moc lepší. Problémem nemusí být samy děti, ale mnohdy i jejich rodiče, kteří je v tomto nepodpoří. Děti ovšem také informaci nemusí udržet a přenést, a tak se tím pádem aktivita nekoná apod. Bariéry zde nejsou jen na straně klubu, ale právě i na druhé straně. Na straně těch, na něž je pomoc zacílena.

Respondent č. 2 k věci uvedl, že aspektů může být mnoho. Jedním z nich je právě i finanční otázka. Pokud totiž chybí stabilní finanční zázemí, vymýšlí se, zda takové aktivity nejdou hradit z nějakých jiných projektů apod., což může být problematické, neboť klub je živelné místo a projektový manažer nemusí tušit, s čím přijde cílová skupina, co si vymyslí. Občas je těžké na daný projekt „napasovat“ konkrétní aktivity. Ve výsledku se poté udělá nějaký kompromis mezi tím, co je napsané v projektu, a tím, co se reálně stane v době realizace. Od psaní projektu může uplynout i několik měsíců, za tu dobu se třeba změní složení cílové skupiny, vyvstanou další komplikace jako neshody s okolím centra, nestabilita v pracovním týmu a další věci, kterých může být poměrně dost, vždy ale záleží na konkrétní situaci.

Kategorie – zpětná vazba

Otázka zněla, nakolik jsou aktivity úspěšné a plní preventivní funkci. Zda mají pracovníci možnost zpětné vazby a mají určitý typ výkaznictví, o které se mohou opřít.

Pro *respondentku č. 1* je zpětnou vazbou skutečnost, že děti chodí do klubu a některé z dětí i pravidelně. Dalším nástrojem zpětné vazby je klubové sezení, při kterém mohou děti vyjádřit svůj názor, různé podněty, ale i třeba stížnosti na chod zařízení. Koncem roku se také dělá evaluace v podobě dotazníku, jehož prostřednictvím se zjistí, co se během roku dětem líbilo či naopak nelíbilo. V rámci individuálního sezení s dětmi se hodnotí zejména pobytová zakázka, kde jsou podstatné aktivity, do kterých se děti zapojují. Co se týče spokojenosti s účastí dětí v klubu, odpověděla *respondentka č. 1*, že se odvíjí od tzv. vln, kdy např. v létě děti moc do instituce nechodí, a to zejména z toho důvodu, že mají prázdniny a více je láká pobyt vně klubu než uvnitř. V zimě se však návštěvnost zvedá, takže klub je z větší části roku naplněn, nicméně mohlo by to být lepší. Výkaznictví, o němž se mohou opřít, mají. Na starost je má zejména koordinátorka, která vykazuje určité statistiky, třeba počet prvokontaktů během kalendářního roku nebo průměrnou návštěvnost apod.

Ke zpětné vazbě odpověděl *respondent č. 2* ve zkratce, že výkaznictví skutečně mají, jenže poskytování zpětné vazby na tuto službu je poměrně složité. Poukazoval na to, že jim nikdo nemůže říci, zda by v případě nenavštěvování klubu dítětem, bylo na tom v životě samo dítě a posléze dospělý člověk hůře. Jde o to, že nemají velkou možnost zpětné vazby od dítěte, které přestane chodit do zařízení, neboť jeho další kroky se nesledují, a tudíž se neví, zda je v životě neúspěšné, či je z něj slušný člověk. Nicméně z práce, kterou dělají, vnímá, že mladí lidé dostanou do života určitě zkušenost, která jim může pomoci.

Kategorie – plán do budoucna

Tato kategorie je, stručně řečeno, o plánech pracovníků klubu do budoucna. *Respondentka č. 1* chce udržet v klubu stávající aktivity. Jak pro mladší děti, tak i pro starší pubescenty. Ráda by více strukturovala program klubu pro mladší děti s ohledem na jejich věk a zájmy. Chtěla by více času stráveného v zařízení věnovat přípravě do školy nebo, u starších uživatelů, pomoci se sháněním brigád nebo práce. Také zachovat multižánrový festival, který patří ke klubu a k jeho cílové skupině. Snaha je i nadále proniknout více do zdejší komunity lidí žijících na největším sídlišti ve městě, tedy být v tomto směru stále aktivní. Podporovat děti v jejich vlastních aktivitách a v seberozvoji.

Respondent č. 2 mluvil o celé koncepci NZDM: „... no tak ono uvidíme, jak celou koncepci jako nízkoprahového zařízení změni zákon o sociálních službách, že jo, takže jako tam jakoby těžko říct, nicméně jakoby v těch aktivitách, který děláme, chceme pokračovat dál a nemáme nějaký jako velký plány, že bysme to celý chtěli třeba přebudovat nebo úplně změnit nebo dělat jenom prevenci, jo rádi bysme to dělali tak, jak to děláme teď, protože si myslím, že to má smysl.“

13.3 Výsledky z rozhovorů s pracovníky komunitního centra Njovu

Opět jsou zde uvedeny výsledky z rozhovorů s informanty, kteří pracují v komunitním centru Njovu v Zambii. Výsledky jsou členěny do jednotlivých kategorií, jako u rozhovorů s pracovníky z NZDM V Kleci. Odpovědi na jednotlivé dotazy můžeme s ohledem na komparaci porovnat a potvrdit tak podobnost, či ji vyvrátit.

Kategorie – poskytované aktivity

Respondentka č. 1 potvrdila více druhů aktivit, které v centru nabízejí. „Ok, we have a lot of activities, let we offer to the children, for example we have free time activities meaning ahmm games, volleyball, reading, also netball, sports including gym and education for the morning session.“

Mluvila o volnočasových aktivitách v rámci sportovní průpravy. Jako příklad uvedla volejbal, netbal, ale i tělocvičnu, jež slouží ke sportovnímu vyžití. Kromě sportu, zmínila i čtenářský klub a vzdělávání v dopoledních hodinách.

O třech kategoriích aktivit, které v centru poskytují, mluvil *respondent č. 2*. První kategorií je dle respondenta vzdělávání, druhou je sport a poslední je podpora určená ženám.

Kategorie – prevence socio-patologie

Respondentka č. 1 mluvila o pomáhajícím smyslu aktivit, neboť děti jejich prostřednictvím získají vědomosti od učitelů zejména v matematice, anglickém jazyce a v dalších předmětech. Také odpolední aktivity rozvíjejí děti v komunikaci s ostatními lidmi a učí je spolupráci. K formování zdraví vyzdvihla důležitost sportu, k čemuž napomáhají právě aktivity jako volejbal apod.

Také k tomu uvedla, že komunita je situována v chudinské čtvrti, kde se dá sehnat hodně drog a alkoholu. Tudíž sportování ve volném čase, které zaměstnanci zabezpečují

v rámci volnočasových aktivit, skutečně poskytuje dětem alternativu k užívání drog. Místo času, který by mladí lidé jinak strávili distribucí drog, tráví svůj volný čas zde v centru smysluplnými aktivitami, které se jim nabízejí.

Respondent č. 2 uznal významnost aktivit i z toho důvodu, že pracovníci vědí, co děti dělají. Trávení volného času u dětí, které přijdou ze školy, je velmi důležité pro jejich chování. *Respondent č. 2* obzvláště vyzdvihl ghetto Chibolya, kde nejsou žádná místa, kam by mohly děti jít a věnovat se různým aktivitám, např. tu nemají žádnou knihovnu, kde by si mohly vypůjčit knihu a kde by zkrátka bylo pro ně vyhovující prostředí. Čas, který po škole mají, pak mohou trávit nicneděláním, nebo v horším případě braním drog, prostitucí a jinou kriminální činností. Aktivity, které těmto dětem centrum poskytuje, jsou cíleně zaměřené na předcházení těmto špatným činnostem. Pracovníků kolem centra je hodně, takže jim neunikne chování dětí a jejich kontakty s dalšími lidmi. V centru se tak rizikové způsoby chování nevyskytují.

Na dotaz, zda si myslí, že volnočasové a sportovní aktivity fungují jako prevence socio-patologie, odpověděl *respondent č. 2*, že ano. Pokud totiž práci děláte pouze obecně a není tam dostatek citu pro potřeby cílové skupiny, pak tyto aktivity postrádají moc ovlivnit mládež, aby byla schopna uvědomit si riziko socio-patologie. Jestliže mladí lidé naslouchají těmto službám a následují je, pak tyto aktivity zaplní jejich mysl a oni nemají důvod páchat jinou, třeba trestnou činnost. Mimo volnočasové a sportovní aktivity je velmi důležité vzdělávání apod. Všechny aktivity jsou významné, ale stále jich dle *respondenta č. 2* není dost.

Kategorie – program

Respondentka č. 1 argumentovala tím, že mají rozvrh jako zaměstnanci, aby věděli, co mají každý den dělat. Mají plán pro dopolední vzdělávání a odpolední volnočasové aktivity.

Respondent č. 2 také přikyvoval s tím, že mají fixní program a všechen čas mají rozvržen do denního plánu, podle kterého se řídí.

Kategorie – pravidla

Vnitřní pravidla centra dle *respondentky č. 1* existují. Například mají pravidlo, které oznamuje, že pokud uzmeš nějakou věc, která patří zařízení, pak jako zaměstnanci ti může být ukončen poměr a nesmíš v organizaci nadále trávit čas. Pokud ovšem

potřebuješ něco ze svých věcí nazpět, můžeš požádat jiného ze zaměstnanců, oni ti v tom pomohou.

Respondent č. 2 potvrdil, že pravidla korespondují se zdravým životním stylem, neboť reflektují nutnost zdravých úsudků a napomáhají udržování zdraví jako takového v kontextu prostředí. Dle *respondenta č. 2* je důležitá i síla a potřeba být silným i po fyzické stránce. Aktivity v centru reagují na poptávku dětí být silnými po všech stránkách, a to jak fyzických, tak i psychických. Jako studenti jsou vyzbrojeni mentální kapacitou, což je dobře pro jejich zdravý životní styl.

Kategorie – pozitivní vzory

Otázka byla opět stejně položena i pro pracovníky Njovu, tedy jejím hlavním smyslem bylo zjistit, nakolik se zaměstnanci domnívají, že záleží na osobnosti lídra.

Respondentka č. 1 na dotaz odpověděla, že záleží na pozitivních vzorech. Mnoho dětí, které docházejí do střediska, totiž říká, že by chtěly být jako jeho zaměstnanci. Ti na to reagují tím, že jestliže chtějí být jako oni, což se samozřejmě nevylučuje, měly by přestat dělat špatné věci a naopak konat ty dobré. Děti jsou tak motivované a mohou si představovat, že jsou na stejné pozici jako pracovníci centra.

To znamená, že pokud chtějí být jako např. koordinátor centra, měly by poslouchat učitele, ke každému přistupovat s respektem, spolupracovat na tom, co jim bude řečeno, a dělat zkrátka to nejlepší pro sebe i pro centrum.

Množství dětí tak sní např. o kariéře učitele, v čemž jsou podporovány a v případě dobrého chování ještě více utvrzovány.

Dle *respondenta č. 2* jsou pozitivní vzory také důležité, protože když máte specialistu nebo lídra s mnoha zkušenostmi a znalostmi, pak lze očekávat i úspěšnost aktivity. Lídr má hodně informací, což je jednodušší i s ohledem na jeho důvěru v očích dětí. Takže když se mu podaří udržet důvěru dětí, je pro něj pak snadné, aby aktivity plnily úspěšnou roli.

Kategorie – vzdělávání

Respondentka č. 1 k otázce způsobu pomoci se vzděláváním uvedla, že zařízení v tomto směru poskytuje pomoc dětem. „*Yes, we provide help with education to children because in the morning at the center I normally teach I'm as a teacher. I teach then we also prepare these children for, for school as you know this our school*

is not formal but it's informal.“ V ranních hodinách se v centru normálně vyučuje, i když se jedná o neformální třídy, tak jsou zde děti připravovány na klasické školní vyučování. Nejdůležitější je děti naučit základům čtení a psaní.

Děti jsou motivované pokračovat ve studiu, neboť je jim sdělováno, jak je důležité být lepšími ve čtení, či v používání anglického jazyka na komunikativní úrovni. Mohou využít svůj čas v knihovně, kde mohou začít se čtením v odpoledních hodinách. Tím jim pomůžeme se zdokonalit a porozumět ostatním. Některé děti nemusí být zapálené pro studium a v těchto případech je důležitá individuální péče a je zapotřebí s nimi trávit více času a pomáhat jim.

Neformální třídy jsou dvě. Jedna je pro menší děti a druhá pro starší. Třída, kam chodí starší, je určena pro děti od 13 až do 18 let. Věkové rozmezí ve třídě pro mladší děti je zhruba od 8 do 11 let. *Respondentka č. 1* zmínila, že právě tuto třídu má na starosti.

Respondent č. 2 souhlasil, že v zařízení poskytují vzdělávání, dokonce je pro Njovu centrum v Chibolyi prioritou číslo jedna umožnit vzdělávat se dětem, které nechodí do školy. Tyto děti byly po většinu svého času doma, nyní mohou navštěvovat školu bez jakýchkoliv poplatků.

V zařízení mají malou knihovnu, a tak se starají o studium a motivaci návštěvníků. V knihovně je většinou nějaký pracovník a mluví s dětmi. I s velmi malými dětmi, pro které je kontakt s knihami také velmi obohacující pro jejich budoucnost. Takže kdokoliv z dětí může přijít do knihovny, zkusit si plynulé čtení nebo si zkusit něco nakreslit. Vše se ovšem odvíjí od jejich motivace, protože nikdo v komunitě není tím nejdůležitějším vzorem. Tím je bezesporu rodina, např. rodiče, kteří ovšem nikdy do školy nechodili.

Problémem je, že i když doma tyto děti poprosí otce o pomoc s domácím cvičením, tak jim nemůže sloužit, protože neumí číst a matka zase psát. Děti jsou tak vystavovány překážkám, nicméně mohou si s podobnými problémy poradit ve skupině dalších vrstevníků a jsou většinou motivované k tomu jít do klasické školy a nebýt jako jejich rodiče.

Respondentka č. 1 také ke vzdělávání uvedla, že jako pracovníci učí děti, jak se mohou samy ochránit před drogami, např. od kouření cannabis, a dalšími skutečnostmi, jako je zločinnost apod. V centru je také drama klub, kde mohou děti ventilovat své pocity a interpretovat je třeba v poezii. Informace o tom, že drogy nejsou dobré pro jejich zdraví a že je mohou zničit, mají. A tak se snaží držet je pryč od těchto

návykových látek, i když je to těžké, protože ghetto je drog a zločinu plné. Brzy začne v centru hlubší poskytování informací o drogách, jakožto aktivita k preventivnímu programu. Nicméně nebude pojednávat primárně pouze o drogách, ale také o nemocech, např. jak se ochránit před HIV/AIDS či před nechtěným těhotenstvím.

Respondent č. 2 mluvil o tom, že je dobré mít k uvedení problematiky profesionály z oboru. Prostřednictvím takového svědectví pak děti porozumějí více věcem a probudí to v nich větší zájem. Konzultace k tématu lze uskutečnit v přímo v klubu, ale i v kanceláři na detašovaném pracovišti. Od vlády budou mít nyní výcvik ohledně těchto záležitostí, neboť i ta kontroluje pohyb drog v Chibolyi.

K této oblasti ještě *respondent č. 2* uvedl, že měli v centru workshop zaměřený na zdravý životní styl. Seminář byl určen pracovníkům s dětmi a mládeží a pojednával o poradenské práci, jež je poskytována lidem závislým na drogách. Tito lidé jim představili informace a způsob práce tak, že v příštích dnech v rámci týdenního kurzu začalo být více věcí jasnějších a srozumitelnějších. Bavili se o širokém dopadu braní drog na děti v komunitě, o tom, jak lídři jednotlivých sportovních klubů mohou působit v dané věci preventivně, stejně jako pracovníci center pro tuto cílovou skupinu. Výsledkem bylo umět poskytnout poradenství a v klidu o tématech, jakými jsou drogy, kriminalita, zdraví a nemoci, diskutovat, a to včetně HIV/AIDS problematiky.

Po tomto workshopu by měl začít v centru preventivní program, který povedou dva nebo více pracovníků na základě jednotlivých lekcí, které *respondent č. 2* obdržel.

Kategorie – výchovné intervence

Respondentka č. 1 potvrdila, že mají děti, které mají nějaké problémy. S některými je lze řešit individuálně, jindy je řeší společně se svými kolegy. Děti za ní také mohou přijít a se svými problémy se svěřit. Společně pak hledají řešení, co s tím která strana může udělat. V případě, že se ihned žádné řešení nenabízí, lze konstatovat, že den dělá další den, kdy je reálná další diskuze a možné další hledání, například s kolegy ze zaměstnání v rámci klientské intervence. Například v centru je dítě, které je účastníkem neformálního vzdělávání, jenže je momentálně doma. Jeho matka mu nemůže zajistit čas na studium, včetně docházky do školy. Jestliže by problém pokračoval, stojí za námahu přesvědčit matku, aby přišla osobně. Pracovníci s ní mohou konzultovat a ona se bude snažit situaci kolem svého dítěte lépe zvládnout.

Individuální problémy s chováním dětí v centru potvrdil také *respondent č. 2*. Nejvíce pracují s výchovnými intervencemi v neformálních třídách, ať už individuálně nebo ve skupině. Situaci je vždy záhodno porozumět.

Děti jsou pořád dětmi, takže když něco provedou, pak je na pracovníkovi zhodnotit, proč se dítě ve vztahu ke společnosti zachovalo nepatříčně. Je důležité zjistit, co konfliktu předcházelo, najít jeho příčiny. S dětmi se o problémech baví, komunikovat s nimi (např. o drogách). Poradcem by měl být někdo, kdo není drogově závislý, aby dětem mohl jít dobrým příkladem. Neměl by se hodnotit člověk, v našem případě tedy ještě dítě, ale jeho chování, neboť chování konkrétního jedince není možná dobré, nikoliv však jeho osobnost.

Jestliže se dítě v centru něčím proviní, pak je pracovníci netrestají. Děti, které přicházejí, totiž s sebou nosí příběhy ze svých rodin. Je nutné nejprve pochopit, odkud dítě přichází, aby s ním mohli v centru situačně pracovat. Některým dětem mohou dát malou sankci v podobě úklidu třídy, zalévání květin, umytí toalet. Důvodem malých sankcí je skutečnost, že většina z dětí přichází do centra z totálně rozbitých domovů.

Proto je prioritou změna v jejich chování, smýšlení o svém životě. Příkladem může být každodenní bití ze strany otce, které trvá po dlouhý čas. Nicméně pracovníci mohou dítě vzít a pokusit se o transformaci v jeho pohledu na život a svět. Nikdo z fyzicky zdatnějších by se neměl povyšovat nad dítě z komunity způsobem, že mu je tím ubližováno.

Kategorie – negativní aspekty

Při tomto tématu se objevilo téma negativních aspektů při stanovených pozitivních cílech. *Respondentka č. 1* mluvila o tom, že potíže s financováním zde jsou, což demonstrovala na případu dětí, které jsou bez domova. V takovém případě zaměstnanci Njovu navštívili jiné organizace, kde se doptávali na možnosti řešení. Péče o děti ulice není na programu dne, nicméně peněžní pomoc je skutečně přínosná. Kromě přispěvatelů na dítě v rámci Adopce zambijských dětí na dálku, je zapotřebí hledat neustále nové výzvy k shánění peněžních prostředků.

Respondentka č. 1 oceňuje tu část práce, jakou je pomoc. Není samozřejmě možné poskytnout někomu hodně peněz, ale po psychické stránce péče zabírá. Noví lidé, kteří sponzorují děti a jejich rodiny, jsou v organizaci velmi žádaní.

Respondent č. 2 potvrdil, že naráží na negativní aspekty při plnění pracovních povinností. V této práci čelí výzvám, které přicházejí. Tou hlavní výzvou je komunitní práce, neboť část komunity lidí žijících v Chibolyi užívá drogy. V tomto případě je důležité pracovat na změně, aby lidé více přemýšleli o důsledcích takového počínání. To *respondent č. 2* nazval prioritou číslo jedna. I tak vlastně zdůvodnil, proč je práce zacílena na děti a mládež, neboť u dospělých jedinců nemůžou reálně změnit pohled člověka na život.

Druhou prioritou je finanční stránka projektu a spolehlivost informací v komunitě. Lidé potřebují důvěrnost relevantních informací, jelikož spousta z nich neví, jak vést určité projekty. Vedoucí zaměstnanci organizace se jim snaží s nějakým konkrétním problémem vždy pomoci. K dispozici je většinou nějaký materiál, jenž podléhá typu zadavatele a vládě. Tyto dokumenty podléhají tolika věcem, že není jednoduché je realizovat a ačkoli je hodně škol, možná dvacet až třicet, realizátorem je povětšinou pouze jedno místo. V Chibolyi je více dalších míst, která fungují na bázi škol, kde nemají téměř nic, čímž je myšleno odpovídající zázemí apod. A s dětmi je důležité se o socio-patologických jevech ve společnosti bavit a najít jim vyhovující druh aktivit. „*It's very difficult to find money. To sponsor to such activity because people want to sponsor some activities maybe to performer child, to go to school, or to buy something maybe some desk or to buy children some shoes and such like he thinks, but to find somebody can have money.*“ *Respondent č. 2* mluvil o tom, jak je velmi obtížné sehnat peníze na takovou činnost, Možností, jak lze sehnat peníze, je najít sponzora, jenž bude chtít přispívat na nějaké aktivity, možná na talentované dítě, které tak může chodit do školy. Nebo se najde sponzor, jenž koupí nějaké vybavení, například stůl nebo boty dětem. Avšak shánění sponzora pro jistý druh programů je poněkud obtížné.

Na dotaz, zda si *respondent č. 2* myslí, že mají v organizaci dobrý fundraising a zaměstnance, kteří mají toto odvětví na starosti, odpověděl, že v Njovu jej nemají a zatím nedělají. Nicméně oblast prošla jakýmsi výzkumem, což nebyl zcela oficiální přístup, ale prostřednictvím toho se odkryl typ lidí, který by mohl být podporován. Většinou jsou to aktivní lidé, kteří se věnují různým činnostem, a tak mohou být potenciálními příjemci, neboť vykonávají činnost zaměřenou proti socio-patologickým jevům. Vláda a její peníze pak můžou přispět ke vzniku zařízení. Balíček finanční dotace pak putuje na realizaci dohodnutých aktivit i výběru lidí, kteří mají rádi např. sport, pokud je výzva organizace takto koncipována.

V Zambii dělá člověk za málo peněz hodně práce a některé situace jsou velmi složité. Například, když lidé nechtějí být sponzorováni, poněvadž jsou v dnešní době schopnější najít si obživu každý den, což se ovšem může změnit, a kromě potravy nemusí být ani dostatečný přísun pitné vody, potom to samozřejmě bude prioritou a bude se pracovat a postupovat na základě této základní lidské potřeby.

Kategorie – zpětná vazba

Na dotaz, zda mají možnost zpětné vazby, odpověděla *respondentka č. 1*, že zpětné hodnocení dostávají. Jako příklad uvedla dívku a její matku, se kterými pracovala současně na zlepšení jejich vzájemného vztahu i prostřednictvím studia. Po nějaké době, kdy dívka chodila do neformální třídy a trávila svůj volný čas v organizaci, *respondentka* potkala její matku. Ta děkovala za pomoc dceři nejen jí, ale také celé organizaci. Mluvila o pomoci ve studiu mířené na děti z komunity, také o možnosti zde trávit smysluplně čas. Chválila si, jak dokáží pracovníci děti naučit mnoho věcí, které by ona jako rodič nedokázala. To, že je pracovníci naučí toliko věcem, je to nejlepší v jejich životě, co se jim mohlo stát. Zakončila to tím, že z nich takto vyrostou dobří občané.

Respondent č. 2 se domnívá, že úspěch tkví už v tom, že jsou tyto děti aktivní. Například některé děti tráví svůj čas hraním netbalu, účastní se národních turnajů, ale za normálních okolností by s tímto sportem ani nezačaly. Tyto děti vyrůstají na ulici a dle *respondenta č. 2* je pro ně čest, když se dítě vyprofiluje až k národnímu mistrovství. To jsou pro organizaci velmi dobré zprávy. Také reprezentace v boxu, jelikož v Njovu mají hodně dětí a mladých lidí, kteří nikdy nedělali tento sport, ale po trénincích v centru a absolvování národních soutěží získávají pozitivní ohlasy a je vidět, že se v tom chtějí nadále realizovat a budovat si kariéru. Pro pracovníky v centru jsou to nesmírně dobré zprávy. Dále zde jsou dobrovolníci, kteří pro Njovu pracují. Ti trénují fotbal a další převážně sportovní aktivity. Pro lásku ke sportu, ale třeba i jídlo a atmosféru v centru, dělají svou práci rádi. Několik mladých lidí se jako dobrovolníci angažuje. I pro tyto lidi je důležité vidět vývoj ve své práci, v tréninku osob, kteří se do této konkrétní činnosti zapojují. Mohou tak mít více dětí, neboť zájem je skutečně velký. Nyní je v centru okolo 30 dětí, kterým záleží na pravidelných trénincích. Další aktivitou, která má velký potenciál je volejbal, *respondent č. 2* se domnívá, že většina z chlapců jsou dobří hráči. Mají za sebou i soutěže. Sportovní

aktivita má značný dopad na důvody setrvání, či odchodu dětí, ale i pracovníků zpět na ulici. Potřebují si zažít jistotu stabilní organizace a úspěch. V centru existuje supervize, ale i další podpora poskytnutá na míru těm, kteří se rozhodli pro konkrétní činnosti.

Kategorie – plán do budoucna

Na tuto otázku odpověděla *respondentka č. 1*, že jejím plánem do budoucna je udělat z dětí lepší občany Zambie, a to i přes nepříliš dobrou pověst čtvrti Chibolya, která je plná kriminality a drog. Zaměstnanci Njovu nechtějí, aby děti začaly užívat drogy, ale chtějí, aby tyto děti vyrostly a staly se spolehlivými občany. Mohou pak i uvěřit, že jedno z dětí žijících ve čtvrti se stane budoucím prezidentem.

Respondent č. 2 kladně reagoval s dodatkem, že takových dětí mají spoustu. Zejména v oblasti změny situace užívání drog, prostituce a kriminality ve čtvrti Chibolya. Děti jsou bránou k informacím, a tak se pracovníci od nich mohou dozvědět více. Zaměstnanci naopak poskytují informační servis jim.

Děti se již odklánějí od tradičního chování svých rodičů a lační po informacích. Nicméně *respondent č. 2* se domnívá, že nemohou vzdělávat někoho, kdo je drogově závislý, či drogy pravidelně užívá. Z toho důvodu se zrodil plán a program pro stovku dětí, a to s odlišnou náplní podle jejich věku a schopností. Organizace Njovu může předvést mnoho dětí, které jsou vzájemně propojené menšími či většími úspěchy, protože se s nimi systematicky pracuje a kontakt s nimi není ochuzen na úkor reklamy či jiné mediace. Děti přicházejí do centra se svými kamarády z řad vrstevníků a jejich počet neustále roste.

Poněvadž děti chodí do centra se svými kamarády, je stále na čem pracovat. *Respondent č. 2* nepochybuje o dobré budoucnosti centra, neboť kolem zařízení je hodně lidí, kterým není jeho osud lhostejný. Prostřednictvím poskytovaných informací a aktivit lze usoudit na značný vliv jejich užívání a tedy úspěchu. To má přirozeně velký dopad na životy dětí.

Lidé v komunitě se postupně mění, neboť jim neunikají zásluhy centra, které mají na životě v ghettu svůj podíl. Lidé vidí, že práci vykonávají zaměstnanci rádi, nyní je v týmu také muž z Kalingalinga (jiná chudinská čtvrť), který je momentálně ovšem v České republice, kde studuje medicínu. Tento příklad je pozitivním vzorem pro další mladé lidi, jelikož jim tak ukazuje jednoduchost jeho cesty ze stejného programu jako

ostatní děti, jež mohou něco podobného také absolvovat. Pokud přijdete z Chibolye a Kalingalinga čtvrti, říkáte všem, že jste byl ve stejné třídě jako oni, jenže nyní jste lékař a v České republice studujete, můžete být pro ně velkým vzorem. Tato centra jsou dle *respondenta č. 2* pro budoucnost skutečně potřebná. Posláním centra je i šíření informací nejen směrem k dětem, ale ke každému, kdo usiluje o změnu a rozhodl se tak, poněvadž je pro něj důležitá. K šíření informací nám dopomáhají i nové technologie. V dnešní době už i staří lidé používají chytré telefony. Ty se samozřejmě neustále vyvíjejí, což lépe podchytí mladí lidé, avšak v případě, že senioři nemají zbylí, tak se jejich užívání také naučí. Začínají pak rozumět sociálním sítím jako facebooku a Internetu obecně, což v *respondentovi č. 2* evokuje návrat do dětství, když se učil novým věcem. Stejně jako je dobré podpořit seniory v jejich aktivitě, tak je dobré poskytnout emoční podporu uživatelům drog. Říct narkomanovi, že to, co dělá, je nezdravé, poukázat na jeho jednání pod vlivem drogy. Stejně tak lze změnit chování starých osob, neboť i staří dnes užívají chytré telefony a počítače.

Na dotaz, zda se teď skutečně více zaměří na sociální práci, odpověděl *respondent č. 2*, že samozřejmě. Již v této chvíli nabízejí jakožto organizaci semináře k sociálnímu proškolení zaměstnanců. Důrazem na vzdělání, jež se dostalo více do popředí, je sociální práce, ale také mix studijních programů. Škola je pro děti nesmírně důležitá, ale i sociální programy a seberozvoj. Vše dohromady je zde velmi ceněno.

14 Dotazníkové šetření

Dětem a mládeži z obou center, tedy z organizace Člověk v tísni, o. p. s. a Njovu, o. p. s., byly rozdány anonymní dotazníky, jež obsahovaly 12 otázek zaměřených na volnočasové a preventivní aktivity v centru a na jejich preferenci. Otázky byly určeny pro děti od 12 let až po mládež do 20 let. Děti od 6 do 12 let věku dostaly dotazník v kreslené formě se 2 otázkami. Celkem bylo rozdáno 100 dotazníků, nicméně nazpět se jich vrátilo 73. V tabulkách a grafech jsou uvedeny absolutní a relativní výsledky šetření. Relativní četnost je znázorněna v procentech. Tabulky i grafy jsou doplněny slovním komentářem. Dotazy u jednotlivých tabulek a grafů jsou formulovány přesně tak, jak jsou v dotaznících čili stručně a jasně, aby byly cílovou skupinou pochopeny a akceptovány.

Tabulka č. 1 Pohlaví respondentů

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Chlapci (NZDM V Kleci)	17	25,00
Chlapci (Njovu, o. p. s.)	24	35,29
Dívky (NZDM V Kleci)	8	11,76
Dívky (Njovu, o. p. s.)	19	27,94
Celkem	68	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

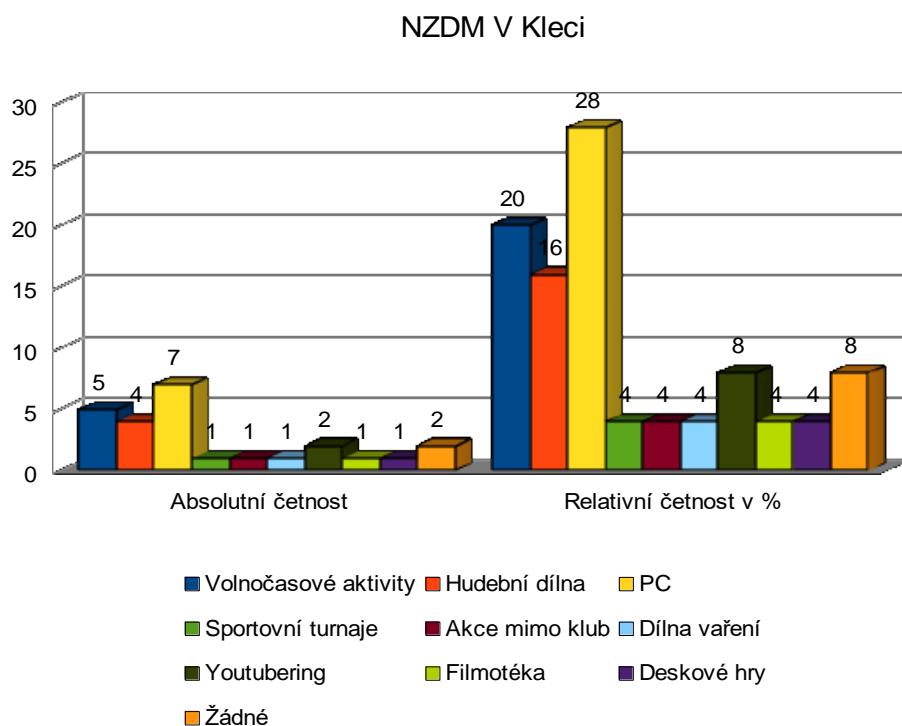
Tabulka č. 1 sděluje, kolik bylo celkem respondentů z řad dětí a mládeže ve výše zmiňovaných centrech. Zpětnou vazbu ve formě dotazníkového šetření poskytlo dohromady 41 (60,29 %) chlapců a 27 (39,70 %) dívek.

Tabulka č. 2 Věk respondentů

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
6–12 let (NZDM V Kleci)	12	17,64
13–20 let (NZDM V Kleci)	13	19,11
6–12 let (Njovu, o. p. s.)	24	35,29
13–20 let (Njovu, o. p. s.)	19	27,94
Celkem	68	100,00

Zdroj: vlastní zpracování

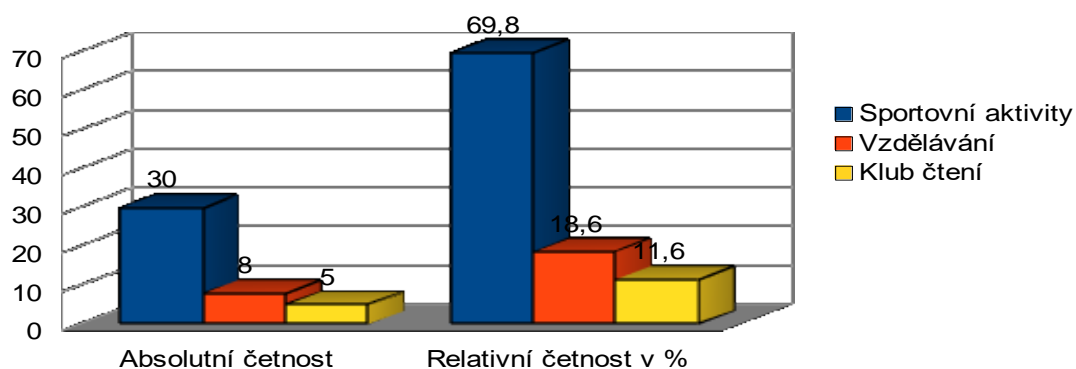
Tabulka č. 2 demonstruje věkové rozhraní respondentů v obou zařízeních. Celkem je v kategorii ve věku 6–12 let 36 (52,94 %) dětí a v kategorii 13–20 let 32 (47,05 %) mladých lidí.

Obrázek č. 1 Jaké aktivity v centru vyhledáváš?

Zdroj: vlastní zpracování

Njovu, o. p. s.

Obrázek č. 2 Jaké aktivity v centru vyhledáváš?

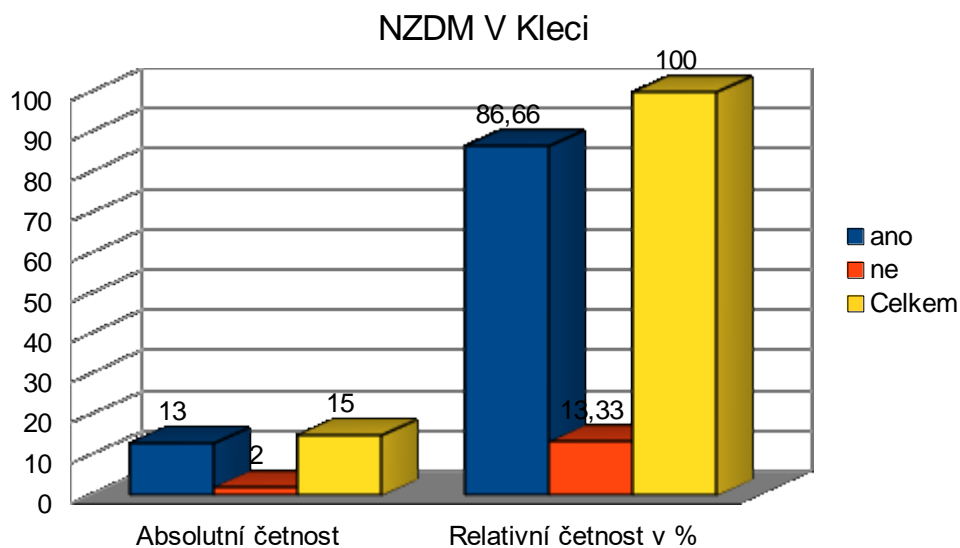
Zdroj: vlastní zpracování

Grafy č. 1 a 2 znázorňují, jaké aktivity jsou v klubech dětmi a mládeží nejvíce žádané. Volnočasové aktivity lze připodobnit ke sportovním aktivitám v Njovu, nicméně v centru V Kleci se tím míní spíše aktivity v režii uživatelů služby, což je ovšem také boxování do pytle, využití ping pongu či stolního fotbalu. Děti a mladí lidé v Africe v centru Njovu mají bohatý program odpoledních aktivit a zejména těch sportovních. Z důvodu chybějících aktivit v okolí a nedostatku prostředků, aby mohly navštěvovat klasické kroužky, využívají tyto děti hojně a pravidelně zájmové činnosti jako karate, ragby, netbal, volejbal, fotbal, box a akrobacii. To uvedlo 30 respondentů (69,8 %) v organizaci Njovu, o. p. s. V klubu V Kleci to uvedlo 5 (20,0 %) dotázaných a 1 (4,0 %) respondent jmenoval možnost sportovních turnajů, což k výše zmiňovanému samozřejmě patří.

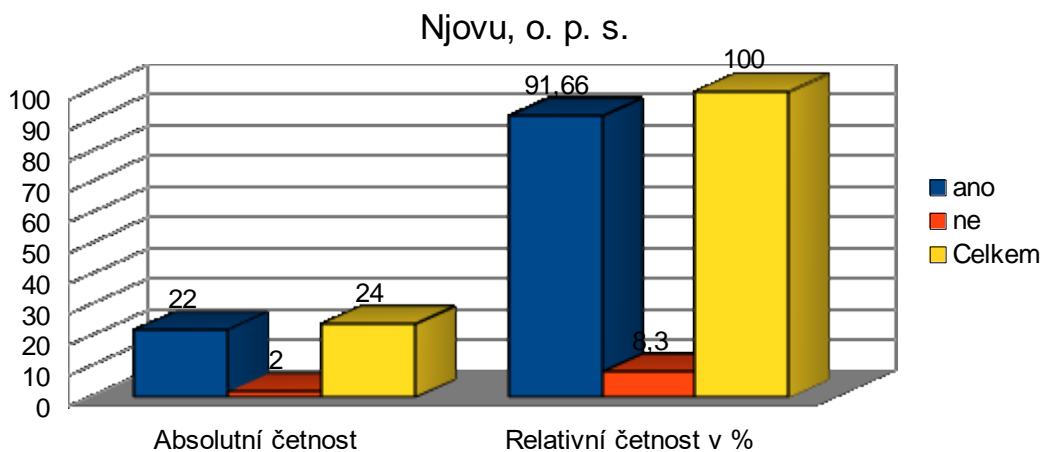
Nicméně na první příčce v NZDM V Kleci je možnost využití PC s připojením na Internet, 7 (28,0 %) respondentů to uvedlo ve svých odpovědích. Hudební dílna je na třetí příčce se 4 (16 %) respondenty. V komunitním centru Njovu je velký zájem také o vzdělávání, neboť zde fungují dvě neformální třídy. Pro 8 (18,6 %) respondentů je to hlavní motivátor, proč přijít do zařízení. Z důvodu fungující knihovny v centru je zde také odpolední „reading club“, kdy se děti zdokonalují v četbě a zároveň v anglickém jazyce. To uvedlo ve své odpovědi 5 (11,6 %) respondentů. Další aktivity, které jsou znázorněny v grafu č. 1, se týkají akcí mimo klub (výletů a exkurzí), vaření, zájmového kroužku youtuberingu, což je v dnešní době a v naší společnosti velmi populární činnost. Také byly popsány aktivity jako promítání filmů a hraní deskových her, 2 (8,0 %) respondenti napsali, že nevyhledávají žádné činnosti v klubu.

V této otázce je zpracován také první dotaz v kresleném dotazníku, jenž byl podáván dětem ve věkovém rozmezí od 6 do 12 let. Dle kreseb, kde převládaly sportovní aktivity a také nakreslené monitory PC, bylo jasné, co tyto děti v centrech nejvíce vyhledávají.

Obrázek č. 3 Víš, kdy se jaká aktivita koná?

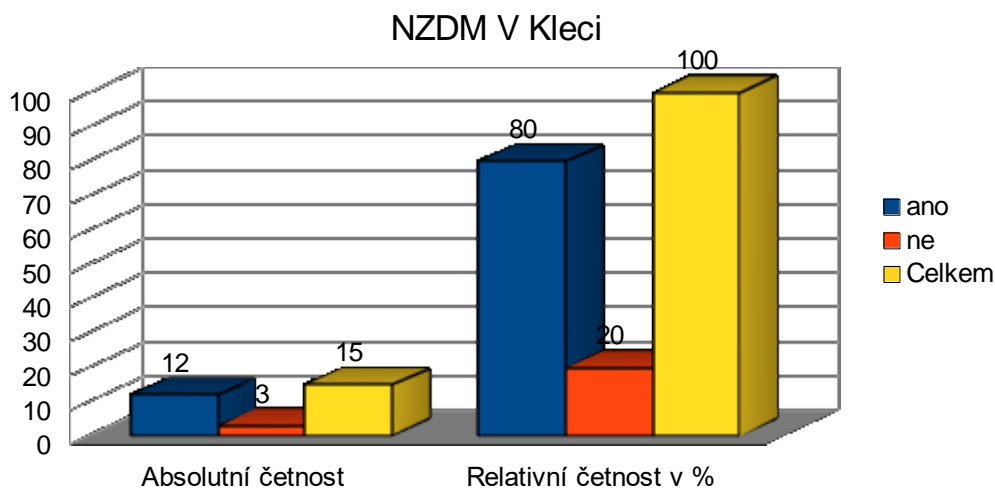
Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 4 Víš, kdy se jaká aktivita koná?

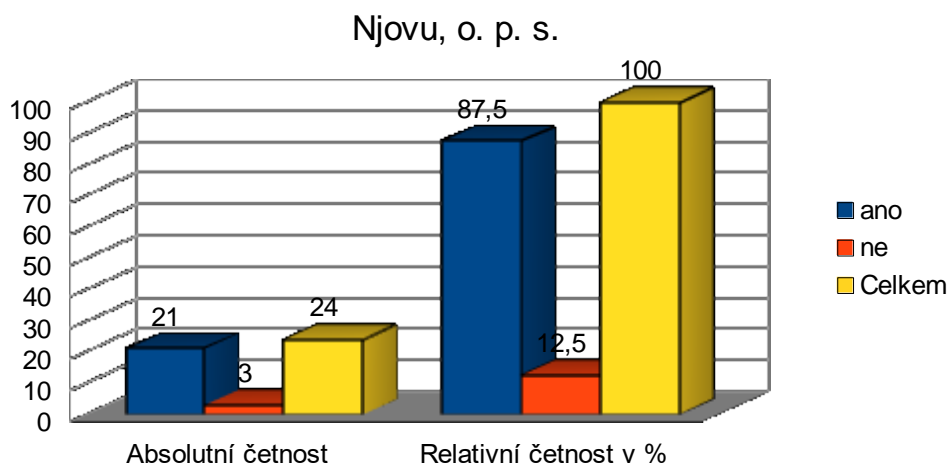
Zdroj: vlastní zpracování

Z grafů č. 3 a 4 vyplývá, že v obou službách jsou děti i mladí lidé informováni o tom, kdy se jaké aktivity konají. Na tuto otázku byli dotazováni pouze děti starší 12 let, tudíž odezva od dětí mladšího školního věku není. Z 15 dotazovaných v NZDM V Kleci odpovědělo, že zná místa a časy, kde se aktivity konají, 13 (86,7 %) respondentů, pouze 2 (13,3 %) respondenti reagovali zápornou odpovědí. V Njovu byl obdobný výsledek. Z 24 dotazovaných osob vědělo, kdy se mohou zapojit do jaké aktivity 22 (91,7 %) respondentů, pouze 2 (8,3 %) o tom nemají tušení.

Obrázek č. 5 Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby, různých aktivit atd. (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?

Zdroj: vlastní zpracování

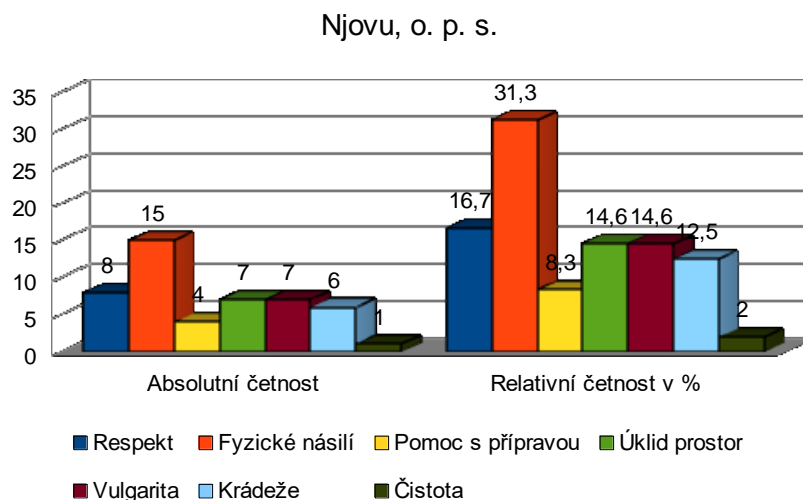

Obrázek č. 6 Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby, různých aktivit atd. (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?

Zdroj: vlastní zpracování

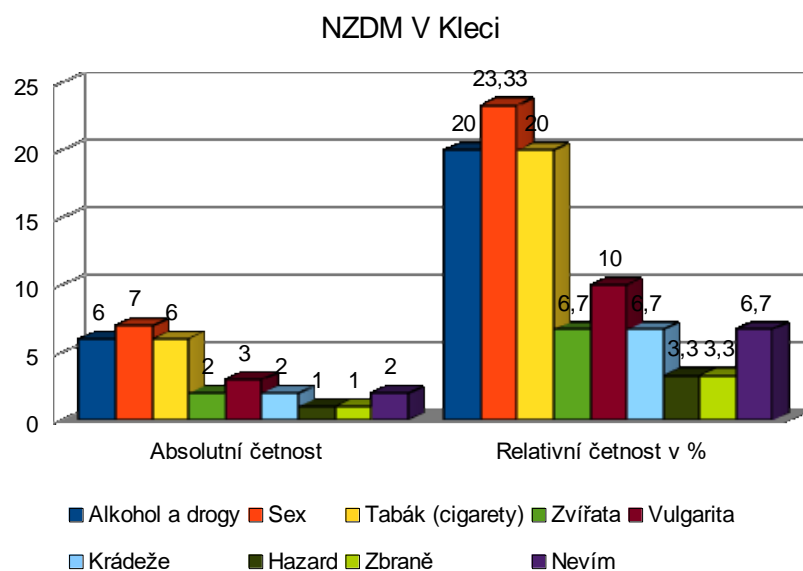
Grafy č. 5 a 6 nám sdělují, nakolik jsou uživatelé center vyrozuměni o změnách otevírací doby, zda informační servis je v podání pracovníků zajištěn a funguje. Opět převládaly kladné odpovědi, a to i v případě Zambie, kde má cílová skupina zhoršený přístup k Internetu. Nicméně předávání informací je zkrátka zajištěno. 12 (80,0 %) respondentů z NZDM V Kleci je o nových aktivitách či jejich změnách informováno. 3 (20,0 %) uživatelé sociální služby nikoliv. V komunitním centru Njovu se jednalo o 21 (87,5 %) respondentů, což je většina návštěvníků. Pouze 3 (12,5 %) z dotázaných

nevěděli, kde informace hledat, což lze ovšem přičíst různým faktorům, například tomu, že dotazovaný není v zařízení pravidelným hostem, či je teprve novým uživatelem služby.

Obrázek č. 7 Máte pevně stanovená pravidla, jak se v centru správně chovat? Pokud ANO, zkus napsat alespoň dvě, na která si vzpomeneš.

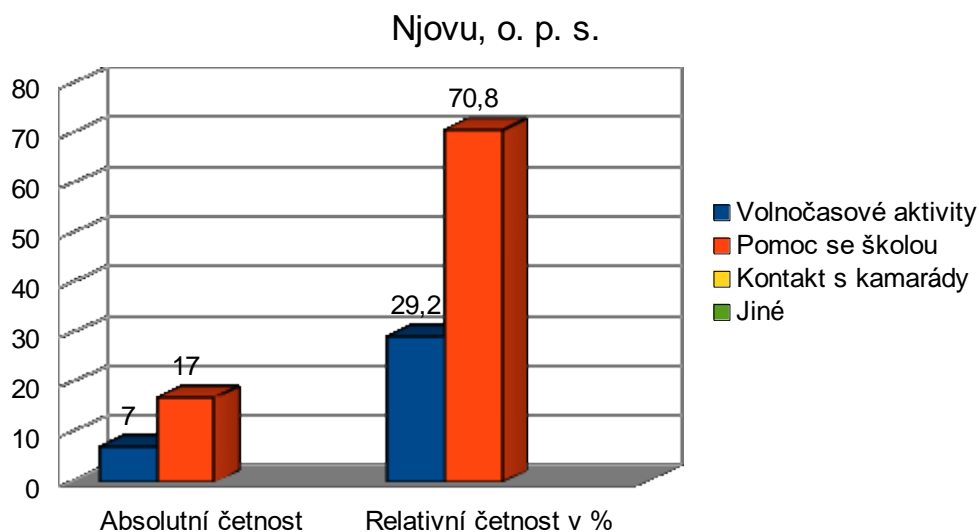
Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 8 Máte pevně stanovená pravidla, jak se v centru správně chovat? Pokud ANO, zkus napsat alespoň dvě, na která si vzpomeneš.

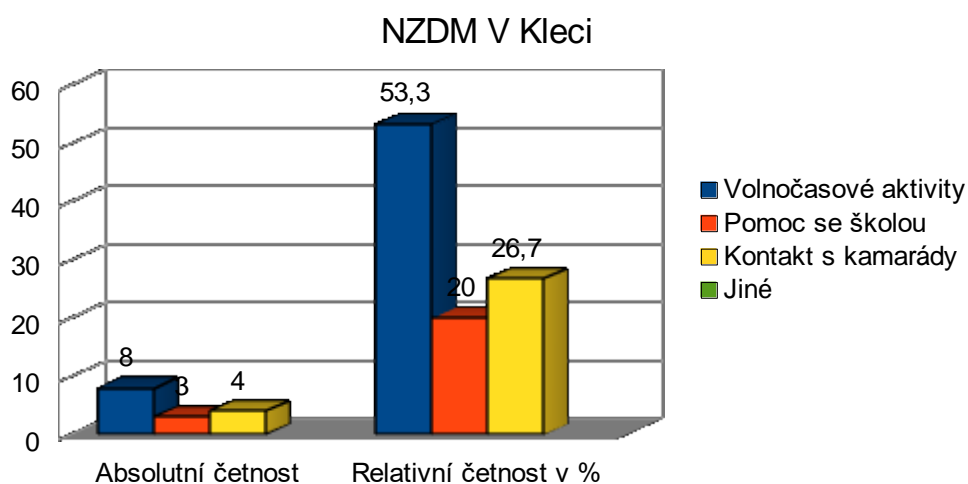
Zdroj: vlastní zpracování

Grafy č. 7 a 8 se zaměřují na pravidla klubů. Děti a mladí lidé z ČR i ze Zambie mají v těchto centrech pravidla, která znají. Většinou jsou s nimi seznámeny na začátku docházení do zařízení nebo postupně v průběhu návštěv. Téměř všichni z dotazovaných o pravidlech a jejich dodržování už slyšeli. Dle zadání měli vyplnit dvě pravidla, na která si vzpomenou, což také učinili. V NZDM V Kleci odpovídalo všech 15 respondentů, a odpovědi se tak sešlo celkem 30 (2× více). Až 7 (23,33 %) odpovědí v dotazníku se týkalo nevyvíjení sexuální aktivity v klubu. Na druhém místě se v počtu odpovědí objevily dvě pravidla po 6 reakcích (20,0 %), jedno se týkalo zákazu vstupu do zařízení pod vlivem alkoholu či drog a druhé pravidlo o zákazu kouření cigaret v okolí klubu. Třetí místo patřilo s 3 (10,0 %) odezvami zákazu vulgárních výrazů. Raritami byla například pravidla ohledně zákazu vstupu do zařízení se zvířaty, krádeže, ale i hazardní hry nebo zákaz držení či užívání zbraní. V dotazníku se také objevily 2 odezvy (6,7 %), kde respondent uvedl, že neví, jaká pravidla jsou v klubu stanovena. V Njovu, o. p. s. reagovalo opět všech 24 respondentů s tím, že odpovědi se tedy sešlo 48. 15 (31,3 %) reakcí se vztahovalo k fyzickému násilí („No fighting“), což lze přikládat faktu, že v Africe a speciálně v takových podmínkách, ve kterých tamní lidé musí žít a fungovat, lze pateticky označit život jako každodenní boje dospělých jedinců i dětí o své místo na slunci. Na druhém místě s 8 (16,7 %) reakcemi se umístilo pravidlo respektu k ostatním lidem a nejenom pracovníkům centra. Na třetí příčce skončila dvě pravidla po 7 (14,6 %) ohlasech týkající se zákazu vulgarit a úklidu společných prostor. V těsném závěsu skončilo pravidlo jako v NZDM V Kleci, a to krádeže. Dalšími byla pomoc s přípravou programu a udržování čistoty. Čistotou je v tamním kontextu míněno dodržování hygienických návyků jako například mytí rukou apod. Některá pravidla jsou tedy stejná či obdobná, přičemž těch je zde vyjmenována většina, a to i přes kulturní rozdíly a zvyky daných společností.

Obrázek č. 9 Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 10 Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?

Zdroj: vlastní zpracování

Největší motivací k opětovnému setkání byly dle grafu č. 9 volnočasové aktivity. V NZDM V Kleci se jedná o vybavení v jeho prostorách, jež slouží k relaxaci a odpočinku (ping pong, boxovací pytel, stolní fotbal, taneční parket). 8 (53,3 %) respondentů na to zareagovalo kladně. Za smysluplné trávení volného času byla na druhém místě považována položka kontaktu s kamarády. To bylo hlavním motivátorem u 4 (26,7 %) uživatelů služby. Až na posledním místě, avšak v těsném závěsu za kontaktem s vrstevníky, měla své místo pomoc se školou s 3 (20,0 %) respondenty.

V Njovu, o. p. s. s velkým náskokem převládá pomoc se školou. Hnací motor ve věci vzdělávání zde sehrává skutečnost, že děti nenavštěvují klasické třídy, a tak chodí do neformálních tříd, ve kterých se jim dostává základního vzdělání, či přípravy pro přestup do klasických škol. Vzdělání připisují tamní děti velkou váhu. Bohužel ne vždy, a to zejména působením vnějších i vnitřních podmínek, je dostanou. Nemohou si je zkrátka dovolit, pro mnoho dětí z chudinských čtvrtí je to luxus, ale také brána do lepšího světa. U 17 (70.8 %) respondentů je hlavní motivací k opakovaným návštěvám klubu právě pomoc se vzděláváním. Zbýlých 7 (29,2 %) uživatelů klubu využívá volnočasové aktivity, což je v případě Njovu především sport. Ne všechny děti, které navštěvují komunitní centrum, docházejí v dopoledních hodinách do neformálních tříd, a tak vítají možnost nabídky několika zájmových a sportovních činností. Nikdo z respondentů v Njovu nezaškrtnul možnost kontaktu s kamarády jako důvod návštěvy centra.

Tabulka č. 3 Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
0 – 19 %	2	13,3
20 – 39 %	3	20,0
40 – 59 %	6	40,0
60 – 79 %	3	20,0
80 – 100 %	1	6,7
Celkem	15	100,0

Zdroj: NZDM V Kleci

Tabulka č. 4 Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
0 – 19 %	0	0,0
20 – 39 %	1	4,2
40 – 59 %	1	4,2
60 – 79 %	0	0,0
80 – 100 %	22	91,6
Celkem	24	100,0

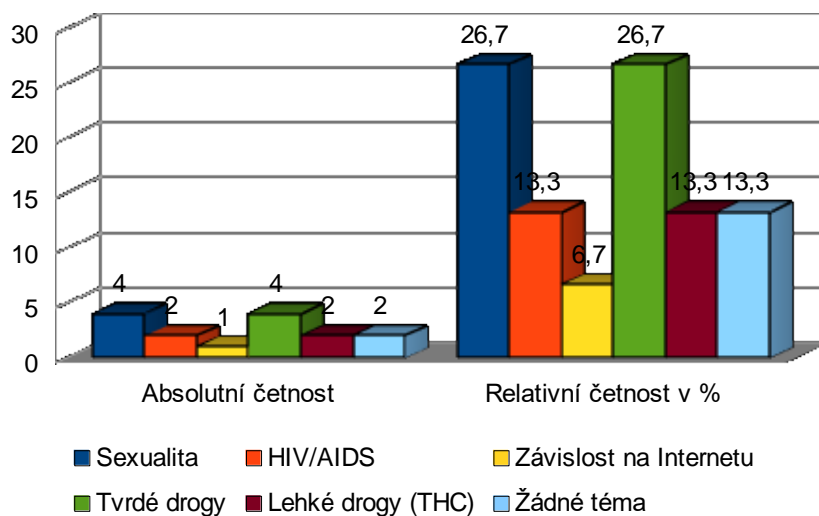
Zdroj: Njovu, o. p. s.

Z tabulek č. 3 a 4 je zřetelný výstup ukazující na hodnocení týkající se důležitosti vzdělávání v centrech. V NZDM V Kleci klade vysoký důraz na pomoc se školou (80 – 100 %) pouze 1 (6,7 %) uživatel z výzkumného vzorku. Pro 6 (40 %) respondentů se tato služba pohybovala mezi 40 – 59 %, což je vlastně střed na škále.

O to více si této služby cení v komunitním centru v Njovu, tam uvedlo 22 (91,6 %) respondentů, že je pro ně tato služba důležitá. Vyznačili tak body na nejvyšším možném rozhraní od 80 do 100 %. Pouze 2 respondenti označili místa na škále v celkovém rozmezí od 20 do 59 %. Této skutečnosti nahrává to, že děti a mladí lidé z klubu V Kleci tráví svůj volný čas spíše volnočasovými aktivitami, neboť mají potřebu si po škole odpočinout. Nicméně cílová skupina z Njovu podobné služby vítá, jelikož nemá mnohdy jinou možnost se vzdělávat, což je pro děti z našich zeměpisných podmínek vcelku nemyslitelné.

NZDM V Kleci

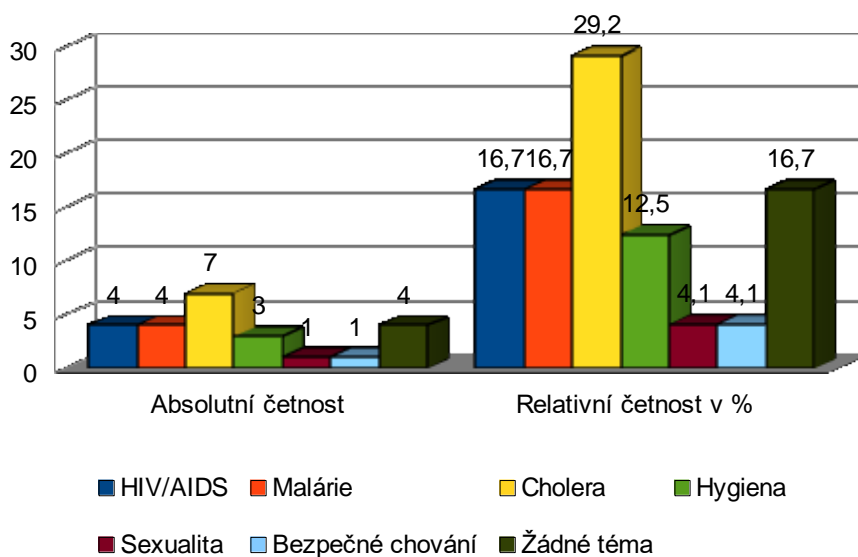

Obrázek č. 11 Povídate si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)?

Pokud ANO, zkuste napsat, o čem jste se bavili.

Zdroj: vlastní zpracování

Njovu, o. p. s.

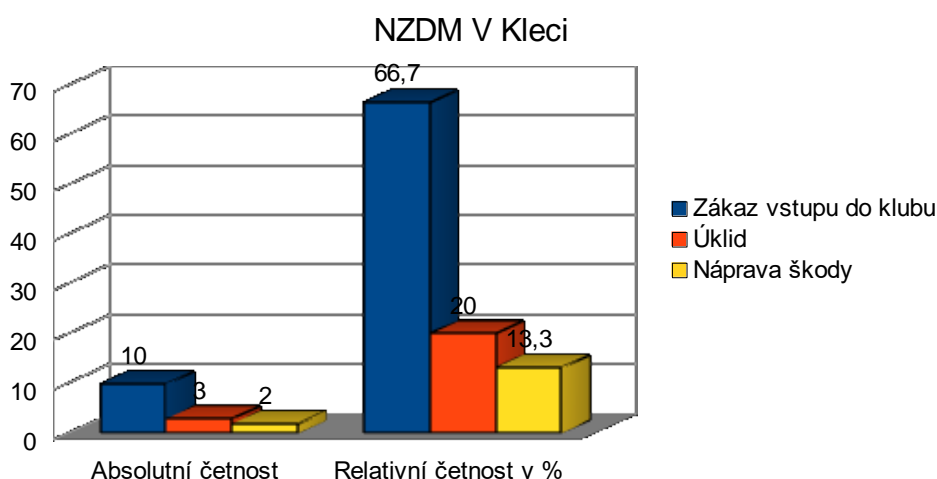
Obrázek č. 12 Povídate si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)?

Pokud ANO, zkuste napsat, o čem jste se bavili.

Zdroj: vlastní zpracování

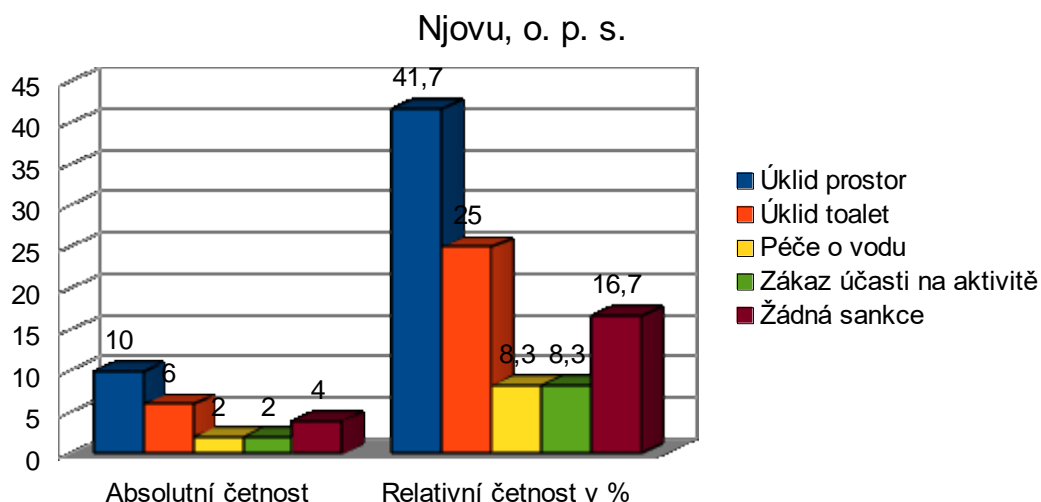
Grafy č. 11 a 12 demonstrují mimo jiné rozdíly v tématech, která jsou v dané zemi aktuální a je dobré o nich šířit povědomí i mezi dětmi a mládeží. V NZDM V Kleci se nejvíce z dotazovaných rozpomnělo na preventivní besedy o sexualitě a tvrdých drogách. V kontextu naší republiky a trendu v užívání drog se jednalo zejména o heroin, pervitin a těkavé látky. 4 (26,7 %) respondenti uvedli problematiku sexuality a 4 (26,7 %) dotazovaní téma tvrdých drog. Dalšími tématy byly lehké drogy, zvláště THC, ale také získané onemocnění napadající imunitní systém HIV/AIDS. 2 (13,3 %) respondenti žádné téma neuvedli, neboť se preventivních akcí neúčastnili.

V Njovu, o. p. s. je směrodatná prevence proti nemocem, a to zejména informativní formou, ale i pomocí materiální, například rozdáním moskytiér proti komárům a jimi přenášené malárii. 7 (29,2 %) respondentů zaznamenalo besedu o choleře, což je nebezpečné onemocnění přenášející se nejčastěji znečištěnou vodou, ale i potravinami. Důležitou roli zde sehrává prevence hygieny, tedy časté mytí rukou apod. Dalšími nemocemi, které byly uvedeny v dotaznících, byly výše zmiňovaná malárie, což je další nemoc typická pro subsaharskou Afriku a onemocnění rozšířené po celém světě, avšak s vysokou koncentrací právě na černém kontinentu HIV/AIDS, a to vždy po 4 (16,7 %) respondentech. I zde se našli tací 4 (16,7 %) respondenti, kteří buď o možnosti konání preventivních besed nevědí, anebo se jich neúčastní. V centru je velmi důležitá osvěta týkající se hygienických návyků, což bylo dalším tématem zmíněným v dotazníku.

Obrázek č. 13 Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.)

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 14 Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.)

Zdroj: vlastní zpracování

Dle grafů č. 13 a 14 je zřejmé, že sankce platí za porušení pravidel v českém i zambijském prostředí center pro děti a mládež. V NZDM V Kleci 10 (66,7 %) respondentů uvedlo jako příklad zákaz vstupu do klubu, což evidentně funguje v očích cílové skupiny jako nejvíce odstrašující sankce. Po vyloučení ze služby na určitý čas následoval úklid se 3 (20,0 %) respondenty. Zde se jedná zejména o úklid společných prostor a třídění odpadu s jeho likvidací. 2 (13,3 %) uživatelé služby odpověděli, že možnou sankcí je též náprava škody, což je např. náhrada zničené věci novou apod.

V Njovu, o. p. s. je to se sankcemi podobné. Nejvíce hlasů obdržel úklid prostor, a to u 10(41,7 %) respondentů. V tamních podmínkách jde především o zametání, neboť se jedná o velmi prašné prostředí. 6 (25,0 %) uživatelů uvedlo v našem prostředí méně častou variantu sankce, a to úklid toalet. Turecké toalety se vyskytují v chudších zemích a nejinak tomu bylo i v zařízení Njovu. Děti udržovaly jejich prostředí čisté a pravidelně doplňovaly vodu v sudu, jež sloužila ke spláchnutí vykonaných potřeb. Děti a mladí lidé z Chibolya čtvrti vyplnili také možnost, že žádné sankce v klubu nemají. Toto napsali 4 (16,7 %) respondenti. Tvrzení, že nebývají sankcionovány, koresponduje s tím, co říkal *respondent č. 2* v poskytnutém rozhovoru, a sice že děti si s sebou nosí své příběhy, ve kterých často nechybí násilí, ať už po fyzické či psychické stránce. Není pak třeba prohlubovat nedůvěru dítěte tím, že jej budou trestat. Dalšími možnými sankcemi uvedenými v dotaznících byly zákaz účasti

na konkrétní aktivitě (např. na sportovním tréninku) a péče o vodu, což je opět typické pro prostředí subsaharské Afriky, která trpí jejím nedostatkem a z toho vyplývá důležitost její ochrany, jakožto důležité komodity.

Tabulka č. 5 Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)? Znázorni na stupnici od 0 do 100 %.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
0 – 19 %	0	0,0
20 – 39 %	0	0,0
40 – 59 %	2	13,3
60 – 79 %	3	20,0
80 – 100 %	10	66,7
Celkem	15	100,0

Zdroj: NZDM V Kleci

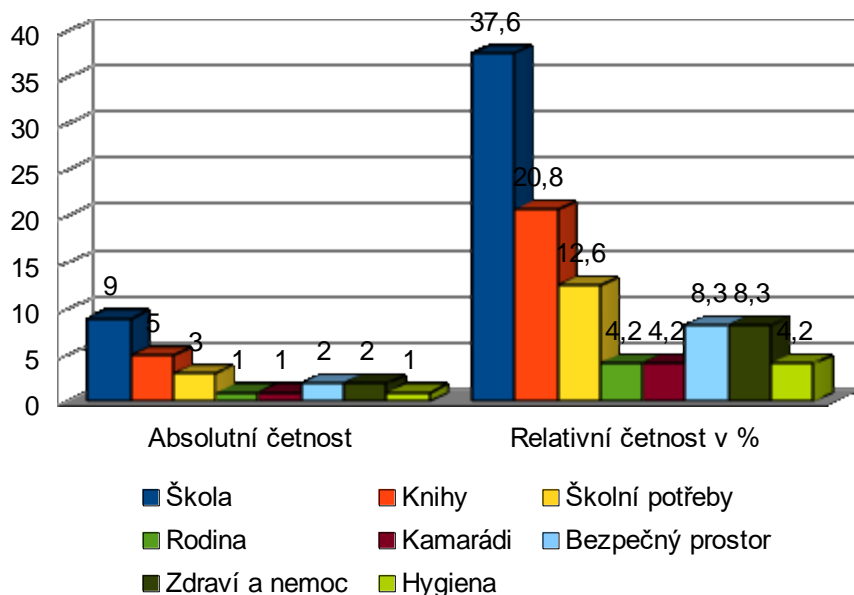
Tabulka č. 6 Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)? Znázorni na stupnici od 0 do 100 %.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
0 – 19 %	0	0,0
20 – 39 %	0	0,0
40 – 59 %	4	16,7
60 – 79 %	4	16,7
80 – 100 %	16	66,6
Celkem	24	100,0

Zdroj: Njovu, o. p. s.

Z tabulek je patrné, že většina uživatelů služby je spokojená. V NZDM V Kleci 10 (66,7 %) osob odpovědělo na škále spokojenosti od 80 – 100 %. Obdobné to bylo i v centru Njovu, kde je naprosto spokojených s aktivitami i materiálním vybavením 16 (66,6%) respondentů. Ani v jednom ze zařízení se nenašel nikdo, kdo by označil na škále méně než 40 %.

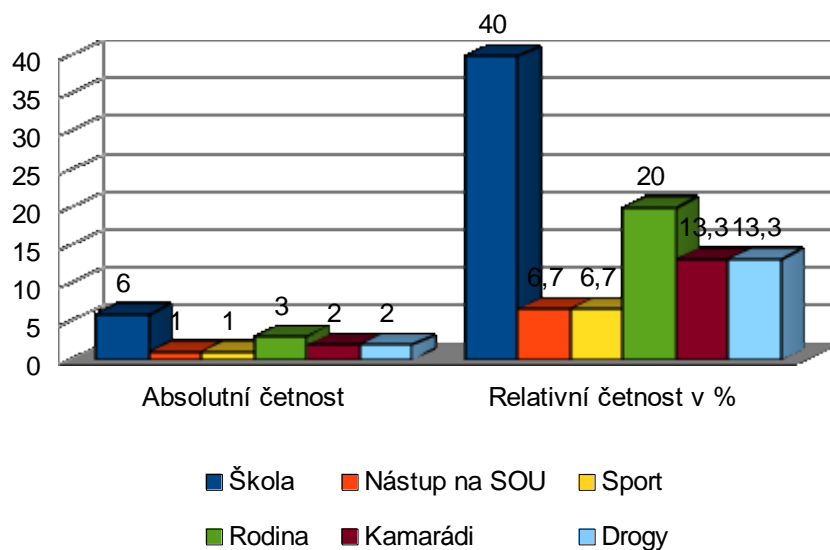
Njovu, o. p. s.

Obrázek č. 15 Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.

Zdroj: vlastní zpracování

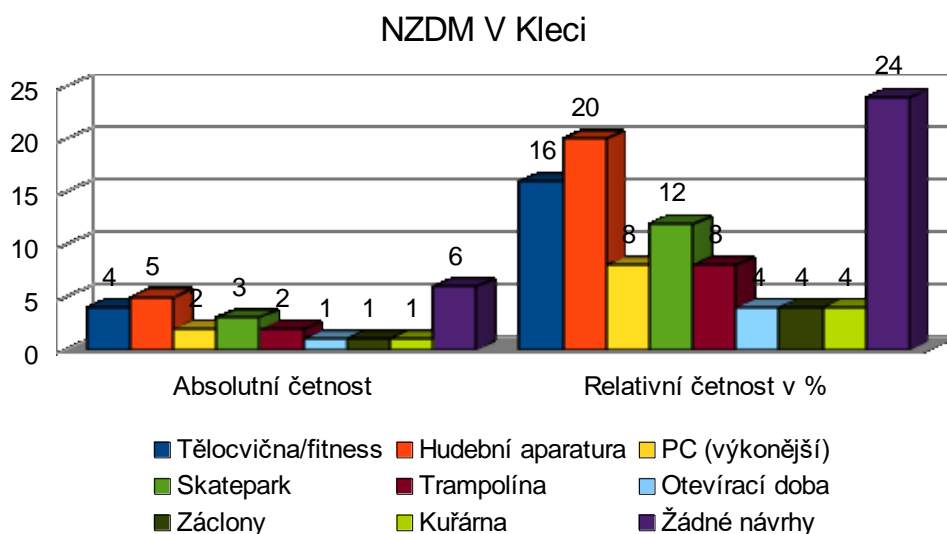
NZDM V Kleci

Obrázek č. 16 Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.

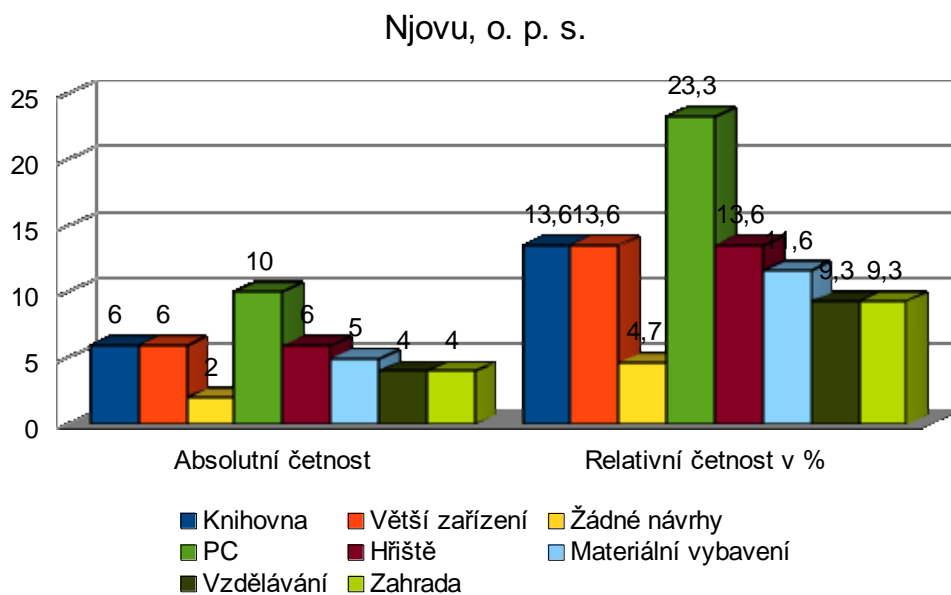
Zdroj: vlastní zpracování

Grafy č. 15 a 16 se týkaly zájmu ze strany pracovníků o cílovou skupinu. Zájem je 100 %, a to jak v NZDM V Kleci, tak v Njovu, o. p. s. V obou případech zvítězila pomoc se školou. V klubu V Kleci to uvedlo 6 (40,0 %) respondentů. Konkrétněji se vyjadřovali k určitým předmětům jako k matematice nebo k asistenci u domácích úkolů. 3 (20,0 %) uživatelé napsali, že uvítali pomoc s rodinnými vztahy, šlo převážně o rozhovor o situaci. 4 návštěvníci klubu, přičemž každý jednotlivě, (13,3 %) zveřejnili téma vztahů s vrstevníky a problémy týkající se drog a jejich užívání. Další body byly věnovány sportu a výkonu v něm (stolní tenis) a pomoc s vyplněním přihlášky ke studiu na SOU, obor kuchař. V Njovu, o. p. s. napsalo 9 (37,6 %) uživatelů, jak je pro ně pomoc se školou důležitá. Zmiňovali pomoc při jednotlivých předmětech, jakými jsou čtení, psaní, matematika, anglický jazyk či sociální vědy. Dalších 5 (20,8 %) uvedlo poskytování služby místní knihovny, kde si mohou zapůjčit různé publikace a vzdělávat se tak prostřednictvím četby. Další 3 (12,6 %) uživatelé vítají možnost pomoci se školními potřebami. Vzhledem k tíživým finančním podmínkám existuje materiální pomoc, jež se zaslouží o to, že tyto děti předejdou zbytečné segregaci. Jedná se o školní brašny, pera a někdy také obuv. Ostatní jedinci se rozpomněli na případy pomoci ohledně tématu zdraví a nemoci. Ať už jde jen o preventivní informaci o typu onemocnění, nebo přímo o podání potřebných léčiv, např. na malárii. Velmi důležitý je pro respondenty také bezpečný prostor. Někteří vypověděli, že když se svěřili pracovníkovi v centru o fyzickém napadání jinými uživateli zařízení, dostali tito agresoři zákaz vstupu. To ochránilo dotyčného a poskytlo mu to pocit bezpečí. Nesmírně potřebná je emocionální podpora, o čemž se přesvědčil další z respondentů při úmrtí člena rodiny, který dostal možnost se v centru se svou bolestí svěřit, a byl vyslechnut.

Obrázek č. 17 Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?

Zdroj: vlastní zpracování

Obrázek č. 18 Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?

Zdroj: vlastní zpracování

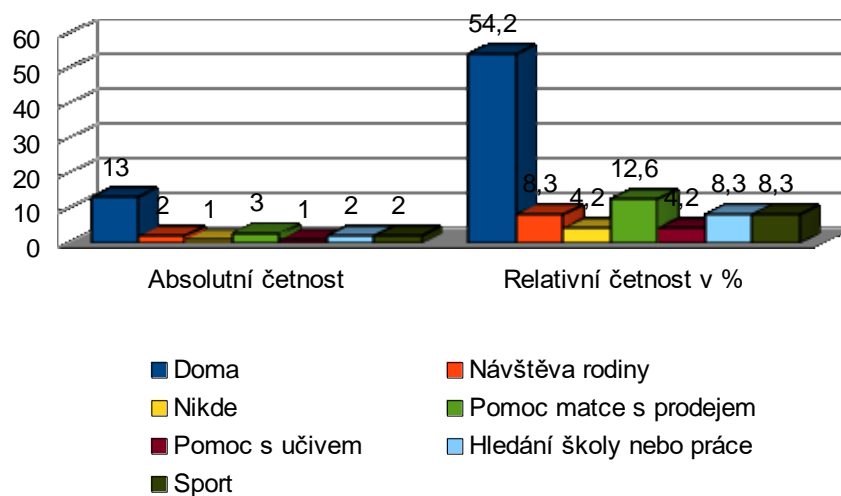
Na otázku č. 11, jež se týkala návrhů na vylepšení služeb v zařízeních a která posloužila jako výzkumný vzorek, odpovědělo opět více respondentů, stejně jako na otázku č. 1. Důvodem byla skutečnost, že otázka č. 11 odrážela dotaz č. 2 v jednodušším dotazníku pro děti mladší 12 let, který měl být opět vyjádřen kresbou. S cílovou skupinou takto starých dětí poskytoval vzorek za NZDM V Kleci dohromady 25 respondentů a za komunitní centrum Njovu dokonce 43 uživatelů služby.

Grafem č. 17 jsou vyjádřeny konkrétní návrhy respondentů v NZDM V Kleci. 6 (24,0 %) uživatelů nemá žádné další nápady, jak by bylo možné klub a jeho služby vylepšit. Nicméně dalších 5 (20,0 %) respondentů by uvítalo hudební aparaturu, a to zejména sluchátka k poslechu PC a hudebních kanálů, ale také např. strunné nástroje jako kytaru. 4 (16,0 %) respondenti uvedli, že jim v zařízení schází tělocvična s posilovacími stroji. Na dalších postech se umístili 3 (12,0 %) respondenti s přáním mít v centru skatepark, aby mohli jezdit na skateboardu nebo v dnešní době na čím dál více populární koloběžce. Také se v odpovědích objevily PC, které však jsou vybavením klubu. Nicméně respondenti apelovali na potřebu vyšší kvality. Děti a mladí lidé také navrhovali trampolínu na akrobatické cvičení, ale i místnost, kde by si mohli nerušeně zakouřit tabák (což samozřejmě nekorespondovalo s pravidlem zákazu užívání tabáku v zařízení a v jeho těsné blízkosti). Dalším návrhem na úpravu byla otevírací doba centra. Respondent si přál, aby bylo otevřeno i v pátek a o víkendech. Rozhodujícím pro podání odpovědi bylo také vybavení klubu po estetické stránce. V NZDM V Kleci nejsou žádné záclony či žaluzie, což není vždy příjemné, neboť se tu člověk nemusí cítit komfortně, ale ani bezpečně.

Graf č. 18 demonstruje návrhy na vylepšení centra Njovu v Zambii. 10 (23,3 %) respondentů toužilo po PC ke studiu, které v zařízení pro děti skutečně nemají. Na dalších místech se umístila knihovna, kterou děti už sice mají, nicméně ne s dostatkem vyhovujících knih. Klub ke čtení literatury, či procvičení anglického jazyka velmi vítají a vydrží si listovat a číst v knihách opravdu dlouho. To zodpovědělo 6 (13,6 %) respondentů. Tentýž počet uživatelů služby odpověděl, že by uvítal větší komunitní centrum. O Njovu, o. p. s. má velký zájem čím dál více dětí, nicméně kapacita zařízení není nekonečná. Opět 6 (13,6 %) uživatelů odpovědělo, že by chtěli hřiště, na kterém by si mohly děti během přestávky hrát, čímž by ze sebe dostaly přemíru energie. Hřiště by si respondenti představovali se skluzavkami a dalšími prolézačkami. 5 (11,6 %) respondentů klade důraz na materiální vybavení, jakými jsou knihy, které slouží velmi často ke vzdělávání. Prostřednictvím různých darů, dostávají tyto děti i batohy, penály s tužkami, ale i boty, aby mohly do školy chodit. Stejný počet respondentů navrhovalo jednak lepší kvalitu vzdělávání 4 (9,3 %), jednak potřebu komunitní zahrady, o kterou by se společně tito 4 (9,3 %) uživatelé starali. S žádným návrhem na vylepšení centra nepřišli 2 (4,7 %) respondenti.

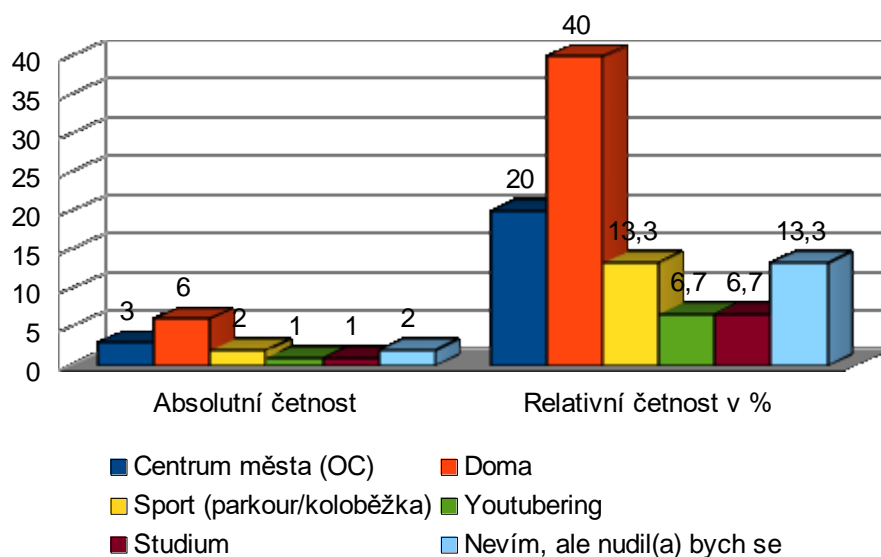
Njovu, o. p. s.

Obrázek č. 19 Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď?

Zdroj: vlastní zpracování

NZDM V Kleci

Obrázek č. 20 Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď?

Zdroj: vlastní zpracování

Poslední otázka v dotazníku byla podána za účelem zjistit, nakolik by se aktivity dětí a mladých lidí lišily, či naopak shodovaly s tím, co jim zázemí center již poskytuje. V NZDM V Kleci by nejvíce respondentů 6 (40,0 %) trávilo čas doma a zřejmě tedy pasivně. 3 (20,0 %) uživatelé služby by svůj volný čas trávili v centru města, co nejbližší k obchodním centrům. 2 (13,3 %) respondenti se shodli na sportu, a sice na jízdě na koloběžce a parkuru.¹⁴ Někteří z odpovídajících nevěděli, co by dělali, ale upozorňovali na fakt, že by se nudili. Jen 1 (6,7 %) respondent odpověděl, že by se věnoval místo v klubu studiu doma. V odpovědích zazněla také oblíbená činnost mládeže, kterou je točení videí a jejich vkládání na You Tube.

V Njovu, o. p. s. byla reakce obdobná, a sice že by děti trávily svůj volný čas doma. V tomto případě je ale nezbytné podotknout, že tyto děti nechodí povětšinou do klasických škol, a tak by vlastně i čas, kdy by měly sedět ve školních lavicích, trávily uvnitř skromného příbytku, který nazývají svým domovem. Respondentů s touto odpovědí bylo 13 (54,2 %). Další odpovědí v pořadí byla pomoc matce s prodejem potravin a ostatních předmětů na trhu. Na to odpověděli 3 (12,6 %) respondenti. V Zambii existuje dětská práce a tyto děti jsou zvyklé pracovat, čímž přilepšují celkové finanční úrovni rodiny. Rodina je velmi důležitá a děti jsou bohatstvím každé základní jednotky státu. Touto optikou je nahlíženo na komunity a soužití v nich. Přestože množství dětí o své příbuzné včetně rodičů přišlo (např. z důvodu nemoci), tak udržují kontakt i s dalšími členy komunity, která je svým způsobem také rodinou. Další variantou, jak trávit svůj volný čas, je právě i hledání obživy, čemuž jsou mnohdy vystaveny i desetileté děti, jež sociální situace přinutila dospět a chovat se jako dospělí při shánění vhodného zaměstnání. Naštěstí ne všechny děti odpovídaly, že by trávily čas prací, ale našly se i odpovědi, které se týkaly sportu a zejména fotbalu. 1 (4,2 %) respondent také uvedl, že by nikam jinam zřejmě nechodil a 1 (4,2 %) uživatel služby by zúročil svých nabytých dovedností a šel by je předávat dál svým starším sourozencům, kteří neměli tu možnost a nenaučili se číst a psát.

---

¹⁴ Parkur je sport, při kterém překonáváte různé překážky jen za pomoci vlastního těla a pohybu.

15 Diskuze

V empirické části došlo k zhodnocení smíšeného výzkumu. Nelze hovořit o jednoznačných výsledcích, neboť okolnosti práce ovlivnilo mnoho dalších aspektů, nicméně nad výsledky se dalo diskutovat. Těmi byla dozajista kulturní odlišnost, jiné podmínky při realizaci programů, ale i momentální nastavení jednotlivých aktérů, kteří se stali po určitou dobu respondenty. Výběr respondentů, se kterými proběhl rozhovor, spočíval zejména v kompetencích a zkušenostech, které již měli za určitý čas nasbírané. U tohoto vybraného vzorku tak výzkum proběhl kvalitativní formou. Jednalo se o pracovníky obou center pro děti a mládež.

V případě klubu V Kleci v České republice to byla pracovnice v přímé péči, jež má již zkušenosti a je v NZDM služebně nejstarší. Druhým respondentem byl pracovník ve vedoucí funkci pobočky organizace Člověk v tísni, o. p. s. Pracovníci komunitního centra Njovu byli učitelé a zároveň pedagogové volného času. Tito pracovníci mají na starosti dvě neformální třídy v centru, ale i uspořádání volného času. Z toho jedna třída je pro mladší děti ve věku od 6 do cca 12 let a druhá pro děti a mládež od 13 do zhruba 16 až 17 let. Ve výběru sehrála roli i genderová vyváženost vzorku.

Druhá část výzkumu byla kvantitativně vedena a respondenti byli vybráni z řad uživatelů obou služeb. Respondenti z řad dětí a mládeže byli ve věku 6 až 20 let. Mladším dětem ve věku 6 až 12 let byly rozdány dotazníky v kreativnější formě, jednalo se totiž o kresbu podle 2 zadaných otázek. Starší z dětí a mladí lidé vyplnili dotazník sestavený z 12 otázek. Uživatelé klubu V Kleci i centra Njovu vyplnili dotazníky anonymně a nezabralo jim to více než 15 minut času.

15.1 Kvalitativní výzkum – sumarizace

Výzkumným souborem byla dvojice pracovníků z organizace Člověk v tísni, o. p. s., působící v NZDM V Kleci v České republice ve městě Liberec. Další dvojicí, která se účastnila výzkumu, byli pracovníci centra mimoškolního vzdělávání a volného času Njovu, o. p. s. ze Zambie. Výzkum byl uskutečněn se zřetelem na anonymitu zúčastněných, jejich genderovou vyváženost a pojat jako komparace. I když jsou centra svým způsobem a se svými principy a posláním stejná, s ohledem na kulturu a na zvyky daných společností se jedná o značně odlišné objekty. Ty jsou však posuzovány za stejných podmínek. Použitou technikou byla metoda doslovné transkripce,

s čímž respondenti souhlasili. Přepis a kategorizace proběhly po provedených rozhovorech, které byly nahrávány.

Kategorie – poskytované aktivity

Pracovníci v NZDM V Kleci mluvili o pravidelném programu, kdy každý den je naplánována jiná aktivita s volnočasovým, vzdělávacím a preventivním přesahem. *Respondent č. 2* z klubu V Kleci dodal, že činnost je poskytována ze zákona o sociálních službách a shodl se s *respondentem č. 2* z organizace Njovu, neboť mluvil o třech balíčcích služeb, které obsahují volnočasové, sociální a preventivní aktivity. Pracovník z centra Njovu totiž použil obrat o 3 kategoriích, kdy jmenoval vzdělávání, sport a podporu určenou ženám jako základní pilíře poskytovaných služeb. *Respondentka č. 1* o obecně prospěšné společnosti Njovu uvedla, že zabezpečuje více druhů aktivit, včetně čtenářského klubu. Lze tak shledat určitou podobnost v aplikovaných přístupech v rámci komparace. Z odpovědí vyšel výsledek, že pracovníci dbají na preventivní charakter práce, což potvrzuje hypotézu o jeho důležitosti.

Kategorie – prevence socio-patologie

Na tento směr prevence lze pohlížet z různých úhlů pohledu. Je např. zprostředkován besedami, ale i volnočasovými aktivitami, neboť ty také nesou znak prevence. Respondenti z klubu V Kleci k tomu uvedli, že jde 100% o preventivní sociální službu, která je někdy zjevnější a jindy skrytá. A ne vždy je zaměřena pouze na drogy, ale i např. na šikanu, zdravý životní styl atd.

Respondentka č. 1 z organizace Njovu vyzdvihla rozvoj dětí a mládeže při aktivitách poskytovaných centrem. I sportovní aktivity jsou prevencí proti např. abúzu drog. Což je v compoundu Chibolya velkým problémem. Sportovní aktivity jsou tak více vyzdvihovány respondenty ze Zambie, nežli z České republiky. *Respondent č. 2* k tomu ještě podotkl, že pracovníci tak mají přehled o dětech, které do centra docházejí a že volnočasové a sportovní aktivity mají svou preventivní funkci, avšak stále jich není dost, neboť v ghettu nic jiného v nabídce možností jak trávit volný čas neexistuje.

Kategorie – program

Respondenti z klubu V Kleci se shodli s respondenty z Njovu týmu, a sice, že program je strukturován. Pracovníci se řídí svou náplní práce, přičemž jsou značně flexibilní. *Respondentka č. 1* z centra V Kleci zmínila i vlastní nápady dětí, podle kterých může upravit program.

Kategorie – pravidla

Zdravý životní styl koresponduje s nastavenými pravidly. *Respondentka č. 1* z klubu V Kleci upozornila na pravidlo zákazu konzumace drog v zařízení. *Respondent č. 2* mluvil o pozitivní motivaci ke změně uživatelů.

Z organizace Njovu zazněla i pravidla pro zaměstnance a potřeba být silným, a tak udržovat své tělo i mysl čisté a v souladu s filosofií zdravého životního stylu.

Kategorie – pozitivní vzory

Opět se pracovníci dvou různých center shodují na tom, že úspěch aktivity závisí na kompetentnosti lídra. Pracovníci ČvT tvrdí, že zkušenosti pracovníka jsou velkým přínosem, ale i tak může cílová skupina ztratit zájem o nabízenou aktivitu, byť je sebelépe dobře vedena. Což tvrdila po vlastních zkušenostech *respondentka č. 1*. Také zmínila důležitost genderové vyváženosti. *Respondent č. 2* jmenoval pevné hranice zaměstnanců vůči uživatelům služby, kdy pak pravidla nabírají více na legitimitě.

K pracovníkům Njovu vzhlížejí děti a mladí lidé jako k autoritám a chtěli by být jako oni. Jsou pro ně ztělesněním pozitivních vzorů. Důraz kladli na důvěru, kterou si pracovníci vypěstovali u dětí.

Kategorie – vzdělávání

Pracovníci z NZDM V Kleci dbají na informování dětí o skutečnosti, že zařízení je sociální službou, a že jeho rolí je i podpora vzdělávání. Dotyčnému jedinci se tak ve vymezený den věnuje někdo z pracovníků a pomáhá mu např. s domácím cvičením. *Respondent č. 2* podotkl, že v rámci organizace ČvT existují i další programy jako kariérní poradenství, kde jim také pomohou. Vzdělávání není jen o asistenci

při doučování látky ze školy, ale jde i o edukaci formou nácviku praktických dovedností, např. vaření.

V organizaci Njovu je vzdělávání prioritou číslo jedna. Respondenti jmenovali dvě neformální třídy, kde připravují chudé děti na možnost klasického vyučování. Problémem je rodinná situace, jež je samozřejmě propojena s finanční stránkou existence rodiny. Hodně dětí má tak znemožněno klasicky studovat. Nově budou pracovníci Njovu poskytovat poradenství ohledně drog, nechtěného těhotenství apod. I to je forma vzdělávání, která byla zatím opomíjena, nicméně po týdenním workshupu vedeným profesionály ve svém oboru mohou a budou i lídři sportovních klubů výše zmíněné rady poskytovat.

Kategorie – výchovné intervence

Respondentka č. 1 z centra V Kleci zdůraznila pochopení významu pravidel i případů, kdy po jejich porušení následuje sankce. Nejvýznamnějším prvkem výchovného působení je totiž pro respondentku situační intervence u dětí, které se projevují v rozporu s nastavenými pravidly. Jejich prostřednictvím je tak naplněna výchovná funkce. *Respondent č. 2* podotkl, že děti se mohou ke svým projevům chování vyjádřit. Dostanou i možnost nápravy dle aktuální situace.

V Njovu také společně hledají příčiny problému. Komunikují jak s dětmi, tak i jejich rodiči, hodnotí jejich chování v centru. Děti zbytečně nesankcionují, neboť často pocházejí z nefunkčních rodin. Maximálně uloží menší sankce v podobě úklidu třídy nebo toalet.

Kategorie – negativní aspekty

V NZDM V Kleci si organizují mnoho věcí po svém, včetně preventivních aktivit, jakými jsou besedy apod. Finance nejsou dle slov *respondentky č. 1* hlavním problémem negativní stránky věci, ale je jím nezájem. Vzhledem k dobrovolnosti, jakožto principu služby, mohou děti z aktivity kdykoliv odejít, pokud potřebují. A tak přichází leckdy veškeré úsilí s přípravou besedy vniveč. *Respondent č. 2* k tomu dodal, že negativním aspektem může být i nenalezení kompromisu mezi návrhem projektu a následnou realizací.

Respondenti z organizace Njovu, o. p. s. potvrdili, že nedostatek financí je problém, což v klubu V Kleci pracovníci tolik nevnímali. V celé komunitě,

ale i v organizaci je mnoho sirotků, kteří potřebují pomoc zvnějšku. Existuje program Adopce zambijských dětí na dálku, který zmírňuje problém s dětskou chudobou, nicméně je zapotřebí neustále hledat nové výzvy. Víceméně novou výzvou je právě přesah do komunitní práce v compoundu Chibolya se zaměřením na drogové uživatele. Fundraising nemají, a tak si peníze shánějí sami, což je velmi obtížné.

Kategorie – zpětná vazba

Respondentka č. 1 z NZDM V Kleci uvedla, že zpětnou vazbou je pro ni pravidelnost v návštěvnosti uživatelů. Také společné zhodnocení v rámci klubového sezení. K evaluaci slouží také dotazník spokojenosti, jenž je rozdán dětem a mladým lidem po určité době, kdy docházejí do zařízení. S každým dítětem se individuálně pracuje, a tak ke zpětné vazbě neboli feedbacku slouží i individuální konzultace. Veškerá práce podléhá výkaznictví, takže výsledky jim poskytují i různé statistiky. *Respondent č. 2* k tomu doplnil, že mu přijde obtížné poskytnout zpětnou vazbu, neboť není jisté, nakolik by život členů cílové skupiny ovlivnilo to, že by do žádného zařízení pro děti a mládež nechodili.

V Njovu, o. p. s. dostávají zpětnou vazbu také od rodičů, se kterými spolupracují. *Respondentka č. 1* to uvedla na konkrétním příkladu, kdy rodič chválil rozvoj svého dítěte v mnoha ohledech. *Respondent č. 2* spatřuje velký díl zpětné vazby v úspěších jednotlivých dětí. V centru Njovu je hodně sportovních talentů, které to dotáhly až na různá mistrovství. Tyto děti potřebují zažít úspěch, čímž poskytnou zpětnou vazbu zařízení jako takovému. Zpětná vazba přichází také v rámci supervizí. Zpětné hodnocení je podobné v obou zařízeních, nicméně v NZDM V Kleci se nepracuje primárně s rodiči, či jinými rodinnými příslušníky, kdežto v Njovu ano. Také chybí v případě Njovu individuální práce s každým jednotlivcem, což lze ale zdůvodnit vysokou účastí a komunitním typem spolupráce.

Kategorie – plán do budoucna

V organizaci V Kleci chce *respondentka č. 1* pokračovat ve stávajících aktivitách, jen v klubu pro mladší děti by ráda strukturalizovala program. Chtěla by více času věnovat tématům jako školní povinnosti nebo shánění brigády čili seberozvoji dítěte i v jeho vlastních aktivitách. Nadále by zachovala multižánrový festival „Zpoza Klece Fest“, kdy je práce více komunitní na úrovni lokality sídliště. *Respondent č. 2* mluvil

také o tom, že nynější koncepci může později pozměnit zákon o sociálních službách. Jinak by rád pokračoval v aktivitách, které podle jeho slov mají smysl.

Respondentka č. 1 z Njovu chce docílit toho, že vychovají lepší občany Zambie navzdory špatné pověsti místní čtvrti Chibolya. Mluvila napůl žertovně a napůl vážně, když zmínila, že z místních dětí mohou být i budoucí prezidenti země.

Respondent č. 2 mluvil konkrétněji o plánech, a sice že by se rád dovzdělal v oblasti drog a jejich užívání s ohledem na věk uživatele apod. Domnívá se, že budoucnost centra je slibná, neboť lidé z komunity se zásluhou zařízení mění, co vyvolává pozitivní reakce. Mluvil i o konkrétní dívce z centra, která je nyní studentkou medicíny a odjela studovat do České republiky. Rád by se také zaměřil na šíření informací o aktuálním dění v centru prostřednictvím nových technologií. A více se začal věnovat sociální práci s jednotlivci, jako je tomu v NZDM V Kleci.

15.2 Kvantitativní výzkum – sumarizace

Výzkumným souborem se stali mladí lidé v centrech, tedy jejich uživatelé. Těm byly rozdány dotazníky s 12 otázkami, které se týkaly aktivit. Dotazníky byly anonymní, a tak se z celkem 90 rozdaných dokumentů vrátilo 68, což je uspokojivý výsledek. Dotazníky byly rozdány starším dětem a mladým lidem ve věku od 12 do 20 let. Kresbou mohly ztvárnit své odpovědi děti od 6 do již zmíněných 12 let. V písemné formě bylo 12 otázek, ale v kreslené podobě byly pouze 2 dotazy. Dotazníky byly vyhodnoceny pomocí tabulek a grafů v absolutní, ale i relativní četnosti vyjádřené v procentech.

Více respondentů bylo z organizace Njovu, o. p. s. Celkem jich bylo 43 (63,23 %). Z toho 24 chlapců (35,29 %) a 19 dívek (27,94 %). Z NZDM V Kleci odpovědělo celkem 25 respondentů (36,76 %). Opět bylo více chlapců než dívek, a sice 17 (25,00 %). Dívek odpovědělo 8 (11,76 %).

V NZDM V Kleci odpovědělo 12 dětí ve věku 6–12 let (17,64 %). Ty odpovědi ztvárnily kresbou. V organizaci Njovu to bylo 24 dětí pod hranicí 12 let (35,29 %). 13 mladých lidí ve věku 12–13 až 20 let zareagovalo v klubu V Kleci (19,11 %). V komunitním centru Njovu jich bylo 19 (27,94 %).

Jaké aktivity v centru vyhledáváš?

Respondenti z ČvT (klub V Kleci) nejvíce vyhledávají možnost trávit svůj volný čas u PC. To uvedlo 7 uživatelů služby (28,00 %). Na druhém místě se umístily volnočasové aktivity s 5 respondenty (20,00 %) a na třetím hudební dílna se 4 odpovídajícími (6,00 %).

Až 30 (69,8 %) respondentů z Njovu uvedlo, že největším „tahákem“ v centru jsou sportovní aktivity. 8 (18,6 %) uživatelů vyhledává vzdělávání. Posledních 5 (11,6 %) lidí, kteří se do výzkumu zapojili, navštěvuje klub čtení. Na tuto otázku nakreslili své odpovědi i ti mladší, kteří dostali pouze dva dotazy, z čehož jeden z nich byl právě o vyhledávaných aktivitách.

S ohledem na skutečnost, že v Njovu nebyly PC a potřebné příslušenství, dalo se předpokládat, že tato odpověď nebude figurovat mezi respondenty v Zambii. Téměř shodou jsou na druhém místě v zařízení V Kleci volnočasové aktivity a na prvním místě v centru Njovu výše zmíněné sportovní činnosti. Ty mají podstatný náskok před ostatními aktivitami. Nicméně volnočasovými aktivitami je i čas strávený u stolního fotbalu a v Njovu se jedná skutečně o sportovní vyžití ve smyslu hraní skutečné kopané.

Víš, kdy se jaká aktivita koná?

Dle odpovědí respondentů obou zařízení mají jasno v tom, kdy je jaká aktivita na programu. 13 (86,66 %) respondentů z celkového počtu 15 z NZDM V Kleci odpovědělo, že ví, kdy je, co naplánováno.

V Njovu také potvrdilo svou informovanost 22 (91,66 %) uživatelů z 24 celkově dotázaných.

Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby, různých aktivit atd. (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?

Opět podobné odpovědi, v tom jsou si přístupy obou center podobné. A sice, že uživatelé jsou si vědomi změn v programu, ať už díky informativním cedulím nebo třeba Internetu. V NZDM V Kleci na tento dotaz kladně zareagovalo 12 uživatelů (80,0 %) a 3 nikoliv (20,0 %). Respondenti v Njovu byli také 3, kteří reagovali negativně (12,5 %), nicméně 21 uživatelů odpovědělo kladně.

Máte pevně stanovená pravidla, jak se v centru správně chovat? Pokud ANO, zkus napsat alespoň dvě, na která si vzpomeneš.

V Kleci si 7 respondentů (23,33 %) vzpomnělo na pravidlo, které zní zjednodušeně „Nesexuj“, poté dalších 6 (20,0 %) na zákaz přinášení alkoholu a drog do klubu i jejich konzumace v prostorách zařízení. Na stejném místě to bylo dalších 6 respondentů (20,0 %), kteří si vzpomněli na pravidlo spojené s kouřením tabáku, což je v centru samozřejmě také zakázané.

V Njovu, o. p. s. měli respondenti odlišné první tři kategorie odpovědí. Nejvíce respondentů, tedy 15 (31,3 %) napsalo, že znají pravidlo, které zakazuje fyzické násilí v prostorách centra. 8 uživatelů (16,7 %) si vzpomnělo na pravidlo respektu k učitelům a jiným pracovníkům, jakožto i k ostatním dětem. Na třetím místě se umístilo 6 lidí (14,6 %) s pravidlem slušné mluvy a nepoužíváním vulgarit, stejně jako dalších 6 osob (14,6 %) s pravidlem společného úklidu prostor. Drogy v centru neřeší, neboť si nikdo nedovolí nějaké donést a v centru je i užít. Stejně tak je to s alkoholem a tabákem. Navíc nemají děti a mladí lidé na pořízení zmíněných propriet dostatek finančních prostředků.

Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?

Respondenti z organizace V Kleci byli motivováni k dalšímu setkání zejména nabídkou volnočasových aktivit. 8 uživatelů (53,3 %) totiž kvůli této možnosti nadále navštěvuje klub. Další 4 (26,7 %) uživatelé uvedli jako důvod kontakt s kamarády. 3 (20,0 %) respondenti označili políčko s popiskem pomoc se školou.

V Njovu odpovědělo s výrazným náskokem 17 (70,8 %) respondentů, že jejich hnacím motorem k dalším setkáváním se zařízením je poskytovaná pomoc se studiem. Motivací u 7 (29,2 %) uživatelů jsou volnočasové aktivity. Kontakt s kamarády z nabízených možností respondenti ze Zambie nevybrali. U nich byla prvořadou motivací pomoc se studiem, neboť většina z dotazovaných navštěvovala neformální třídy v komunitním centru.

Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.

V Kleci pouze 1 (6,7 %) uživatel z 15 odpověděl v rozhraní 80 až 100 % a 6 (40,0 %) uživatelů se shodlo na bodech od 40 do 59 %.

V Njovu 22 (91,6 %) respondentů z 24 uvedlo body v rozmezí 80 až 100 %. Pouze 2 uživatelé uvedli nižší body na stupnici. Pro zambijské respondenty je tedy mnohem významnější pomoc v této oblasti, než pro respondenty z ČR, pro které je povinná docházka do školy nelibou nutností.

Povídáte si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)? Pokud ANO, zkus napsat, o čem jste se bavili.

V obou centrech občas probíhají preventivní besedy. V NZDM V Kleci si však nejvíce respondentů vzpomnělo na témata sexuality, což napsali 4 (26,7 %) uživatelé, stejně jako další 4 (26,7 %) lidé, kteří uvedli oblast tvrdých drog. Na dalších místech se ještě umístilo téma lehkých drog, konkrétně THC a onemocnění HIV/AIDS. Našli se i tací, kteří označili v možnostech, že žádná témata na přetřes nepřicházejí.

V centru Njovu udalo 7 (29,2 %) respondentů jako téma k prevenci onemocnění cholerou, což je pro tuto subsaharskou africkou zemi typické. U 4 uživatelů (16,7 %) se objevila témata jako prevence nemoci HIV/AIDS, či malárie. Další 4 (16,7 %) respondenti si žádná témata nevybavovali. Mezi odpověďmi se ale také našlo téma dodržování hygieny. Lze vydedukovat, že sexuální osvěta a téma drog a jejich užívání je otevřeným tématem spíše v českém zařízení pro mládež, v Zambii je prozatím osvěta v těchto oblastech v pozadí, ačkoli je v plánu začít s terénní prací s drogovými uživateli a v této oblasti se více vzdělávat.

Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.)

V NZDM V Kleci 10 uživatelů uvedlo (66,7 %), že pokud něco provedou, tak většinou dostanou sankci v podobě zákazu vstupu do klubu. 3 (20,0 %) respondenti napsali, že alternativní sankcí je úklid a 2 (13,3 %) odpovídající ještě uvedli nápravu škody.

Uživatelé centra Njovu zákaz vstupu do zařízení vůbec neuváděli. Většina z dotazovaných uvedla úklid prostor, těch bylo 10 (41,7 %). Dalších 6 (25,0 %) respondentů nezapomnělo na úklid toalet a 4 (16,7 %) si nejsou vůbec vědomi nějaké sankce. Úklid je tedy v obou centrech stejná alternativa k nápravě jednání uživatelů.

**Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)?
Znáznorní na stupnici od 0 do 100 %.**

Za NZDM V Kleci i za Njovu, o. p. s. odpověděla valná většina z dotazovaných, že spokojeni jsou. To bylo identifikovatelné z odpovědí 10 (66,7 %) respondentů z klubu V Kleci a 16 (66,6 %) odpovědí od uživatelů Njovu, o. p. s, kteří se shodně umístili v rozmezí od 80 do 100 %.

Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.

Respondenti z NZDM V Kleci uvedli, že nejvíce jim pracovníci pomohli se školními povinnostmi (doučování, domácí cvičení). Jednalo se o 6 (40,0 %) uživatelů. 3 (20,0 %) respondenti jmenovali pomoc s rodinnými problémy. U 2 (13,3 %) uživatelů se objevila témata jako pomoc s vrstevníky a drogami.

V Njovu, o. p. s. to bylo obdobné, neboť na prvním místě se s náskokem umístilo 9 (37,6 %) dětí a mladých lidí, kteří uvedli pomoci se studiem, vzděláváním (neformální třídy). 5 (20,8 %) dalších uživatelů je vděčných za pomoc při možnosti si číst v rámci klubu čtení. 3 (12,6 %) respondenti jsou potěšeni kvůli pomoci při pořízení školních potřeb.

Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?

Tato otázka posloužila i mladším dětem, jež ji mohly opět vyjádřit kresbou. Překvapivě uvedli respondenti z klubu V Kleci, že žádné nápady nemají, těch bylo 6 (24,0 %) z celkového počtu 25 jedinců. 5 (20,0 %) respondentů by rádo hudební aparaturu, která ačkoliv je v zařízení, tak není ve vyhovujícím stavu. 4 (16,0 %) uživatelé by pro změnu rádi při klubu vybudovali tělocvičnu s fitness.

V Njovu zvítězily PC s 10 (23,3 %) odpovídajícími ze 43 dětí a mladých lidí. U 6 (13,6 %) respondentů se objevila témata jako knihovna s více knihami a lepším zázemím obecně, hřiště s prolézačkami a jinými atrakcemi vhodnými pro krácení času např. o přestávkách ve škole. Celkově také více místa, pozemky pro celé zařízení. 5 (11,6 %) uživatelům chybí v centru dostatek materiálního vybavení od sportovního náčiní po školní potřeby.

Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď'?

Otázka na závěr si kladla za cíl zjistit, jak by dotyčná osoba trávila čas mimo možnost docházení do volnočasového centra. 6 (40,0 %) respondentů z klubu V Kleci by jej trávilo doma. Což byla velmi obecná odpověď, nicméně platná. 3 (20,0 %) uživatelé by trávili čas v centru města poblíž obchodního centra. A 2 (13,3 %) uživatelé na dotaz reagovali odpovědí, která se týkala sportovních činností. Věnovali by se zejména jízdě na populární koloběžce, či pohybové aktivitě známé pod jménem parkur. Další 2 (13,3 %) respondenti odpověděli, že nevědí, nicméně by se údajně nudili.

Respondenti z organizace Njovu, o. p. s. na tom byli obdobně jako respondenti z klubu V Kleci. A sice, že 13 (54,2 %) respondentů odpovědělo, že by trávili volný čas doma. V tomto případě ale nejde o domácí pohodu, nýbrž o zoufalou možnost, neboť jiná se v podobných situacích málokdy nabízí. Tyto děti a mladí lidé nemají mnohdy šanci navštěvovat školní instituci a také zájmové kroužky, tudíž jim nezbyvá nic jiného než být doma. 3 (12,6 %) respondenti uvedli, že by pomáhali svým matkám na trhu při prodeji potravin, či jiného zboží. 2 (8,3 %) uživatelé by čas využili k návštěvě svých rodin, další 2 (8,3 %) k hledání vhodné školy nebo práce (v Zambii není pojem dětská práce ničím ojedinělým) a do třetice by se 2 (8,3 %) lidé věnovali více sportu.

15.3 Shrnutí diskuze

Výsledky výzkumu mohla ovlivnit řada aspektů. Např. ztížené podmínky při výzkumu v Zambii, kde s mnohými respondenty ze strany dětí a mladých lidí nebyla z důvodu jazykové bariéry snadná vzájemná komunikace (některé děti mluvily pouze domorodým jazykem), v tomto případě pomáhali s překladem učitelé z neformálních tříd, ale i koučové sportovních kroužků (což už se ale mohlo odrážet na avizované anonymitě dotazníků).

V případě NZDM V Kleci mohla výsledky zkreslit osobní zaangażovanost. Realizátorka výzkumu zná prostředí jako své pracovní působiště a respondenti z řad pracovníků, ale i dětí, jakožto uživatelů služby, nejsou pro ni, i přes anonymitu, zcela neznámými lidmi. Nicméně principem výzkumu byla nestrannost a garance anonymity, a ta zůstala zachována.

Výzkumné otázky

Očekávání cílové skupiny spolu s pracovníky těchto zařízení je v souladu s reálným posláním služby. Cílová skupina dětí a mladých lidí v případě centra Njovu vnímá pomoc jako pomoc ve vlastním rozvoji. Prostřednictvím svého rozvoje pomocí sportu, výuky základních předmětů i získanými preventivními informacemi jsou tyto děti blíže vstupence do lepšího světa. Pracovníci to vidí podobně a rádi by ještě zavedli více aktivit, např. pro prevenci zneužívání drog atd.

Co se týče NZDM V Kleci, pak je posláním úsilí o sociální začlenění a nastartování pozitivní změny v nepříznivé sociální situaci. Očekáváním pracovníků je naplňovat volnočasové, sociální a preventivní aktivity tak, aby byly úspěšné z hlediska návštěvnosti, aktuálnosti a informovanosti. Úspěchem je už v podstatě pravidelná docházka dětí do klubu, interakce s pracovníky, jakož i s ostatními vrstevníky. Děti a mladí lidé z klubu V Kleci sice dle statistik nejvíce vyhledávají službu PC s připojením na Internet, nicméně i volnočasové aktivity jsou velkou motivací k opětovnému setkání. Prevencí jsou již kromě vzdělávacích debat a kroužků i nastavená pravidla, která cílová skupina zná a ví, že mají odrážet zdravý životní styl, a ne sociálně patologické jevy.

Cíle zařízení odpovídají potřebám cílové skupiny. Hypotéza je tak potvrzena.

Hypotéza, že pracovníci si jsou vědomi prevence a její důležitosti v podobných typech zařízení, získala na legitimitě. Pracovníci dbají na preventivní charakter služby a spatřují ji ve všech podobách nabízených služeb.

Podobnost aplikovaných přístupů v rámci komparace je v balíčku poskytování základních služeb. Zejména volnočasové aktivity mají společného jmenovatele. Podobnost lze spatřit i v strukturalizaci programu a v pozitivních vzorech, kdy se obě strany domnívají, že potřebné zkušenosti pracovníka i umění vybudování důvěry jsou přínosem. Uživatelé obou center vědí, kdy se jaká aktivita koná, či kdy dojde k nějaké změně. Tudiž jsou dobře informováni. Pracovníci obou center potvrdili, že klienti mají pravidla, jak by se měli v klubu, a nejen v něm chovat, nicméně sankce jako zákaz vstupu do zařízení platí jen v případě NZDM V Kleci. Alternativní sankce, jakými je úklid prostor, jsou platné pro obě zařízení. Volnočasové aktivity jsou dalším bodem, kde lze pozorovat podobnost v jejich poskytování, občas také v preventivních akcích, i když s ohledem na aktuální problémy danými kulturními odlišnostmi (např. v Zambii je více preventivních aktivit zaměřených na nemoci typu cholera, malárie a HIV/AIDS).

Uživatelé obou zařízení byli také vcelku spokojeni s poskytovanými aktivitami i materiálním vybavením.

Hypotéza, že přístupy práce v rámci aktivit zaměřených na volný čas jsou si podobné i bez ohledu na odlišné podmínky pro život, byla potvrzena.

V rámci komparace se narazilo samozřejmě i na případy, ve kterých nebylo možné shledat podobnost aplikovaných přístupů. V organizaci Njovu, o. p. s. funguje sport jakožto prevence socio-patologie. I v NZDM V Kleci tomu tak samozřejmě je, nicméně sportovní aktivity v Njovu jsou opravdu na vysoké úrovni a koučové různých sportů s mladými lidmi během pohybové činnosti mluví např. o riziku nákazy HIV/AIDS apod. V současné době je v pohybu projekt na realizaci terénní sociální práce s lidmi závislými na drogách. Rozdíl je ve formě poskytování vzdělávání. Zatímco lidé v Njovu mají možnost navštěvovat neformální třídy srovnatelné s klasickým vzděláváním ve školách a studium je pro organizaci prioritou číslo 1, děti z NZDM V Kleci chodí do klubu relaxovat po běžném vyučování a pomoc se vzděláváním až tolik nevyhledávají, ačkoliv i to je poskytovaná služba. V Njovu je velkým problémem, a tedy negativním aspektem poskytování služby, nedostatek financí, neustále je potřeba shánět různé donátory a dárce. V zambijské organizaci také více spolupracují s rodiči, jedná se tak o komunitní centrum, které zahrnuje spolupráci s širší rodinou, a nejen s dětmi a mládeží, jak je tomu v NZDM. Díky tomu mají větší možnost zpětné vazby. V Kleci je vyhledávanou aktivitou pobyt na PC, v Njovu je to především sportovní vyžití a vzdělávání. Co se týče pravidel v klubech, pak v Njovu nemají žádná, které by se týkala sexuální aktivity či užívání drog. To však neplatí pro NZDM V Kleci. K žádnému porušení pravidla, které by se však týkalo výše uvedených oblastí během výzkumu, nedošlo. Za porušení pravidel také nedostávají děti a mladí lidé z Njovu sankci zákazu vstupu, ve shodě jsou pouze s alternativními tresty, kterými je např. úklid společných prostor. V Zambii vítězí jako motivace k opětovnému setkání poskytované vzdělávání, v zařízení je studium prioritou číslo 1. V ČR jsou jimi volnočasové aktivity. Do školy děti chodí, neboť je u nás základní vzdělání povinné. V Njovu dětem a mladým lidem chybí PC s příslušenstvím, uvítali by je do budoucna. Děti v ČR nebyly moc nápadité, neboť nejvíce z nich jich napsalo, že žádný návrh do budoucna nemají.

Významným prvkem těchto center je pomoc se vzděláváním, a to zejména v centru Njovu, které má k dispozici i dvě neformální třídy. To dokáže suplovat kvalitnímu školství, nicméně mělo by sloužit jako přechodná stanice před nástupem do běžné

školy. Vzhledem k postavení vzdělání je jeho význam v Zambii skutečně prioritou. Nemůže si jej dovolit každý a je v podstatě vstupenkou do lepšího světa. Uživatelé z klubu V Kleci využívají také službu pomoci s plněním školních povinností. Ta se týká zejména doučování a asistence při domácích cvičeních.

Hypotéza, že všichni dotazovaní respondenti v Zambii službu nabízející pomoc se vzděláváním vyhledávají a jsou s ní spokojeni, se zcela nepotvrdila. V organizaci Njovu to uvedlo 22 (91,6 %) respondentů z 24 (rozhraní bodů od 80 do 100 %). 2 uživatelé uvedli nižší body na stupnici.

Hypotéza, že v ČR je poptávka po této službě pouze u poloviny z dotazovaných respondentů, se potvrdila. V Kleci pouze 1 (6,7 %) uživatel z 15 odpověděl v rozhraní 80 až 100 % a 6 (40,0 %) se 3 (20,0 %) uživateli se shodlo na bodech od 40 do 59 %.

Zpětnou vazbu od dětí mohou pracovníci získávat buď prostřednictvím třetí osoby, např. rodičů v případě komunitního centra Njovu. Dalším ukazatelem jsou jednotlivé dílčí úspěchy, které jsou jasně prokazatelné, např. vítězství ve sportovním klání. V NZDM V Kleci je zpětnou vazbou už i docházka do klubu, její pravidelnost. V rámci klubového sezení je taktéž prostor na poskytnutí zpětné vazby. Další možností je evaluace v podobě dotazníku spokojenosti, který je dětem rozdán k vyplnění.

Plány pracovníků do budoucna se ztotožňují se zachováním stávajících aktivit, neboť nejvíce uživatelů z klubu V Kleci ani nemělo jiné návrhy na zlepšení chodu zařízení. Určitě je shoda v možnosti podpory seberozvoje každého jednotlivce, s čímž jsou spojeny návrhy v klubu V Kleci na zlepšení výbavy hudební aparatury nebo třeba na vybudování tělocvičny. V případě centra Njovu je plánem pozitivně ovlivňovat děti a mladé lidi za účelem dosažení úspěchu např. ve vzdělání, sportu apod. Návrhem uživatelů je právě vylepšení materiálního vybavení, ale i celkového prostoru, případě jeho zvětšení.

Hypotéza o budoucnosti chodu zařízení se potvrdila a plány pracovníků se téměř shodují s návrhy cílové skupiny. Těmi jsou tedy zachování stávajících aktivit a pomoc při seberozvoji každého jednotlivce, ať už při hudební přípravě, akrobacii, dosažení úspěchů ve vzdělání.

15.4 Porovnání na základě jiných výzkumů

Srovnání lze např. realizovat s diplomovou prací s názvem Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež, jejímž autorem je Ing. Michal Svoboda.

Svoboda (2007) ve své práci analyzoval praxi otevřených klubů pro volný čas při střediscích pro volný čas a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež. Zabýval se také zahraničními zařízeními, kterými se v minulosti tyto kluby inspirovaly – byl jím německý model otevřené práce s dětmi a mládeží a anglosaský model práce s mládeží. Ze zjištění Svobody (2007) se dalo poukázat na různé přístupy, např. že německý model klade důraz na poskytování sociálního prostoru a vytváření podmínek k seberealizaci mladých osob, kdežto anglosaský je spíše zaměřený na vnitřní vazby. Také, že model NZDM, podobně jako model otevřených klubů, staví na principu otevřeného, tzv. nízkoprahového prostředí, ve kterém však dominují sociální služby (Svoboda, 2007). Nicméně závěrem jsou všechny koncepce adekvátní odpovědí na sociální a vývojové potřeby „neorganizované mládeže“, i když každá je specifická prostředím, ze kterého vychází, ale v podstatě se tyto koncepce díky společné cílové skupině překrývají (Svoboda, 2007).

Výzkum probíhal ve dvou zemích, tak diametrálně odlišných, že na základě vzdálené kultury a tamních tradic nebylo snadné definovat model práce, ač se jednalo o česko-zambijskou organizaci. Jde o defacto otevřený klub pro volný čas, ale nejen kvůli tomuto důvodu. S ohledem na poskytování neformálního vzdělávání zní celý název centra v compoundu Chibolya takto: Centrum mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit. Na straně druhé je nízkoprahové zařízení V Kleci pro děti a mládež (NZDM), které plní podobnou funkci jako Njovu, avšak podléhá více plánování zaměřenému na pozitivní změny cílové skupiny. Lze zde vidět podobnost i v přístupech, které jsou uplatňovány s ohledem na specifika daného zařízení, kdy se také koncepce obou organizací ve svém poslání a principech překrývají prostřednictvím společné cílové skupiny dětí a mládeže.

NZDM je jakousi „čekárnou na dospělost“ (Zemanová, Dolejš, 2015). Pracovníci těchto zařízení provázejí mladé lidi nelehkými životními obdobími od útlého dětství, přes dospívání, až po mladou dospělost (Zemanová, Dolejš, 2015). V jednotlivých činnostech lze nalézt pochopení, podporu a pomoc (Zemanová, Dolejš, 2015). S tímto tvrzením lze souhlasit v případě obou center, neboť dle pozorování a vyhodnocování

výsledků se nemalou mírou na životní spokojenosti podílí právě zájem ze strany erudovaných sociálních pracovníků. Hypotéza o důležitosti prevence se v této práci také potvrdila. Odborníci v práci s mládeží spatřují preventivní charakter ve všech nabízených službách, ať už jde o sportovní aktivity nebo doprovod k lékaři.

Termín „čekárna na dospělost“ je součástí publikace „Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež“, kterou mají na svědomí autoři Mgr. Vanda Zemanová a PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Oba projekty mají vysokou šanci na přežití do budoucích let. Na základě výzkumu práce Dobrovolnictví jako nástroj profesionálního vedení zdravotně sociálních projektů v Africe autorky doc. PhDr. Adély Mojžíšové, PhD. a Mgr. Lenky Roskové, se mimo jiné klade nezbytný důraz na vysokou profesní úroveň pracovníků, či dobrovolníků v rozvojové pomoci. Důležité jsou jednak osobnostní předpoklady, ale i průběžné vzdělávání během realizace vlastních projektů (Mojžíšová, Rosková, 2009).

Vzdělávací seminář o návykových látkách a závislostech se v době realizace výzkumu diplomové práce uskutečnil ve volnočasovém centru mimoškolních aktivit Njovu v Zambii. Přítomni byli všichni pracovníci i dobrovolníci zařízení. Tudíž i na tamní podmínky a potíže při shánění finančních prostředků na rozvoj vzdělávání, se takto důležitá podpora nových, či stávajících projektů čas od času koná. Zainteresování komunity cílové země, jak deklarují ve svém článku doc. PhDr. Adéla Mojžíšová, PhD. a Mgr. Lenka Rosková (2009), je nesmírně důležité pro udržitelnost těchto činností a celkového zlepšení situace místních uživatelů.

V organizaci Člověk v Tísni, o. p. s. jsou pracovníci NZDM V Kleci konfrontováni s nezbytností doplňování poznatků o sociální práci, ať už ze zákona o povinném vzdělávání, nebo vzhledem k neustále se rozvíjející a tvárné podobě poskytovaných služeb. A třebaže pracovníci NZDM V Kleci souhlasí s potřebou kompetentnosti při poskytovaných aktivitách, zároveň uvedli, že ne vždy se setkají s úspěchem u cílové skupiny. Velmi důležité je být dětem pozitivním vzorem a získat si u nich důvěru, pak zde existuje šance na úspěšnou spolupráci do budoucna. To deklarovali zejména pracovníci Njovu a na atraktivitě nabízených služeb to bylo znát.

Mgr. Veronika Šimečková (2010) ve svém článku „Volnočasové aktivity pro děti ulice v Zambii“ poskytla mimo jiné prostor dětské kresbě. Na základě jejích výsledků se tak dala zjistit rodinná a sociální anamnéza (Šimečková, 2010). V diplomové práci byl výzkum také podpořen dětskou kresbou. Děti, jež byly pro účel sběru dat vybrány,

nakreslily, které aktivity slaví úspěch, a které jim zde naopak chybí. U nejmenších dětí z cílové skupiny uživatelů se na základě výtvorů dalo usuzovat na zpětnou vazbu jejich (ne)splnění. Aktivity, které nejvíce vyhledávají se liší z hlediska materiálního vybavení. V NZDM V Kleci tráví děti nejraději volný čas u PC, kdežto v Njovu se vybijí sportem, jakým je např. fotbal, či karate. Nicméně i tak postrádají v Njovu nejvíce osobní počítače, na kterých by tak mohly zdokonalovat své informační a komunikační dovednosti (finanční zátěž pro centrum). V nízkoprahovém klubu V Kleci mladším dětem nic nechybí, ačkoliv by uvítaly upgrade hudební aparatury. Z toho tedy zejména vyplývá, že pozitivní vzory v podobě kompetentních lídrů klubů pro děti a mládež jdou ruku v ruce s požadavky na materiální vybavení.

Co se týče prevence rizikového chování, jakým je např. užívání drog, pak v Zambii pomáhají sportovní kluby (Šimečková, Rejhová, 2007). Zde je mladí koučové upozorňují na možná rizika, jež mohou nastat při takovém rizikovém způsobu života (Šimečková, Rejhová, 2007). Nicméně ani takové kluby nemusí být pro každého (Šimečková, Rejhová, 2007). V Zambii je vysoký počet dětí žijících pod hranicí chudoby, sirotků i nemocných HIV/AIDS (Šimečková, Rejhová, 2007). Tyto děti jsou často bez potřebné podpory z důvodu nedostatečně rozvinuté zdravotně sociální sítě (Šimečková, Rejhová, 2007). Nemusí stačit stanovené kapacity zařízení, a tak pokud nejsou v péči terénních pracovníků, tzv. streetworkerů, zůstávají bezprizorní (Šimečková, Rejhová, 2007). Zambie je tím specifictější, že se potýká s mnoha dalšími existenčními problémy, čímž nezbývá čas na tuto problematiku (Šimečková, Rejhová, 2007).

V centru Njovu, o. p. s. v chudinské čtvrti Chibolya v rámci preventivních sportovních aktivit jako je fotbal, netbal, karate, ale i jiných ne úplně sportovně založených aktivit jako je např. drama club probíhá osvěta založená na zdravém životním stylu. Trenéři, což jsou převážně mladí lidé, diskutují s cílovou skupinou dětí a mládeže na ožehavá témata, jakými jsou drogy a jejich zneužívání, sexualita, HIV/AIDS problematika apod. Děti tak získávají informace přirozeným a nenuceným způsobem, které by jinak z důvodu nulové docházky do školních institucí, neměly šanci získat.

V našich zeměpisných podmínkách se také podobným způsobem preventivně působí na děti a mládež. To znamená skrze zdravý postoj k životu, sportu a vzdělání bez patologických vzorců v chování. Avšak konkrétně v NZDM V Kleci se dá polemizovat o stejném zápalu do těchto aktivit jako v organizaci Njovu o. p. s., což je dáno faktem,

že u nás je větší prevalence sociálních služeb s podobným zaměřením. Celkově zde mají děti více možností, jak trávit volný čas, a tak se ne vždy pracovníci NZDM V Kleci setkávají s vysokou účastí na pořádaných akcích.

V obou centrech je prostor k debatním kroužkům na tato témata. V NZDM V Kleci nejraději uživatelé debatovali na téma sexuality a drog. V centru Njovu respondenti udali za nejdůležitější preventivní téma onemocnění cholerou, což je typické pro tuto africkou zemi. Dalšími náměty pro prevenci uvedli onemocnění HIV/AIDS, či malárii.

O sportovních klubech, které cílí na prevenci zneužívání návykových látek v Zambii pojednává mimo jiné článek téhož názvu autorek Mgr. Veroniky Šimečkové a Mgr. Radky Rejhové. Autorky vycházely z vlastního výzkumu v Zambii, kde se zúčastnily studijní stáže (Šimečková, Rejhová, 2007). Článek Šimečkové a Rejhové (2007) pojednává o zneužívání návykových látek v tamní společnosti, jejich uživatelích a preventivních složek pomoci (sportovní a výukové kluby).

Závěr

V diplomové práci, jejímž tématem byly volnočasové aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů u dětí a mládeže ve vybraných nízkoprahových centrech, vycházím ze studia odborné literatury i z vlastních zkušeností. S ohledem na pracovní zkušenosti s cílovou skupinou jsem se rozhodla absolvovat jednu část výzkumu ve zcela jiné zemi v podobném typu zařízení.

V Zambii, zemi subsaharské Afriky, jsem strávila dohromady tři měsíce, během nichž proběhl smíšený výzkum, aby pak posloužil k identifikaci podoby přístupů v sociální práci s dětmi s ohledem na kulturu a zvyky dané společnosti, což bylo cílem diplomové práce.

Účelem obou center je sociální začlenění a nastavování pozitivních změn v nepříznivé sociální situaci. I když centrum Njovu ve své podstatě není nízkoprahovým zařízením, principy jsou podobné, jako je tomu u NZDM V Kleci. Obě centra mají nastavený tzv. „nízký práh“ a fungují na bázi dobrovolnosti, bezplatnosti, ale i anonymity. Což neplatí o některých konkrétních programech, jako je tomu u neformálních tříd (centrum mimoškolního vzdělávání Njovu) a v případě Kariérního a profesního poradenství, tzv. KAPPA (organizace ČvT – někteří uživatelé NZDM V Kleci jsou zároveň uživateli služby KAPPA). Zde je již anonymita odkrytá a požaduje se vyšší míra účasti uživatele na vzájemné spolupráci.

Cílem práce je tedy identifikace podoby přístupů k dětem v sociální práci ve vybraných organizacích. Centra byla takto vybrána záměrně, neboť v jednom z nich pracuji a měla jsem tak možnost realizace výzkumu na „domovské“ půdě. Znamé prostředí a vzájemná důvěra mezi kolegy i ve vztahu pracovník a uživatel byla jistě přínosem při sběru potřebných dat.

Zkušenost v centru pro děti a mládež v Zambii byla neskutečným přínosem a poznáním. Lidé ve zdejších podmínkách přistupují k nabízené pomoci s pokorou a respektem, k čemuž v naší vyspělé společnosti ne vždy dochází.

Práce byla s ohledem na strukturu a přehlednost rozdělena na dvě části, na teoretickou a výzkumnou část.

V teoretické části jsem představila sociální práci jako pomáhající profesi. Z hlediska kompatibility byla teorie členěna na sociální práci s dětmi a mládeží v kontextu České a Zambijské republiky. V teoretické části byly také popsány socio-patologické jevy ve společnosti. Jedná se zejména o zneužívání návykových látek,

brzkou sexualitu a prostituci, agresivitu, vztahové problémy, a ne vždy řádné plnění školních povinností. To vše bylo demonstrováno s odkazem na možnou prevenci.

Výzkumná část byla provedena jak kvalitativní, tak kvantitativní formou. Metodika výzkumného problému zahrnovala popis konkrétního NZDM V Kleci v České republice. K bližší identifikaci došlo také u centra mimoškolního vzdělávání a volnočasových aktivit Njovu v Zambijské republice. Byly popsány cíle zařízení, lokalita, ve které se klub nachází a zaměření na vzdělávání a volný čas.

Diplomová práce se držela svého cíle a na jeho základě byly stanoveny výzkumné otázky, hypotézy, výzkumný soubor, metodika a sběr dat. Po získání potřebných dat došlo k jejich interpretaci. V kvalitativním výzkumu byla použita technika doslovné transkripce, kdy byla na základě nahrávaných rozhovorů s pracovníky obou center provedena kategorizace pojmů a přepis rozhovorů. Kvantitativní část výzkumu byla provedena za pomoci vyplněných dotazníků určených pro děti a mládež z obou zařízení.

Shrnutí výsledků ukázalo, že očekávání cílové skupiny a pracovníků těchto zařízení je v souladu s reálným posláním služby. Pracovníci také dbají na preventivní charakter služby a spatřují ho ve všech podobách nabízených služeb. Podobnost aplikovaných přístupů v rámci komparace je defacto v balíčku poskytování základních služeb, jak v rozhovoru sdělil jeden z pracovníků. Zejména volnočasové aktivity mají společného jmenovatele pro obě zařízení. Nicméně ne ve všem lze spatřovat podobnost. Např. vzdělávání je v centru mimoškolní výuky Njovu hlavní prioritou, kdežto v NZDM V Kleci jsou to volnočasové aktivity. Plány pracovníků se téměř shodují s návrhy dětí a mládeže do budoucna. Především jde o zachování stávajících aktivit, podporu při seberozvoji a vzdělání, ať už psychologickou pomocí a podporou, či materiálním vybavením.

Zhodnotit, jak moc jsme si podobní a naopak ve výše zmíněných stanoviscích, bylo velmi zajímavé. Zvláště, když byl výzkum prováděn v terénu africké divočiny. Velmi přínosnou byla evaluace, jež zejména prostřednictvím dotazníků vznikla. Jednalo se o zpětnou vazbu uživatelů pro pracovníky center. Díky jejich odpovědím byla poskytnuta odezva vyjadřující spokojenost či nelibost se stávajícími službami, dostalo se nám tak i možných návrhů na vylepšení služeb.

Využitelnost výsledků v praxi je např. pro další studenty(ky), pokud se rozhodnou pro studijní stáž v Zambii a budou v tamním centru pro děti a mládež realizovat výzkum. Samozřejmě výstupy z jednotlivých výzkumů mohou posloužit i jako zpráva o stavu spokojenosti pracovníků a uživatelů služby.

Nadále bych neupouštěla od principu nízkoprahovosti. Neboť ta se významnou měrou podílí na vybudování důvěry uživatelů k pracovníkům center. S ohledem na možnost anonymity, dobrovolnosti a samozřejmě bezplatnosti.

Dalším námětem pro řešení možných problémů v uvedené oblasti je pokračovat ve výzkumu za určitý časový horizont, neboť s ohledem na dynamiku těchto služeb by bylo určitě zajímavé sledovat jejich další vývoj, např. nakolik se v centru Njovu začali věnovat projektu sociální pomoci dětem a mladým lidem závislým na drogách apod.

Seznam literatury

- [1] Adopce zambijských dětí na dálku, 2017a. O projektu. *Adopcezambie.cz* [online]. Ostrava: Njovu, o. p. s. [cit. 2017-03-14]. Dostupné z: <http://www.adopcezambie.cz/vitejte/>
- [2] Adopce zambijských dětí na dálku, 2017b. Systém školství v Zambii. *Adopcezambie.cz* [online]. Ostrava: Njovu, o. p. s. [cit. 2017-03-12]. Dostupné z: <http://www.adopcezambie.cz/skolstvi-v-zambii/>
- [3] Adopce zambijských dětí na dálku, 2017c. Zambie. *Adopcezambie.cz* [online]. Ostrava: Njovu, o. p. s. [cit. 2017-03-02]. Dostupné z: <http://www.adopcezambie.cz/zambie/>
- [4] BOLLWEG, P., OTTO, H., 2009. Landscapes of Education and the New Role of Social Work: International Models of How to Combine Formal, Non-formal and Informal Education. *Social Work & Society*. 7(2), 149–151. ISSN 1613-8953.
- [5] BORGA, L. G., 2015. *Children's own time use and its effect on skill formation*. Prague: CERGE-EI. 59 s. ISBN 978-80-7343-339-0.
- [6] BUCHÁČKOVÁ, M., 2014. Socializační přístup v sociální práci s dětmi a mládeží v sociálně vyloučených lokalitách. *Sociální práce*. 2(14), 16–19. ISSN 1213-6204.
- [7] BURIÁNEK, J., MORAVCOVÁ, E., 2015. Faktory vzniku delikventních tendencí u školní mládeže. *Geografické rozhledy*. 24(5), 26–27. ISSN 1210-3004.
- [8] ČECHLOVSKÝ, J., 2006. Kořeny vzniku NZDM v České republice. *Streetwork.cz* [online]. Praha: Česká asociace streetwork, o. s. [cit. 2017-01-28]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=703
- [9] Česká asociace streetwork, o. s., 2008. Pojmosloví NZDM. *Streetwork.cz* [online]. Praha: Česká asociace streetwork, o. s. [cit. 2016-12-14]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/images/download/Pojmoslovi_text.pdf
- [10] Česká rozvojová agentura, 2017. Zambie. *Czechaid.cz* [online]. Praha: Česká rozvojová agentura [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://www.czechaid.cz/zeme/zambie/>
- [11] Člověk v tísni, o. p. s., 2017a. *Nabídkový list služeb klubu V Kleci*. Liberec: NZDM V Kleci. ISBN neuvedeno.

- [12] Člověk v tísní, o. p. s., 2017b. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. *Clovekvitisni.cz* [online]. Liberec: Člověk v tísní [cit. 2017-06-22]. Dostupné z: <https://www.clovekvitisni.cz/cs/socialni-prace/pobocka/liberec/programy#nizkoprahove-zarizeni-pro-deti-a-mladez-3>.
- [13] Člověk v tísní, o. p. s., 2017c. Standard č. 2 – Ochrana práv osob. In: *Standardy kvality NZDM V Kleci*. Liberec: Člověk v tísní, o. p. s. ISBN neuvedeno.
- [14] Člověk v tísní, o. p. s., 2017d. Standard č. 3 – Jednání se zájemcem o službu. In: *Standardy kvality NZDM V Kleci*, 2006. Liberec: Člověk v tísní, o. p. s. ISBN neuvedeno.
- [15] Člověk v tísní o. p. s., 2017e. Veřejný závazek. *Clovekvitisni.cz* [online]. Liberec: Člověk v tísní, o. p. s. [cit. 2017-01-27]. Dostupné z: https://www.clovekvitisni.cz/uploads/file/1499693282-Ve%C5%99ejn%C3%BD%20%C3%A1vazek%20klubu%20V%20Kleci%207_2017.pdf
- [16] DHEMBA, J., DHEMBA, B., 2015. Ageing and Care of Older Persons in Southern Africa: Lesotho and Zimbabwe Compared. *Social Work & Society*. 13(2), 16. ISSN 1613-8953.
- [17] DISMAN, M., 2005. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vydání. Praha: Karolinum. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- [18] European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction, 2007. *Drug use and related problems among very young people (under 15 years old): selected issue*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. 20 s. ISBN 978-92-9168-308-6.
- [19] FISCHER, S., ŠKODA, J., 2009. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.
- [20] GÉRINGOVÁ, J., 2011. *Pomáhající profese – tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Praha: TRITON. 198 s. ISBN 978-80-7387-394-3.
- [21] GULOVÁ, L., 2011. *Sociální práce: Pro pedagogické obory*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.
- [22] HÁJEK, B. et al., 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vydání. Praha: Portál. 240 s. ISBN 978-80-262-0030-7.
- [23] HENDL, J. et al., 2014. *Statistika v aplikacích*. Praha: Portál. 456 s. ISBN 978-80-262-0700-9.

- [24] HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [25] HERMOCHOVÁ, S., VAŇKOVÁ, J., 2014. *Hry pro rozvoj skupinové spolupráce*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0727-6.
- [26] HRONOVÁ, T., 2016. Ukradené dětství. *Rozvojovka.cz* [online]. Praha: Člověk v tísní, o. p. s. [cit. 2017-06-02]. Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/clanky/1828-ukradene-detstvi.htm>
- [27] JARRETT, J. L., WINGROVE, T., 2014. The Law and Child Wellbeing: Where Are We and Where Do We Go From Here? In: MILLER, K., M., CHAMBERLAIN, J., WINGROVE, T. (eds). *Psychology, law, and the wellbeing of children*. New York: Oxford University Press, 2014, s. 273. ISBN 978-0-19-993421-8.
- [28] JESSUP, H., ROGERSON, S., 2016. Towards Postmodern Emancipatory Practices in Social Work. In: PEASE, B., FOOK, J. (eds). *Transforming Social Work Practice: Postmodern Critical Perspectives*. New York: Routledge, s. 240. ISBN 1136849408.
- [29] JILICH, D. et al., 2014. *HIV infekce: současné trendy v diagnostice, léčbě a ošetrovatelství*. Praha: Mladá fronta. 171 s. ISBN 978-80-204-3325-1.
- [30] KAJANOVÁ, A. et al., 2015. *(Ne)rovnosti v romských rodinách*. Praha: Lidové noviny. 103 s. ISBN 978-80-7422-455-3.
- [31] KALINA, K., 1999. *Drogy v ordinaci praktického lékaře: Příručka o drogách, jejich zneužívání a komplikacích pro všeobecnou medicínskou praxi*. 2. vydání. Praha: Filia, s. 95. ISBN 80-238-4088-6.
- [32] KLÍMA, P., JEDLIČKA, R., 2007. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In: KLÍMA, P. et al. (eds.). *Kontaktní práce*. 2. vydání. Praha: Česká asociace streetwork. 359 s. ISBN 978-80-254-4001-8.
- [33] KOPECKÝ, K., SZOTKOWSKI, R., 2015. Kyberšikana a další formy rizikového chování českých dětí v prostředí internetu. *Adiktologie*. 15(3), 226–233. ISSN 1213-3841.
- [34] KOPŘIVA, K., 2006. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vydání. Praha: Portál. 147 s. ISBN 80-7367-181-6.
- [35] LABÁTH, V. et al., 2001. *Riziková mládež: možnosti potenciálních zmien*. Praha: SLON. 157 s. ISBN 80-85850-66-4.

- [36] LHOTOVÁ, M., 2010. *Proměny výtvarné tvorby v arteterapii*. České Budějovice: Jihočeská univerzita. 199 s. ISBN 978-80-7394-209-0.
- [37] MATOUŠEK, O. et al., 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2. vydání. Praha: Portál. 352 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [38] MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- [39] MOJŽÍŠOVÁ, A., ROSKOVÁ, L., 2009. Dobrovolnictví jako nástroj profesionálního vedení zdravotně sociálních projektů v Africe. *Sociální práce*. 4(09), 71–77. ISSN 1213-6204.
- [40] MORGENSTERNOVÁ, M. et al., 2007. *Rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum. 218 s. ISBN 978-80-246-1361-1.
- [41] NĚMEC, J., 2008. *Zambie*. *Afrikaonline.cz* [online]. Afrikaonline.cz [cit. 2017-06-21]. Dostupné z: <http://www.afrikaonline.cz/view.php?cislocclanku=2008022201>
- [42] Njovu nezisková organizace, 2017a. Projekty: Little Noah Children's Home v Mongu. *Njovu.cz* [online]. Zambia: Njovu, o. p. s. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://www.njovu.cz/projekty/>
- [43] Njovu nezisková organizace, 2017b. Učňovské vzdělávání pro sociálně ohrožené děti Katongo. *Njovu.cz* [online]. Zambia: Njovu, o. p. s. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://www.njovu.cz/projekty/>
- [44] PÁVKOVÁ, J. et al., 2002. *Pedagogika volného času*. 3. vydání. Praha: Portál. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
- [45] PAYNE, M., 2016. *Modern social work theory*. 4th edition. New York: Oxford University Press. 441 p. ISBN 978-0-19-061524-6.
- [46] PEŠATOVÁ, I., 2007. *Sociálně patologické jevy u dětí školního věku*. Liberec: TUL. 364 s. ISBN 978-80-7372-291-3.
- [47] Plus pro Vás, 2011. Nejjednodušší, a přesto zanedbávaná prevence nemocí. *Plusprovas.cz* [online]. Praha: Nestlé [cit. 2017-06-13]. Dostupné z: <https://www.plusprovas.cz/clanek/nejjednodussi-a-presto-zanedbavana-prevence-nemoci>
- [48] PROCHÁZKA, M., 2012. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada. 208 s. ISBN 978-80-247-3470-5.
- [49] *Project profile Njovu Community Centre in Chibolya*, 2016. Lusaka: Njovu Zambia. ISBN neuvedeno.

- [50] RÖHR, H., 2015. *Závislost: jak jí porozumět a jak jí překonat*. Praha: Portál. 175 s. ISBN 978-80-262-0927-0.
- [51] SAHN, D., 2010. *The Socioeconomic Dimensions of HIV/AIDS in Africa: Challenges, Opportunities, and Misconceptions*. New York: Cornell University. 360 p. ISBN 0801476933.
- [52] Streetwork, 2006. Co je nízkoprahový klub pro děti a mládež? *Streetwork.cz* [online]. Praha: Česká asociace streetwork, z. s. [cit. 2016-12-14]. Dostupné z: http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=183
- [53] SVOBODA, M., 2007. *Sociálně-pedagogické přístupy práce s „neorganizovanou mládeží“ v nízkoprahových zařízeních a otevřených klubech pro děti a mládež*. České Budějovice. Diplomová práce. Teologická fakulta JU.
- [54] ŠIMEČKOVÁ, V., 2010. Volnočasové aktivity pro děti ulice v Zambii. *Kontakt*. 12, 185–192. ISSN 1212-4117.
- [55] ŠIMEČKOVÁ, V., REJHOVÁ, R., 2007. Zneužívání návykových látek v Zambii. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 2(07), 192–197. ISSN 1804-7858.
- [56] TOLLAROVÁ, B. et al., 2013. *Jsme lidé jedné země: program prevence xenofobie a rasismu*. Praha: Portál. 264 s. ISBN 978-80-262-0376-6.
- [57] TYRLÍK, M. et al., 2012. *Zátěž v adolescenci*. Brno: Masarykova univerzita. 93 s. ISBN 978-80-210-6042-5.
- [58] UHDE, Z., TOŽIČKA, T., 2014. Priority pro rozvoj: zpráva GCAP o konzultacích s organizacemi občanské společnosti v Zambii v roce 2014. *Prevence úrazů, otrav a násilí* [online]. České Budějovice: ZSF JU [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120501144404441291.pdf>
- [59] Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, 2006. [online]. [cit. 2017-07-02]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 164. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7336/505_2006_aktual.pdf
- [60] ZEMANOVÁ, V., DOLEJŠ, M., 2015. *Životní spokojenost, sebehodnocení a výskyt rizikového chování u klientů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 151 s. ISBN 978-80-244-4492-5.

- [61] ŽENATOVÁ, Z., 2011. *Vybrané formy rizikového chování: materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ*. Praha: Dr. Josef Raabe. 46 s. ISBN 978-80-87553-25-1.

Seznam příloh

Příloha č. 1 Otázky pro pracovníky NZDM V Kleci v ČJ.....	130
Příloha č. 2 Otázky pro pracovníky komunitního centra Njovu v AJ.....	131
Příloha č. 3 Dotazník pro uživatele služby v ČJ.....	132
Příloha č. 4 Dotazník pro uživatele služby v AJ.....	135
Příloha č. 5 Kresba pro mladší uživatele v ČJ (vzor)	138
Příloha č. 6 Kresba pro mladší uživatele v AJ (vzor)	139
Příloha č. 7 Kresby mladších uživatelů z NZDM V Kleci a komunitního centra Njovu	140

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Pohlaví respondentů.....	79
Tabulka č. 2 Věk respondentů	79
Tabulka č. 3 Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.....	87
Tabulka č. 4 Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.....	88
Tabulka č. 5 Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)? Znázorni na stupnici od 0 do 100 %	92
Tabulka č. 6 Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)? Znázorni na stupnici od 0 do 100 %	92

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Jaké aktivity v centru vyhledáváš?	80
Obrázek č. 2 Jaké aktivity v centru vyhledáváš?	80
Obrázek č. 3 Víš, kdy se jaká aktivita koná?	82
Obrázek č. 4 Víš, kdy se jaká aktivita koná?	82
Obrázek č. 5 Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby, různých aktivit atd. (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?	83
Obrázek č. 6 Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby, různých aktivit atd. (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?	83
Obrázek č. 7 Máte pevně stanovena pravidla, jak se v centru správně chovat?	84
Obrázek č. 8 Máte pevně stanovena pravidla, jak se v centru správně chovat?	84
Obrázek č. 9 Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?	86
Obrázek č. 10 Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?	86
Obrázek č. 11 Povídáte si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)? Pokud ANO, zkus napsat, o čem jste se bavili.....	89
Obrázek č. 12 Povídáte si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)? Pokud ANO, zkus napsat, o čem jste se bavili.....	89
Obrázek č. 13 Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.).....	90
Obrázek č. 14 Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.).....	91
Obrázek č. 15 Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.....	93
Obrázek č. 16 Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.....	93
Obrázek č. 17 Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?	95
Obrázek č. 18 Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?	95
Obrázek č. 19 Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď?	97

Obrázek č. 20 Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď? 97

Přílohy

Příloha č. 1 Otázky pro pracovníky NZDM V Kleci v ČJ

Aktivity zaměřené na prevenci socio-patologických jevů ve vybraných nízkoprahových klubech

Otázky pro pracovníky:

- 1) Jaké druhy aktivit v zařízení poskytuje?
- 2) Do jaké míry se podílejí na prevenci?
- 3) Mohou dle Vás sportovní a celkově volnočasové aktivity fungovat jako prevence socio-patologie?
- 4) Máte pevně stanovený program, dle kterého se řídíte?
- 5) Jsou pravidla klubu (centra) v souladu s filosofií zdravého životního stylu?
- 6) Myslíte si, že na osobnosti odborníka („lídra“) a jeho kompetencích závisí úspěch konkrétní aktivity? (Pozitivní vzor ...)
- 7) Poskytujete pomoc i se vzděláváním, přípravou do školy, s motivací ke studiu. Pokud ano, jakou formou?
- 8) V různých centrech fungují besedy o drogách, kriminalitě, zdraví a nemocech. Jak řešíte prevenci, jež je konkrétně zaměřena na poradenství o těchto jevech?
- 9) Může nastat problém, který je třeba řešit, ať už individuální či skupinovou intervencí. Myslíte si, že do jisté míry vychováváte děti a předáváte jim pozitivní vzory ve smyslu prevence nežádoucího chování?
- 10) I pozitivní cíle práce mohou narážet na negativní aspekty při jejich poskytování. Co vnímáte jako zápornou stránku? (např. finanční otázka apod. – u poskytování aktivit zaměřených na prevenci).
- 11) Máte možnost zpětné vazby? Nakolik jsou tyto aktivity úspěšné a plní preventivní funkci, byť jenom v tom, že dítě tráví svůj volný čas smysluplnou činností a ne na ulici? Jak jste spokojeni s účastí, máte výkaznictví, o které se můžete opřít?
- 12) Jaké jsou v tomto směru Vaše plány do budoucna?

Příloha č. 2 Otázky pro pracovníky komunitního centra Njovu v AJ

Activities Aimed at the Prevention of Children's and Youth's Sociopathic Phenomena in Youth-drop in Selected Centers

Questions for staff:

- 1) What kinds of activities do you provide in the facility?
- 2) To what extent contribute to the prevention?
- 3) Can according to sporting and leisure activities generally work like the prevention of sociopathy?
- 4) Do you have a fixed program, accord to which we follow?
- 5) Are the rules of the club (center) in accordance with the philosophy of a healthy lifestyle?
- 6) Do you think that the personality of a specialist ("Leader") and his or her competences depends on the success of a particular activity? (Positive pattern ..)
- 7) Provides you help even with education, preparation to school, motivation to study. If you so, in what form?
- 8) In several centers work discussion about drugs, crime, health and diseases. How do you to solve which is specifically geared to advice on these phenomena?
- 9) There may be a problem that needs to be addressed, whether individual or group interventions. Do you think, that to some extent raise these children, and transmit them to positive role models in sense of preventing undesirable behavior?
- 10) Even the positive goals of this work may encounter negative aspects in their provision. (For example, a financial question, etc. - for the provision of activities aimed at prevention).
- 11) Do you have the option of feedback? To what extent are these activities successful and fulfills a preventive function, for example, that the child spends his (her) free time with meaningful activities and not on the street? How are you satisfied with the participation of children, do you have reporting, on that you can rely?
- 12) What are in this direction your plans for the future?

Příloha č. 3 Dotazník pro uživatele služby v ČJ

Dobrý den,

tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je součástí mé diplomové práce na téma „Aktivity zaměřené na prevenci sociopatologických jevů ve vybraných nízkoprahových centrech“. Cílem práce je identifikace podobných přístupů v práci s dětmi s ohledem na kulturu a zvyky dané společnosti. Potřebné informace shromažďuji ve vybraných centrech v české a zambijské republice.

Dotazník je anonymní a jeho vyplnění Vám nezabere více jak 15 minut. Uvedená data budou zpracována a uplatněna pouze za účelem tvorby diplomové práce.

Předem moc děkuji za Váš čas.

Bc. Kateřina Vyhlídková
studentka Zdravotně sociální fakulty
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

a) chlapec (muž)

b) dívka (žena)

zakroužkujte

Věk (nad 12 let) .....

1) Jaké aktivity v centru vyhledáváš?

2) Víš, kdy se jaká aktivita koná?

ANO - NE

3) Jsi informován(a) včas o změnách provozní doby různých aktivit atd. ... (informace podané pracovníky, informativní cedule, Internet)?

ANO - NE

4) Máte pevně stanovená pravidla, jak se v centru správně chovat? Pokud ANO, zkus napsat alespoň dvě, na která si vzpomeneš..

ANO - NE

5) Jaká byla Tvá motivace k opětovnému setkání s lidmi v centru?

- volnočasové aktivity (sportovní, preventivního charakteru, ...)
- pomoc se školou
- kontakt s kamarády
- jiné:..... (zakřížkujte)

6) Na stupnici od 0 do 100 % vyznač bod, jak moc je pro Tebe důležitá pomoc se školou, vzděláváním, doučováním apod.„

---

0   10   20   30   40   50   60   70   80   90   100 %

7) Povídate si v centru o nežádoucím chování a prevenci proti nemocem apod. (životním stylu, hygieně, sexualitě, závislosti na drogách, ...)? Pokud ANO, zkus napsat, o čem jste se bavili..

ANO - NE

8) Pokud v centru něco provedete, např. se pohádáte, poperete nebo zkrátka neposloucháte pracovníky, hrozí Vám z toho sankce (trest)? Pokud ANO, v jaké podobě? (např. úklid společných prostor, zákaz vstupu do klubu apod.)

ANO - NE

9) Jsi spokojený(á) se službami centra (aktivitami, materiálním vybavením, ...)?
Znázorni na stupnici od 0 do 100 %.

---

0   10   20   30   40   50   60   70   80   90   100 %

10) Projevují pracovníci centra zájem o Tvé problémy, naslouchají Ti a pomohou, když je potřeba? Pokud ANO, uveď příklad konkrétní pomoci.

ANO - NE

11) Máš nějaké konkrétní návrhy na vylepšení?

12) Představ si, že klub, kam tak rád chodíš, zavřeli. Jak bys trávil volný čas teď?

Příloha č. 4 Dotazník pro uživatele služby v AJ

Hello,

I would like to ask you to fill in the following questionnaire. The questionnaire is a part of my thesis on “Activities aimed at prevention of children’s and youth’s sociopathic phenomena in youth-drop in selected centers“. The aim is to identify similar approaches in work with children with respect to the culture and customs of the society. I collect necessary information in selected centers in the Czech Republic and Zambia.

The questionnaire is anonymous and its completion will not you take more than 15 minutes. These data will be processed and applied only for the purpose of making the thesis.

Thank you for spending your time.

Bc. Kateřina Vyhlídková

A student at the Faculty of Health and Social
University of South Bohemia in the České Budějovice

a) a boy (man)

b) a girl (woman)

(circle)

Age (over 12 years) .....

1) What activities are you searching in the center?

2) Do you know when which activity takes place?

YES - NOT

3) Are you well-informed about operating hours, activities, etc ..(the information given by staff, informative signs, Internet)?

YES - NOT

4) Have you got fixed rules, how to behave in the centre? If so, try to write at least two you will remember ..

YES - NOT

5) What was your motivation to go back in the centre?

- leisure activities (sports, preventive character..)
- help with school
- contact with friends
- other:..... (*tick*)

6) On a scale from 0 to 100 % mark a point, how important is help with school, education, tutoring, etc. to you?.

---

0   10   20   30   40   50   60   70   80   90   100 %

7) Do you talk about underisable behavior and diseases prevention, etc. in the centre (lifestyle, hygiene, sexuality, drug addiction ..)? If so, try to write about what you were talking about..

YES - NOT

8) In a case of doing something wrong, for example arguing, fighting or just not obeying the workers..are you supposed to be punished? If so, in what form? (For example cleaning of common areas, a ban on entry to the club etc.)

YES - NOT

9) Are you satisfied with the services which the center provide (activities, material equipment)? Display on a scale from 0 to 100 %.

---

0   10   20   30   40   50   60   70   80   90   100 %

10) Are the center workers interested in your problems, do they listen and help you, when it is needed? If so, give an example of concrete help.

YES - NOT

11) Do you have any specific suggestions for improvement?

12) Imagine that your club was closed. How would you spend your free time in that kind of situation?

Příloha č. 5 Kresba pro mladší uživatele v ČJ (vzor)

a) chlapec

b) dívka

zakroužkujte

Věk (6 - 12 let) .....

Co rád(a) v centru dělám? (sport, vzdělávání ve škole, čtenářský klub atd.)

Co mi v centru chybí a chtěl(a) bych tam mít?

Příloha č. 6 Kresba pro mladší uživatele v AJ (vzor)

a) a boy

b) a girl

(circle)

Age (6 - 12 years) .....

What I like to do in the center (sport, education at school, reading club, etc.) ?

What I miss in the center and what I would like to have there?

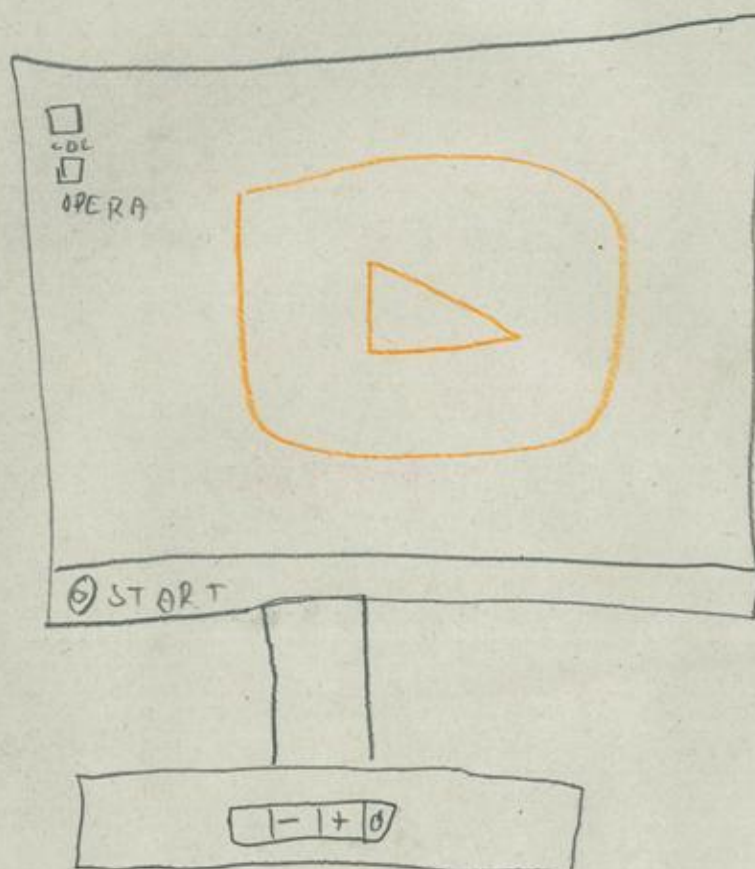
Příloha č. 7 Kresby mladších uživatelů z NZDM V Kleci a komunitního centra Njovu

Kresba

- a) chlapec
  - b) dívka
- zakroužkujte*

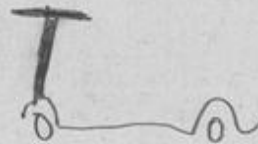
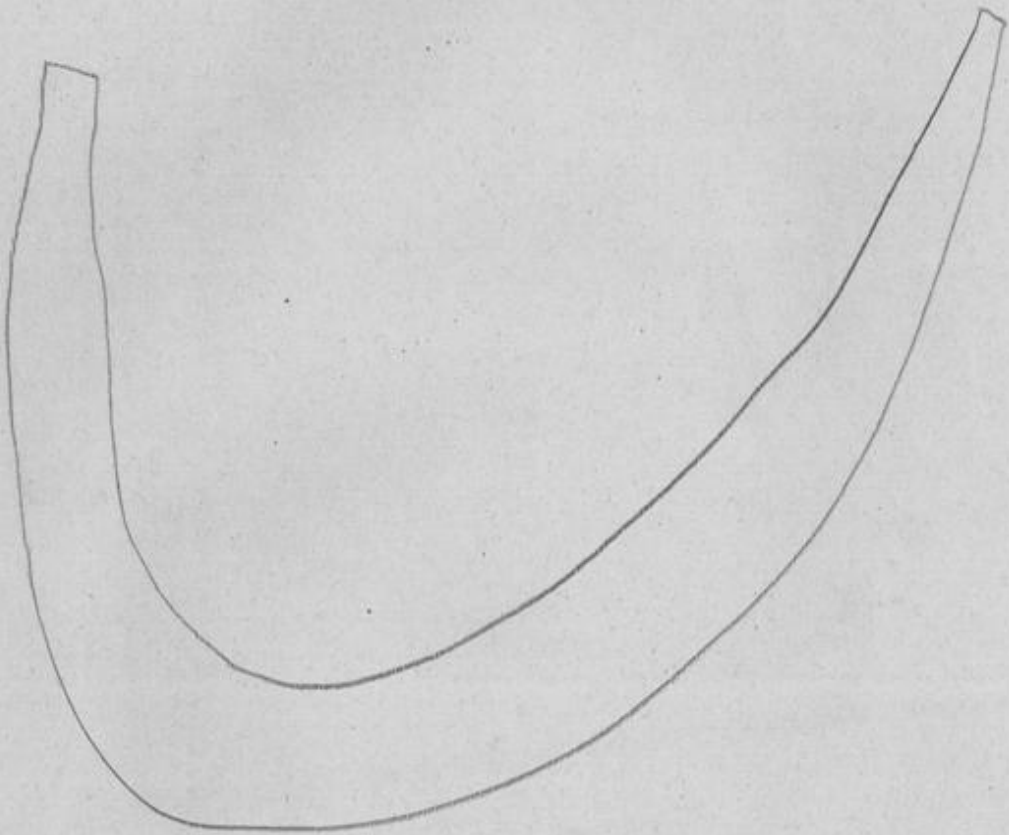
Věk (6 - 12 let) 10.....

Co rád(a) v centru dělám?

Co mi v centru chybí a chtěl(a) bych tam mít?

SKATE PARK

Co mi v centru chybí a chtěl(a) bych tam mít?

Drawing

a) a boy

b) a girl

(circle)

Age (6 - 11 years) 10

What I like to do in the center (sport, education at school, reading club, etc.) ?

What I miss in the center and what I would like to have there?

garden

Drawing

- a) a boy
- b) a girl
(circle)

Age (6-11 years) 10

Dance

What I like to do in the center (sport, education at school, reading club, etc.) ?

What I miss in the center and what I would like to have there?

Seznam použitých zkratk

NZDM	Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
ČR	Česká republika
ČAS	Česká asociace streetwork
HIV	vir lidského imunodeficitu = vir, který napadá lidskou obranyschopnost
AIDS	syndrom získaného imunodeficitu = 3. stádium nákazy virem HIV, nemoc
ZŠ	základní škola
SŠ	střední škola
CZK	Česká koruna
ČvT	Člověk v tísni, o. p. s.
CAN	syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
PC	Personal computer (osobní počítač)
SOU	střední odborné učiliště
ZMW	zambijská kwacha (peněžní měna)
TV	televize
THC	Tetrahydrocannabinol (halucinogenní složka marihuany)
OC	obchodní centrum
KAPPO	kariérní a pracovní poradenství (Člověk v tísni, o. p. s.)